

Kutseõppeasutuste vilistlaste uuring

Mihkel Nestor

Praxis

2012

Uuringu tellis Sihtasutus Innove. Uuring on valminud Euroopa Sotsiaalfondi kaasrahastamisel.

Autorid:

Mihkel Nestor on Praxise hariduspoliitika programmi analüütik, kes on spetsialiseerunud kutse- ja täiskasvanuhariduse ning haridusökonoomika valdkonnale. Mihkel omab varasemat töökogemust Haridus- ja Teadusministeeriumist, kus ta aastatel 2008 – 2011 töötas kutse- ja täiskasvanuhariduse valdkonna analüütikuna. Mihkel omab magistrikraadi Tartu Ülikoolist majandusteaduse erialal.

Käesoleva töö valmimisse on andnud olulise panuse ka:

Hanna-Stella Haaristo, Laura Kirss, Priit Kruus.

Poliitikauuringute Keskus Praxis on Eesti esimene sõltumatu, mittetulunduslik mõttekeskus, mille eesmärk on toetada analüüsile, uuringutele ja osalusdemokraatia põhimõtetele rajatud poliitika kujundamise protsessi.

Poliitikauuringute Keskus Praxis

Tornimäe 5, III korrus
10145 Tallinn
tel 640 8000
www.praxis.ee
praxis@praxis.ee

SA Innove

Lõõtsa 4
11145 Tallinn
tel 735 0501
www.innove.ee
innove@innove.ee

Väljaande varalised õigused kuuluvad Sihtasutusele Innove, isiklikud autoriõigused Poliitikauuringute Keskusele Praxis.

Lühitutvustus

Uuringu eesmärk on välja selgitada, kuidas on aastatel 2008 – 2010 kutsehariduse omandanud isikud rahul koolist saadud ettevalmistusega, kuivõrd on haridus olnud abiks tööturule siirdumisel ning mil määral mängib selles rolli kutseõppe moodulipõhiste riiklike õppekavade reform. Uuringu peamised allikad on Haridus- ja Teadusministeeriumi andmekogu kutseõppeasutuste lõpetajate tööle-rakendumise kohta ning Praxise poolt vilistlaste seas korraldud küsitlusuuringu andmed, mida täiendavad intervjuud vilistlaste, kutseeksamit vastu võtvate ekspertide ning haridusametnikega.

Lühikokkuvõte

Uuringu tulemused kinnitavad, et kutseõppeasutuste lõpetajad on omandatud haridusega üldiselt rahul. Teistest positiivsemalt hindavad läbitud õpinguid vanemad inimesed, kes õppisid paralleelselt töötamisega ning kellel eelmise kooli lõpetamisest möödas juba aastaid. Kooli puhul hinnatakse meeldivaid kaasõpilasi ja õpetajaid, negatiivse poole pealt mainitakse õpingute lihtsust. Õpi-probleemide esinemine on sagedasem nooremate, põhihariduse järgses õppes õppivate õpilaste seas. Peamised probleemid olid seotud raskustega konkreetse õppeaines ning konfliktid õpetajatega. Kooli ajal läbitud praktika oli vilistlaste hinnangul kasulik. Koolidele soovitasid endised õpilased paremat koostööd ettevõtetega, et lihtsustada praktikakohtade leidmist ning parandada praktika sisulist kvaliteeti. Ettevõtluse arendamise seisukohalt oli negatiivne, et vilistlased hindasid madalalt koolist saadud teadmisi tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana. Paljud kutseõppeasutuste lõpetajad töötavad paralleelselt õpingutega. Töökoha leidmist soodustab praktika läbimine samas ettevõttes ning ka tutvused, seda raskendab muutlik olukord tööturul ning töökogemuste eelistamine erialasele haridusele. Kolmandik töötavatest vilistlastest ei tegutse õpitud erialal, peamiselt seetõttu, et sobivat erialast töökohta ei leitud. Tõmbekeskustest kaugel elavate vilistlaste võimalused õpitud teadmisi kasutada, on töökohtade vähesuse tõttu piiratud. Mitte-erialasel tööl töötamist soosib ka madal palgatase, näiteks teenindusvaldkonnas. Kutseharidusest tundub olevat vähe kasu naistele, sest nende palk jääb meeste omale alla poole võrra. Kokkuhoiuvõimalusi kutsehariduses võib leida õpilaste arvelt, kes ei plaani omandatud haridust otseselt tööturul kasutama hakata.

Sisukord

Lühitutvustus	3
Lühikokkuvõte.....	3
Sissejuhatus	6
1. Metoodika	8
2. Kutsehariduse lõpetajate töölerakendumine	9
3. Vilistlaste küsitlus	16
3.1. Ülevaade valimist.....	16
3.2. Erialavalik, hinnang koolile ja õpitud erialale	17
3.3. Õpiprobleemid ja nende lahendamine	28
3.4. Praktika ja selle korraldus	35
3.5. Vilistlaste teadmised, oskused ja hoiakud	42
3.6. Kutseeksam.....	45
3.7. Välisõpingud.....	50
3.8. Sisenemine tööturule ja rahulolu tehtava tööga	51
3.9. Milline on uute õppekavade mõju?	63
Kokkuvõte.....	68
Järeldused ja soovitused	71
Kasutatud kirjandus.....	73
Executive Summary	74
LISA 1. Regressioonanalüüs: netopalka mõjutavad tegurid	75
LISA 2. Küsitlusankeet.....	77

Jooniste loetelu

Joonis 1. Töötavate vilistaste osakaal 6 kuud peale kooli lõpetamist 2007/08. – 2009/10. õppeaastal	10
Joonis 2. 2007/08. - 2009/10. õppeaasta lõpetajate rakendus 6 kuud peale kooli lõpetamist	10
Joonis 3. 2007/08. – 2009/10. õppeaasta lõpetajate töölerakendumine, õppeliigi alusel	11
Joonis 4. 2007/08. – 2009/10. õppeaasta lõpetajate töölerakendumine, õppekeele alusel	11
Joonis 5. 2007/08. – 2009/10. õppeaasta lõpetajate töölerakendumine, õppevaldkonna alusel	12
Joonis 6. 2007/08. – 2009/10. õppeaasta lõpetajate töölerakendumine, õppeasutuse regiooni alusel	12
Joonis 7. 2007/08. – 2009/10. õppeaasta lõpetajate töölerakendumine, õppeasutuse suuruse alusel	13
Joonis 8. Regressioonanalüüs töölerakendumise osakaalu mõjutavate tegurite kohta	13
Joonis 9. Regressioonanalüüs töötuse määra mõjutavate tegurite kohta	15
Joonis 10. Erialavalikut mõjutanud tegurid	18
Joonis 11. Rahulolu omandatud erialaga.....	19
Joonis 12. Rahulolu omandatud erialaga, õppevaldkonna alusel.....	20
Joonis 13. Rahulolu omandatud erialaga, vanuse alusel	20
Joonis 14. Kas õppis eelistatud erialal? Õppevaldkonna alusel.....	21
Joonis 15. Kas vastaja teeks sama otsuse, kui antaks uuesti võimalus kooli ja eriala valida?	22

Joonis 16. Vilistlaste hinnang oma koolile ja õpingutele	23
Joonis 17. Millised probleemid õpingute jooksul esinesid?	29
Joonis 18. Probleemide esinemine, õppeliigi alusel	29
Joonis 19. Probleemide korral koolist abi palumine ja abi saamine	30
Joonis 20. Kuidas praktikakoht leitakse?	36
Joonis 21. Kuidas praktikakoht leitakse, erinevate tausttunnuste alusel	37
Joonis 22. Lõpetajate hinnang praktikale	38
Joonis 23. Vilistlaste hinnang oma eriala perspektiivikusele tööturul, õppevaldkonna alusel	44
Joonis 24. Hinnang koolist saadud teadmistele tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana, õppevaldkonna alusel	45
Joonis 25. Kutseeksami sooritamine	46
Joonis 26. Kas kutsetunnistuse omandamine kutseeksami sooritamise kaudu on tööturul edukaks hakkamasaamiseks oluline?	46
Joonis 27. Vastajate osakaal, kes on seoses õpingute või praktikaga veetnud vähemalt nädala välisriigis	50
Joonis 28. Hinnang väitele "Minu õpi- või praktikakogemus välismaal oli eriala omandamiseks väga kasulik."	51
Joonis 29. Vilistlaste töötamine lõpetamise aasta alusel	52
Joonis 30. Kas vilistlased tegutsevad ettevõtluses?	52
Joonis 31. Miks ei tööta erialases ametis?	53
Joonis 32. Mitte-erialases ametis olevate töötajate osakaal, õppevaldkonna alusel	54
Joonis 33. Kas vilistlane töötab Eestis või välismaal?	55
Joonis 34. Mis sektoris vilistlased töötavad?	55
Joonis 35. Mis ametialal vilistlased töötavad?	56
Joonis 36. Kui kiiresti peale lõpetamist töökoht leiti?	57
Joonis 37. Kui kiiresti peale lõpetamist töökoht leiti? Lõpetatud õppevaldkonna alusel	57
Joonis 38. Kui kiiresti peale lõpetamist töökoht leiti? Õppeliigi alusel	58
Joonis 39. Netopalka suurust mõjutavad tegurid	61
Joonis 40. Keskmine netopalk eurodes ühes kuus, soo alusel	61
Joonis 41. Keskmine netopalk eurodes ühes kuus, vanusegrupi alusel	62
Joonis 42. Vilistlaste keskmine netopalk eurodes ühes kuus, lõpetatud õppevaldkonna alusel	62
Joonis 43. Uutel õppekavadel lõpetanudte arv EHIS andmetel, erinevat tausttunnuste alusel	64
Joonis 44. Millise õppekava vilistlane enda hinnangul lõpetas?	65
Joonis 45. Millise õppekava õpilane lõpetas? Koolide vs vilistlaste arvamus	65

Tabelite loetelu

Tabel 1. Valimjaotus 2007/08. - 2009/10. õppeaastal kutsehariduse omandanutest	9
Tabel 2. Ülevaade valimist	17
Tabel 3. Vilistlaste hinnang koolis omandatud pädevustele	42
Tabel 4. Vilistlaste hinnang oma töökohale	60
Tabel 5. Hinnang võtmepädevustele, õppekava tüübi alusel	66

Sissejuhatus

Viimaste aastate ümberkorraldused kutseharidussüsteemis on lähtunud seisukohast, et õppe sisu ning tulemus peavad vastama ühtsele kvaliteedistandardile. Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse eestvedamisel on valminud kutseõppe riiklikud moodulitest koosnevad väljundipõhised õppekavad, mis on koolides hetkel erinevas rakendamisjärgus. Õpiväljunditele keskenduva lähenemise kasulikkust kutsehariduses on laialdaselt tunnustatud kõigis Euroopa riikides (Cedefop 2009). Ühiselt on mõistetud, et ainult sisendtegurite abil ei ole võimalik parendada hariduse kvaliteeti ja ühiskonna vajadustele vastavust ning selle asemel tuleb tähtsustada haridussüsteemi „toodangut“ ehk õppeprotsessi väljundeid (Blömeke *et al.* 2009). Kopenhaageni protsessi raames välja arendatud meetmed nagu Euroopa kvalifikatsiooniraamistik (EQF) ja Euroopa kutsehariduse ainepunktide ülekandesüsteem (ECVET) kasutavad õpiväljundeid võtmehhanismidena jõudmaks püstitatud eesmärgini – pädevuste ja kvalifikatsioonide läbipaistvuse, võrreldavuse, ülekantavuse ja tunnustamiseni erinevate riikide ning tasemete vahel.

Indiviidi tasandil võimaldab väljundipõhiste õppekavade kasutamine selgemini identifitseerida ja hinnata isiku pädevusi ning seeläbi välja selgitada konkreetne koolitusvajadus. Selgem ja läbipaistvam õppekava võimaldab õppijal olla ka mobiilsem kutsehariduses ja haridustasemete vahel, kasutada võimalust võtta oma varasemat õpi- ja töökogemust arvesse õpingute osana ning suurendada õppija teadlikust ja vastutust (Rekkor 2011). Samas on siiani leitud vähe tõendusmaterjali, mis kinnitaks, et haridussüsteemi õpiväljundite põhiseks kujundamine suurendaks õpivõimalusi, arengut või viiks kõrgema haridustaseme omandamiseni. Üheks põhjuseks seejuures on ka reformide uudsus ning täielikuks rakendamiseks kuluv aeg, mis ei võimalda veel pika aja jooksul nende mõju objektiivselt hinnata (Cedefop 2009).

Uute õppekavade arendusprotsessist koolides ning selle käigus tekkinud probleemidest annab ülevaate hiljutine OÜ Klaris Uuringud poolt teostatud uuring „Riiklike õppekavade rakendamine kutseõppeasutustes“. Muuhulgas leiti selles, et õppeasutuste võimekus riiklike õppekavade rakendamisel oli erinev. Moodulite kaupa õpetamine ning erinevate teemade ja ainete integreerimise vajadus on suurendanud tarvet koolisese koostöö ja põhimõtteliselt teistsuguse lähenemise järgi õpetamisel. Tingimustes, kus õpetajad on harjunud aastaid õpetama ainepõhiselt, on see aga raske ning pole saavutatav lühikese ajaga. (Tamm 2011)

Lisaks koolide poolsele vaatele õppekavade rakendusprotsessile, on edasiste arendusprotsesside jaoks oluline välja selgitada ka õppurite hinnang. Aastatel 2008–2010 on Eestis kutseharidusõpingud lõpetanud kokku 22 421. Sõltuvalt lõpetamise aastast ja õppekavarühmast, on lõpetanute õpe toimunud osaliselt uute, riiklike õppekavade baasil koostatud väljundipõhiste õppekavade alusel.

Uuringu eesmärk on:

- välja selgitada, kuidas on uued moodulitest koosnevad ja väljundipõhised õppekavad mõjutanud õpilasi;
- milline on lõpetanute rahulolu kutseõppeasutustest¹ saadud ettevalmistuse piisavusega;
- kuidas on kutseõppeasutustes antav ettevalmistus toetanud õppija sisenemist tööturule;

¹ Siin ja edaspidi mõeldakse termini „kutseõppeasutus“ all ka neid rakenduskõrgkooli, kes pakuvad võimalust õppida kutsehariduse õppekavadel.

- kaardistada õppekavade toimimise hetkeolukord õpilaste vaates, et oleks võimalik kolm aastat hiljem jätkuuuringu raames hinnata kutseõppeasutustes läbiviidavate õppekava rakendamist puudutavate reformide tõhusust.

Konkreetsete uurimisküsimustena on püstitatud:

- Millised on lõpetanute eriala- ja koolivalikuga seonduvad tegurid?
- Kuivõrd on lõpetajad rahul omandatud eriala, kooli ja selle õpikeskkonna eri tahkudega (sh teemapõhise käsitluse erinevus ainepõhisest)?
- Kas lõpetajatel esines õpiprobleeme, kuidas need lahenesid ja milline oli koolipoolne tugi?
- Milline on lõpetanute hinnang praktika korralduslikule ja sisulisele küljele ning praktika tulemustele?
- Millised on hinnangud koolis omandatud oskustele ja teadmistele (sh võtmepädevused ja erialased oskused)?
- Kui edukas oli lõpetanute sisenemine tööturule ja millised probleemid sellega kaasnesid?
- Kas lõpetaja töökoht vastab õpitud erialale, milline on rahulolu oma ameti ja tehtava tööga?

Uuringuaruanne koosneb kolmest peatükist. Esimene neist annab ülevaate uuringu peamistest etappidest ning metoodikast. Töö teises peatükis analüüsitakse koolilõpetajate tööerakendumist, et välja selgitada tegurid, mis töökohta leidmist soodustavad. Uuringu kolmas peatükk on kõige põhjalikum, andes ülevaate kutseõppeasutuste vilistlaste seas korraldatud veebiküsitlusest.

1. Metoodika

Püstitatud uurimisküsimustele vastuse saamiseks teostati uuring kolmes etapis, kombineerides nii kvantitatiivseid kui kvalitatiivseid uurimismeetodeid.

Uuringu **esimene etapp** oli aastatel 2008 – 2010 kutseharidusõpingud lõpetanud isikute kohta kogutud töölerakendumise andmete analüüs. Andmekogu kuulub Haridus- ja Teadusministeeriumile, kes alates 2007. aastast on kutseõppeasutustelt ja kutseharidust andvatelt rakenduskõrgkoolidelt kogunud infot lõpetajate rakendumise kohta kuus kuud pärast kooli lõpetamist. Kombineerides andmestiku Eesti Hariduse Infosüsteemi (EHIS) andmetega, oli võimalik eristada uute, riiklike õppekavade alusel koostatud ning vanade kooliõppekavade lõpetajaid. Seeläbi oli omakorda võimalik uurida, kuivõrd uute riiklikele õppekavadele vastavate erialade lõpetajad on tööturul olnud teistest edukamad. Kokku oli analüüsis võimalik kasutada andmeid 18 739 lõpetaja hilisema rakendatuse kohta.

Uuringu **teine etapp** oli kõige mahukam. Koostöös uuringu tellija SA Innove ja kutseõppeasutustega, korraldati aastatel 2008 – 2010 õpingud kutseõppes lõpetanute seas veebiküsitlus. Kasutades lõpetajate poolt jäetud kontaktandmeid, edastasid kutseõppeasutused oma vilistlastele kutse osaleda uuringus ning viite Praxise veebikeskkonnas asuvale küsitlusele. Seejuures eristasid koolid uute ja vanade õppekavade lõpetajaid, kellele olid uuringukeskkonda sisenemiseks ette nähtud erinevad veebiaadressid. See võimaldas uurijatel hilisemas analüüsis erinevate õppekavade lõpetanutel vahet teha. Kokku laekus Praxisele 994 täidetud ankeeti, millest peale andmepuhastust osutusid analüüsitavaks 961. Õppeaastatel 2007/08 – 2009/10 omandas kutsehariduse üle 22 400 inimese, mis tähendab, et küsitlusele vastas veidi rohkem kui 4% kõigist valmisse kuulunud vilistlastest. Väheses vastamisaktiivsuse põhjuseks võib pidada vananenud kontaktandmeid, sihtgrupi eripära – töötavad inimesed, kellel on võimalik arvutit kasutada sageli ainult väljaspool tööaega, kuid ka koolide vähest motiveeritust küsitlust lõpetajate seas levitada. Vastajate arv jäi väga madalaks Ida-Eesti õppeasutuste vilistlaste seas ning kutsehariduse vene keeles omandanute hulgas, mistõttu ei olnud võimalik teostada andmete kaalumist õppekeele alusel. Nimetatud probleemi tõttu ei ole edasises analüüsis vaadeldud õppekeele mõju vilistlaste edukusele tööturul.

Uuringu **kolmas etapp** sisaldas endas kokku 20 intervjuud kutseõppeasutuste vilistlaste, kutseeksamit vastu võtvate ekspertide ning haridusametnikega. Kutseõppeasutuste vilistlaste ankeetküsitlus aitas küll leida mitmeid statistilisi trende, kuid nende tausta avamiseks on vajalik koguda laiemat teavet. Selleks viidi 10 vilistlastega läbi poolstruktureeritud intervjuud õpingute ja töötamise teemadel. Intervjuud transkribeeriti ning kogutud andmeid kasutati probleemide laiemaks avamiseks ning näitlikustamiseks. Kokku 10 intervjuud kutseeksamit vastuvõtvate ekspertide ning haridusametnikega olid vajalikud selleks, et saada selgem ülevaade moodulipõhiste õppekavade mõjust ning kutseõppeasutuste lõpetajate üldisest tasemest kutseeksamite sooritamisel.

Analüüs teostati kasutades statistilist andmetöötlustarkvara Stata 12. Kõik esitatud analüüsitulemused on statistilised usaldusväärsed ning uuringuaruanne on läbinud Praxise majasisese retsenseerimise.

2. Kutsehariduse lõpetajate töölerakendumine

Kutseharidus on otseselt tööturule suunatud haridusliik ning igal lõpetajal peab olema võimalik leida endale sobiv erialane töökoht. Et teada saada, kui edukad värsked lõpetajad tööturul on, kogub Haridus- ja Teadusministeerium alates 2007. aastast kutseõppeasutustelt ja kutseharidust andvatelt rakenduskõrgkoolidelt infot lõpetajate rakendumise kohta kuus kuud pärast kooli lõpetamist. Igal aastal kirjutatakse koolis üles lõpetajate kontaktandmed ja sügis-talvel võtavad kursusejuhendajad endiste õpilastega ühendust, et välja selgitada nende käekäik. Käesoleva uuringu seisukohalt on see andmestik väga oluline seetõttu, et eristades uute ja vanade õppekavade lõpetajaid, on võimalik välja selgitada, kuivõrd uute riiklikele õppekavadele vastavate erialade lõpetajad on tööturul olnud teistest edukamad.

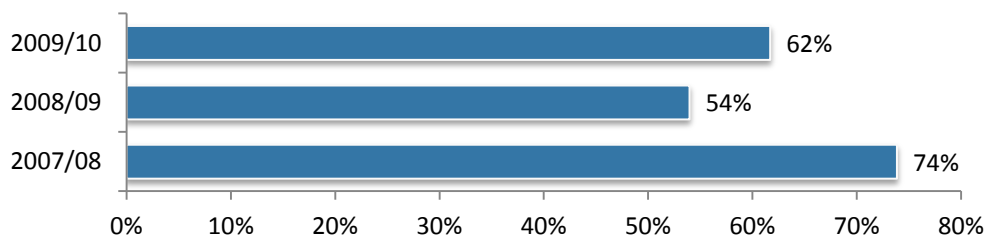
Tabel 1. Valimjaotus 2007/08. - 2009/10. õppeaastal kutsehariduse omandanutest

	2007/08	2008/09	2009/10
Õppeliik			
Põhihariduse nõudeta kutseõpe	69	103	149
Kutseõpe põhihariduse baasil	273	219	192
Kutsekeskharidusõpe	3389	3553	3278
Kutseõpe keskhariduse baasil	2313	2398	2803
Õppekeel			
Eesti	4190	4407	4747
Vene	1854	1866	1675
Õppevaldkond			
Humanitaaria ja kunstid	206	182	246
Loodus- ja täppisteadused	177	182	247
Põllumajandus	477	405	435
Sotsiaalteadused, ärimine ja õigus	765	875	1082
Teenindus	1263	1276	1565
Tehnika, tootmine ja ehitus	2968	3183	2697
Tervis ja heaolu	188	170	150
Õppeasutuse regioon			
Ida-Eesti	1134	1154	1040
Kesk-Eesti	776	829	731
Lõuna-Eesti	1607	1728	1922
Lääne-Eesti	740	849	912
Põhja-Eesti	1787	1713	1817
Õppeasutuse suurus			
Alla 100 lõpetaja aastas	648	727	729
100 – 300 lõpetajat aastas	3304	3199	3310
Üle 300 lõpetaja aastas	2092	2347	2383
Õppekava liik			
Uus RÕK-le vastav õppekava		14	35
Vana õppekava	6044	6259	6387
Kokku	6044	6273	6422

Kokku omandas 2007/2008. – 2009/2010. õppeaastal kutsehariduse rohkem kui 22 400 õpilast, neist andis tagasisidet oma käekäigu kohta enam kui 19 900 isikut ehk 89%. Keskmiselt ei õnnestu koolidel umbes 3%ga oma lõpetajatest hiljem enam ühendust saada, lisaks ei koguta andmeid nendelt õppeasutustelt, kus ei toimu õpet riikliku koolitustellimuse alusel. Edaspidises analüüsis on objektiivsemate hinnangute saamiseks lõpetajate koguarvust lahutatud isikud, kelle edasise rakenduse kohta koolidel informatsioon puudus. Valimi täpsemat jaotust iseloomustab tabel 1.

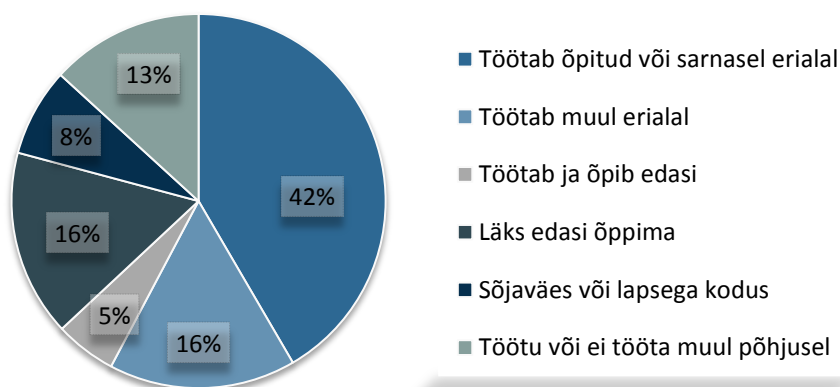
Raske olukorra tõttu majanduses ning tööturul on kutseõppeasutuste lõpetajate töölerakendumine olnud viimastel aastatel väga kõikuv (joonis 1). Vahemikus 2008 kuni 2009 langes lõpetajate hõive 20 protsendipunkti võrra – 74%lt 54%ni. Riigis tervikuna kahanes tööhõive määr samal perioodil 63%lt 57%ni. Oluliselt järsema hõivelanguse põhjuseks on tõenäoliselt asjaolu, et tööandjatel on lihtsam piirata uute töötajate värbamist kui vähendada olemasoleva töötajaskonna arvu. Samuti eelistatakse ilmselt noorte asemel palgata vanemaid ja kogenenumaid töötajaid.

JOONIS 1. TÖÖTAVATE VILISTASTE OSAKAAL 6 KUUD PEALE KOOLI LÕPETAMIST 2007/08. – 2009/10. ÕPPEAASTAL

2007/08. – 2009/10. õppeaasta lõpetajate keskmisena on suur osa õpilastest leidnud kuue kuu jooksul peale kooli lõpetamist siiski erialase töökoha (42%) (Joonis 2).

JOONIS 2. 2007/08. - 2009/10. ÕPPEAASTA LÕPETAJATE RAKENDATUS 6 KUUD PEALE KOOLI LÕPETAMIST

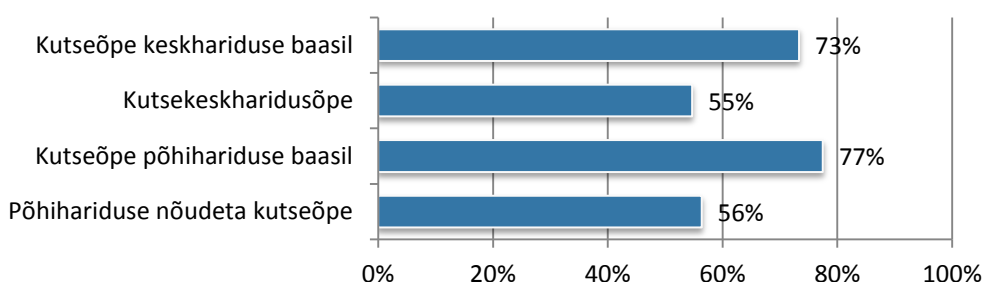

16%l samal perioodil lõpetanutest õnnestus leida küll töökoht, kuid see ei olnud seotud õpitava erialaga. Märkimisväärsed 5% lõpetajatest olid leidnud võimaluse ühildada õpingud ja töötamine, tegeledes mõlemaga paralleelselt. Ainult õpingutele oli nende kolme õppeaasta keskmisena pühendunud 16% lõpetajatest. Edasiõppimine oli kõige sagedasem 2008/09. aastal lõpetanute seas, ajal kui töökoha leidmine kõige keerulisem oli. Märgatav osa (8%) kutseõppeasutuse lõpetanutest otsustas läbida kohustusliku kaitseväge teenistuse või jäi tööturult esialgu eemale pere loomise tõttu. Kolme õppeaasta keskmisena oli suur osa lõpetajatest (13%) aga ka lihtsalt tööta. Lahutades lõpetajate arvust mitteaktiivsed (õpingute, sõjaväe või lapse kasvatamisega hõivatud) saame arvutada töötuse määra, mis kolme aasta keskmisena ületab 17% ning näiteks 2008/09. õppeaastal ulatus 26%ni.

Õppeliikidest on lõpetajate töölerakendumine suhteliselt madalam kutsekeskharidusõppes ning põhihariduse nõudeta kutseõppes (joonis 3). Kutsekeskhariduse puhul selgitab madalamat töölerakendumist lõpetajate vanuseline struktuur. Varastes 20ndates noored soovivad sageli peale

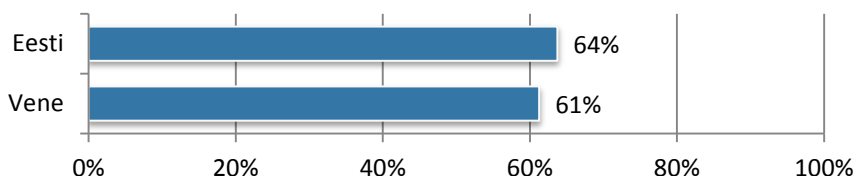
kutsekeskhariduse omandamist edasi õppida või läbida ajateenistuse. Samas ohustab neid vanematest lõpetajatest sagedasemalt ka töötus – tööandjad soovivad palgata vanemaid ja kogenumaid töötajaid. Kõrge on edasiõppijate osakaal ka põhihariduse nõudeta kutseõppes, mitmed selle õppeliigi lõpetajatest on suutnud lõpule viia ka katkenud põhiharidusõpingud, mis võimaldab neil õpinguid jätkata kutse- või üldkeskhariduses. Samas on selle õppeliigi lõpetajate hulgas väga kõrge ka töötute osakaal – kolme aasta keskmisena 20%. Kutseõppe põhi- või keskhariduse baasil läbinud on kutsekeskhariduse lõpetajatest keskmiselt pea viis aastat vanemad, mis lihtsustab töökoha leidmist. Paljud töötavad neist ka paralleelselt õpingutega. Samuti on nende seas oluliselt vähem õpingute jätkajaid.

JOONIS 3. 2007/08. – 2009/10. ÕPPEAASTA LÕPETAJATE TÖÖLERAKENDUMINE, ÕPPELIIGI ALUSEL

Töölagerakendumist õppekeele alusel vaadates selgub, et eesti õppekeeles kutsehariduse omandanute seas on hõive kuus kuud peale kooli lõpetamist mõnevõrra kõrgem (Joonis 4).

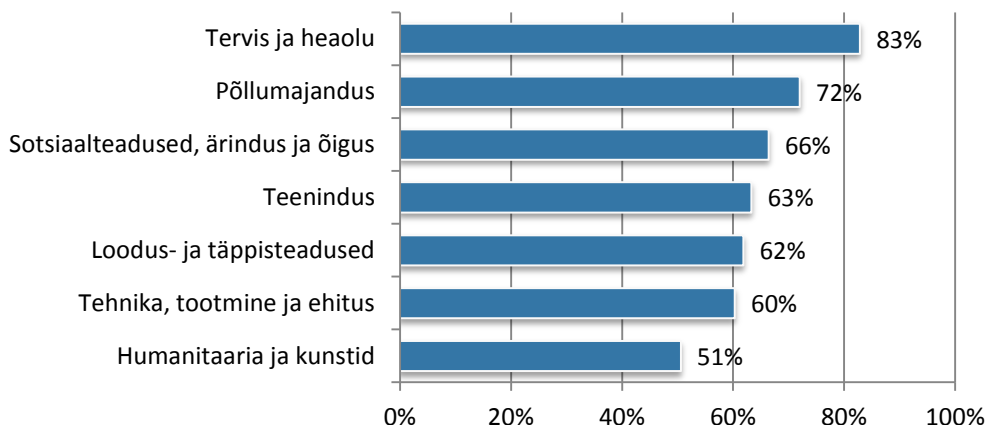
JOONIS 4. 2007/08. – 2009/10. ÕPPEAASTA LÕPETAJATE TÖÖLERAKENDUMINE, ÕPPEKEELE ALUSEL

Õppevaldkondadest on silmapaistvalt kõrge töölagerakundunute osakaal tervise ja heaolu valdkonnas (joonis 5). Ehkki tervishoiusektori kasvupotentsiaalile viitavad nii mõnedki tööjõuvajaduse uuringud (nt MKM 2011), tingib kõrge tööhõive valdkonnas pigem lõpetanute vanus² ning asjaolu, et paljud sealsetel erialadel lõpetanutest töötasid juba õpingutega paralleelselt. Samalaadsetel põhjustel oli hõive kõrgem ka põllumajanduse valdkonna lõpetajate seas. Ülejäänud valdkondades olid lõpetajad suhteliselt ühealised ning ka hõivemäärad ühtlasemad. Selgelt eristub teistest humanitaaria ja kunstide õppevaldkond, mille lõpetajate seas on väga palju õpingute jätkajaid ning seetõttu ka madalam töölagerakundumise määr võrreldes teiste valdkondadega.

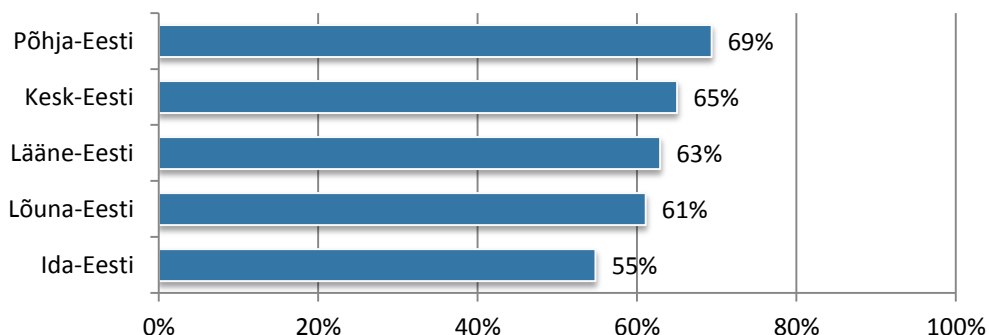
² Kui keskmiselt olid kutsehariduse lõpetajad viimase õppeaasta 1. septembri seisuga 24aastased, siis tervise ja heaolu valdkonna lõpetajad 39aastased.

JOONIS 5. 2007/08. – 2009/10. ÕPPEAASTA LÕPETAJATE TÖÖLERAKENDUMINE, ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

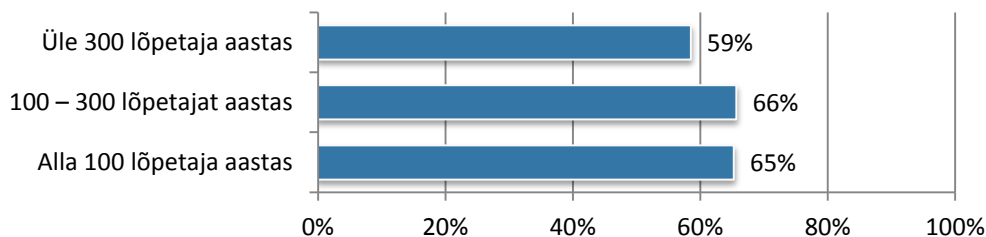
Joonis 6 esitab kutseõppeasutuste lõpetajate töölerakendumise regioonide lõikes. Mida lähemal asub õppeasutus Tallinnale, seda kõrgem paistab olevat hõive kooli lõpetajate seas. Kõige kõrgem on töölerakendujate osakaal Põhja-Eestis ehk Tallinnas asuvate õppeasutuste lõpetanute hulgas, millele järgnevad Kesk-Eesti (65%) ja Lääne-Eesti (63%). Lõuna-Eestis oli pool aastat peale kooli lõppu hõivatud 61% lõpetajatest. Kõige vähem oli tööle asunud aga Ida-Eesti valdavalt vene keelsete lõpetajate seas (55%).

JOONIS 6. 2007/08. – 2009/10. ÕPPEAASTA LÕPETAJATE TÖÖLERAKENDUMINE, ÕPPEASUTUSE REGIOONI ALUSEL

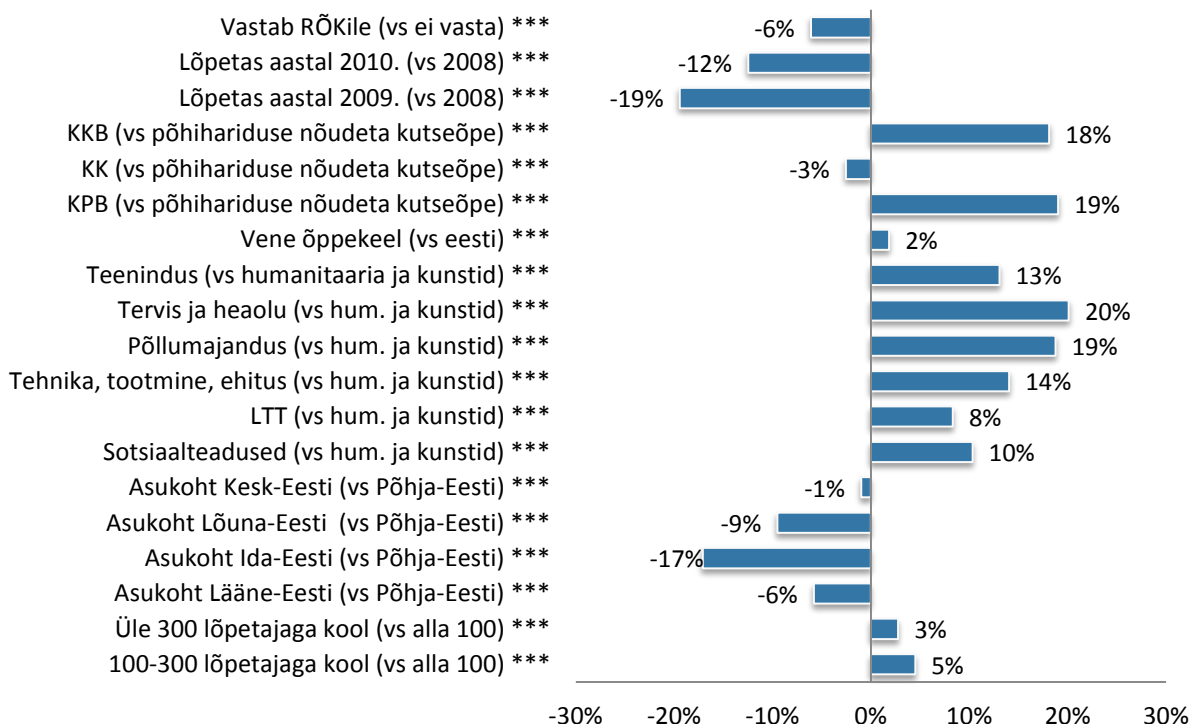
Kooli suurusel olulist mõju lõpetajate töölerakendumisele ei näi olevat (Joonis 7). Koolides, kus aastas lõpetab tavapäraselt üle 300 lõpetaja, oli töölerakendumine küll märksa madalam, kuid sellele avaldas pigem mõju asjaolu, et kaks suurt kooli neist asuvad Ida-Eestis.

JOONIS 7. 2007/08. – 2009/10. ÕPPEAASTA LÕPETAJATE TÖÖLERAKENDUMINE, ÕPPEASUTUSE SUURUSE ALUSEL

Joonis 8 toob välja lineaarse regressioonanalüüsi tulemused, mis kirjeldavad, millised tausttegurid ja kui suures osas mõjutavad kutseõppeasutuste lõpetajate hõivet. Regressioonimudel võimaldab esitada tunnuste n-ö puhasmõju ehk see näitab, kuidas muutub lõpetajate töölerakendumine, kui kõik teised mudelis arvestatud tunnused on samad. Joonisel olevad protsendid näitavad seega, kui mitme protsendi võrra kahaneb või kasvab lõpetajate tõenäosus töötada pool aastat peale kooli lõpetamist. Näiteks kui võrrelda kahte isikut, kelle muud tausttunnused on samad, kuid kellest üks lõpetas kutseõppe 2010. aastal ja teine 2008. aastal, siis esimesel neist oli tõenäosus kuus kuud peale kooli lõpetamist töötada 12% madalam.

JOONIS 8. REGRESSIOONANALÜÜS TÖÖLERAKENDUMISE OSAKAALU MÕJUTAVATE TEGURITE KOHTA

Tärnid tähistavad seose statistilist olulisust: *** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

Väga suure valimi (pea 20 000 lõpetajat) tõttu osutusid kõik analüüsi kaasatud tunnused nivool 0,01 oluliseks. Kõige suuremat positiivset mõju lõpetajate töölerakendumisele omab õppimine tervise ja heaolu valdkonnas (+20% võrreldes humanitaaria ja kunstide õppevaldkonnas lõpetajatega). Kasutatava andmebaasi tõttu puudub samas informatsioon selle kohta, kas õppekava lõpetajad omasid töökohta juba enne õpingute lõpetamist, mis arvestades lõpetajate kõrget keskmist vanust

(39 aastat) on väga tõenäoline. Tõenäoliselt sarnastel põhjustel (töötamine enne kooli lõpetamist) oli tööhõives olemine 19% võrra tõenäolisem ka kutseõppe põhihariduse baasil omandanute seas, võrreldes põhihariduse nõudeta kutseõppe omandanutega, ning põllumajanduse õppevaldkonna lõpetajate seas, võrreldes humanitaaria ja kunstide õppevaldkonnas lõpetajatega. Kõige negatiivsem mõju lõpetaja tööhõivele oli loomulikult majanduskriisil ehk aastal, millal õpingud lõpetati. Nii oli samade tausttunnustega 2009. aasta lõpetajal 19% võrra väiksem võimalus leida töökoht kui õpingud 2008. aastal lõpetanutel.

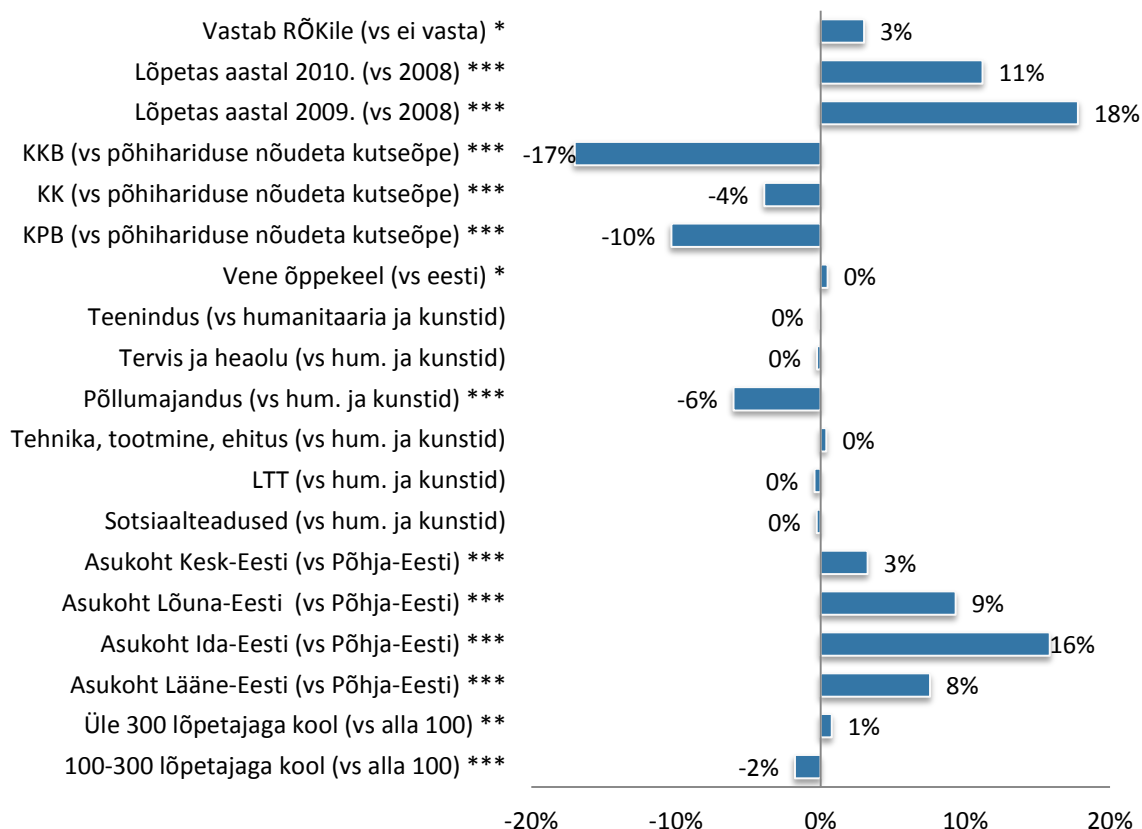
Regressioonianalüüsi huvitavamatest tulemustest väärib märkimist tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna lõpetajate 14% võrra suurem tõenäosus kuus kuud pärast lõpetamist töötada. Joonis 5, kus võrreldi töölerakendumist õppevaldkonniti ilma kontrollita teiste tausttunnuste osas, tundus selle õppevaldkonna lõpetajate töölerakendumine teistest oluliselt madalam, tegelikkuses on valdkonna lõpetajad tööturul aga suhteliselt edukad. Samuti on Joonis 4 kohaselt hõive kõrgem eestikeelse kutseõppe läbinute seas, kuid lisades analüüsi ülejäänud tausttunnused selgub, et teiste muutujate samasuse korral on vene keeles kutsehariduse omandanute töölerakendumine 2% võrra kõrgem. Samuti muutuvad teiste tausttunnuste kaasamisel erinevused hõives regiooniti – kui Kesk-Eesti koolide lõpetajatel on kõigest 2% võrra madalam tõenäosus kuus kuud peale lõpetamist töötada, siis ülejäänud regioonide puhul kasvasid erinevused võrreldes Põhja-Eestiga veelgi. Statistiliselt oluline erinevus esines ka uutel ja vanadel õppekavadel kutsehariduse omandanute vahel, seda küll mitte ootuspäraselt suunas. Uute riiklike õppekavade lõpetajate töölerakendumine oli vanade õppekavade lõpetajatest 6% võrra madalam. Samas oli uutel õppekavadel lõpetajaid, kelle kohta töölerakendumise andmed olemas, vaid 49 ning kõik nad olid lõpetanud lapsehoidja või hooldaja eriala kahes koolis. Seetõttu ei saa antud tulemusele kuigi suurt kaalu anda.

Töölerakendumist võivad mõjutada mitmed nõ positiivsed tegurid nagu õpingute jätkamine kõrghariduses või kaitseväekohustuse täitmine noormeeste hulgas. Seetõttu on mõistlik vaadata ka lõpetajate edasist rakendatust neid tegureid arvesse võttes. Pidades lisaks töötamisele positiivseks ka õpingute jätkamist, kaitseväge ja lapsega kodus olemist, jääb negatiivseks alles vaid töötute lõpetajate osakaal. Töötuse määra leidmiseks jagati nende vastajate arv, kes kuue jooksul peale lõpetamist ei töötnud, õppinud, kaitseväes ega lapsega kodus ei olnud, lõpetajate arvuga, kelle hulgast eelnevalt lahutati mitteaktiivsete (edasiõppijad, kaitsevälased, kodused) arv. Kasutades leitud töötuse määra sõltuva muutujana viidi läbi lineaarne regressioonianalüüs, mille tulemused on esitatud Joonis 9.

Et töötuid oli lõpetajate seas oluliselt vähem kui tööga hõivatuid, siis on ka statistiliselt oluliste seoste leidmine vähem tõenäoline. Näiteks ei osutunud töötuse analüüsimisel oluliseks enamuse õppevaldkondadest. Nagu selgus ka juba eelnevast analüüsist mõjutas lõpetajate hõivet väga oluliselt majanduskriis. Nii oli 2009. aastal lõpetanutel 18% ning 2010. aastal lõpetanutel 11% suurem tõenäosus olla kuus kuud peale lõpetamist töötu võrreldes 2008. aasta lõpetajatega. Töötuse määr oli Põhja-Eesti õppeasutuse lõpetanutega võrreldes 16% võrra suurem Ida-Eesti koolide lõpetajate hulgas ning oluliselt kõrgem ka Lõuna- ja Lääne-Eestis kutsehariduse omandanute seas. Töötus oli võrreldes põhihariduse nõudeta kutseõppega oluliselt madalam kutseõppe keskhariduse baasil, kuid ka kutseõppe põhihariduse baasil lõpetajate hulgas. Tõenäoliselt lõpetajate vanusest tulenevalt oli võrreldes humanitaaria ja kunstide valdkonnaga töölerakendumine kõrgem põllumajanduse õppevaldkonna lõpetajate hulgas. Kooli suuruse ja lõpetajate töötuse määra vaheline seos oli küll statistiliselt oluline, kuid marginaalne, erinedes vaid mõne protsendi võrra. Vähem kui protsendi võrra erines vene ja eesti keeles kutsehariduse omandanute töötuse määr, samuti polnud seos statistiliselt kuigi tugev. Riikliku õppekavareformi mõju väljaselgitamise kontekstis on oluline välja tuua, et RÕK-ile vastavatel õppekavadel kutsehariduse omandanute seas oli töötuse määr veidi kõrgem, samas nagu

mainitud ka ülalpool, peab uutel õppekavadel kutsehariduse omandama rohkem õpilasi, et mõju kohta sisulisi järeldusi esitada.

JOONIS 9. REGRESSIOONANALÜÜS TÖÖTUSE MÄÄRA MÕJUTAVATE TEGURITE KOHTA

Tärnid tähistavad seose statistilist olulisust: *** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

Kokkuvõtteks

Pool aastat peale õpingute lõpetamist töötamine on kõige tõenäolisem tervise ja heaolu valdkonnas kutsehariduse omandanute seas. Samas ei põhjusta seda ilmselt mitte suur tööjõuvajadus sotsiaalhoolekande sektoris või kõrge õppekvaliteet, vaid töötamine õpingute kõrvalt. Peale kooli lõpetamist töökohta otsima asunud õpilastest leidsid töökoha lihtsamini tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna lõpetajad. Töökoha leidmist soodustab ka õppimine (elamine) Tallinnas või Kesk-Eestis, kust Tallinnasse tööle on lühem teekond. Töötuse määr oli Põhja-Eesti õppeasutuse lõpetanutega võrreldes 16% võrra suurem Ida-Eesti koolide lõpetajate hulgas. Kõige negatiivsem mõju lõpetaja tööhõivele oli majanduskriisil. 2009. aastal kutseõppeasutuse lõpetanul oli 18% võrra suurem tõenäosus olla pool aastat pärast lõpetamist töötu, võrreldes 2008. aasta lõpetajatega. Õppeliikidest oli töötuks olemine vähem tõenäoline kutseõppe keskhariduse baasil, kuid ka kutseõppe põhihariduse baasil lõpetajate hulgas, kuid oma osa selles oli kindlasti ka lõpetajate vanusel. Õppekeel tööhõivet oluliselt ei mõjutanud. Statistiliselt oluline erinevus esines ka uutel ja vanadel õppekavadel kutsehariduse omandanute vahel. Samas oli uutel õppekavadel lõpetajaid vähe ning vaid kahel erialal, mis ei võimalda õppekavareformi mõju kohta sisulisi järeldusi esitada.

3. Vilistlaste küsitlus

3.1. Ülevaade valimist

Kutseõppeasutuste lõpetajate uuringu peamiseks allikaks on 2012. aasta jaanuaris ja veebruaris toimunud veebiküsitlus aastatel 2008 – 2010 kutsehariduse omandanute seas. Koostöös uuringu tellija SA Innovega saatsid õppeasutused oma vilistlastele kirja uuringu veebiaadressiga, mis kutsus viimaseid küsitluses osalema. Seejuures paluti koolidel eristada teistest lõpetajatest neid vilistlasi, kes lõpetasid juba uutel, riiklikele õppekavadele vastavatel erialadel. Kokku laekus Praxisele 994 täidetud ankeeti, millest peale andmepuhastust osutusid analüüsitavaks 961. Põhjuseks, miks 33 ankeeti analüüsist välja jäid, oli sihtgrupi sobimatus – tegemist oli kas rakenduskõrghariduse õppekavade või varasematel aastatel kui 2008 kutsehariduse omandanud inimestega. Õppeaastatel 2007/08 – 2009/10 omandas kutsehariduse üle 22 400 inimese, mis tähendab, et küsitlusele vastas veidi rohkem kui 4% kõigist valmisse kuulunud vilistlastest.

Väheste vastamisaktiivsuse põhjuseks ei olnud mitte vilistlaste vähene huvi uuringus osalemiseks, vaid pigem koolide motiveeritus küsitlust lõpetajatele edastada. Seetõttu jäi vastajate arv väga madalaks Ida-Eesti õppeasutuste vilistlaste seas ning kutsehariduse vene keeles omandanute hulgas. Mõistetavalt oli vastamisaktiivsus kõige kõrgem 2009/10. õppeaastal lõpetanute hulgas, kelle mälestused õpinguteajast kõige selgemad ning kellega ka koolidel oli kõige kergem ühendust saada. Samuti olid küsitlusele vastamisel oluliselt aktiivsemad naised, kes moodustasid kõigist vastajatest 71%. Et valimit tasakaalustada, kaaluti andmeid soo alusel. Muude tunnuste alusel kaalumist ei sooritatud, sest väga madala vastamisaktiivsuse tõttu Ida-Eestis ja vene keeles hariduse omanute seas oleks neile vähestele vastajatele omistatud kaal olnud liiga suur usaldusväärsete järelduste tegemiseks. Õppevaldkonna ja õppeliigi lõikes vastasid soo alusel kaalutud tulemused aga suhteliselt hästi üldkogumile. Küll tundub, et õppeliigi märkimisel ei olnud osale vastajatest üheselt arusaadav kutsekeskharidusõppe ja kutseõppe põhihariduse baasil erinevus ning viimase õppeliigi arvasid end lõpetanud olevat ka paljud neist, kes tegelikult koos kutsega ka keskharidusdiplomi omandasid. Järgnevas analüüsiosas on õppeliigi tunnus seetõttu koondatud kahe nimetuse, keskhariduse järgne kutseõpe ja põhihariduse järgne kutseõpe, alla. Põhihariduse järgse kutseõppe alla on loetud ka 8 põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanud vastajat.

TABEL 2. ÜLEVAADE VALIMIST

	Lõpetas 2008 - 2010		Osales küsitluses		Peale kaalumist	
	Arv	Osakaal	Arv	Osakaal	Arv	Osakaal
Õppeliik						
Põhihariduse nõudeta kutseõpe	478	2%	8	1%	10	1%
Kutseõpe põhihariduse baasil	864	4%	110	11%	117	12%
Kutsekeskharidusõpe	9 757	44%	255	27%	293	30%
Kutseõpe keskhariduse baasil	11 322	50%	588	61%	541	56%
Õppekeel						
Eesti	16 300	73%	936	97%	933	97%
Vene	6 121	27%	25	3%	28	3%
Õppevaldkond						
Humanitaaria ja kunstid	718	3%	23	2%	22	2%
Sotsiaalteadused, ärimus ja õigus	3 033	14%	265	28%	201	21%
Loodus- ja täppisteadused	673	3%	13	1%	16	2%
Tehnika, tootmine ja ehitus	9 890	44%	248	26%	351	37%
Põllumajandus	1 478	7%	45	5%	37	4%
Tervis ja heaolu	688	3%	64	7%	44	5%
Teenindus	5 941	26%	302	31%	290	30%
Õppeasutuse regioon						
Põhja-Eesti	7 337	33%	184	19%	182	19%
Lääne-Eesti	2 857	13%	293	30%	275	29%
Ida-Eesti	3 619	16%	5	1%	4	0%
Lõuna-Eesti	6 026	27%	417	43%	450	47%
Kesk-Eesti	2 582	12%	62	6%	50	5%
Lõpetamise aasta						
2008	7 269	32%	141	15%	147	15%
2009	7 521	34%	289	30%	289	30%
2010	7 631	34%	531	55%	524	55%
Sugu						
Mees	11 739	52%	276	29%	491	52%
Naine	10 682	48%	662	71%	447	48%
Kokku	22 421	100%	961	100%	961	100%

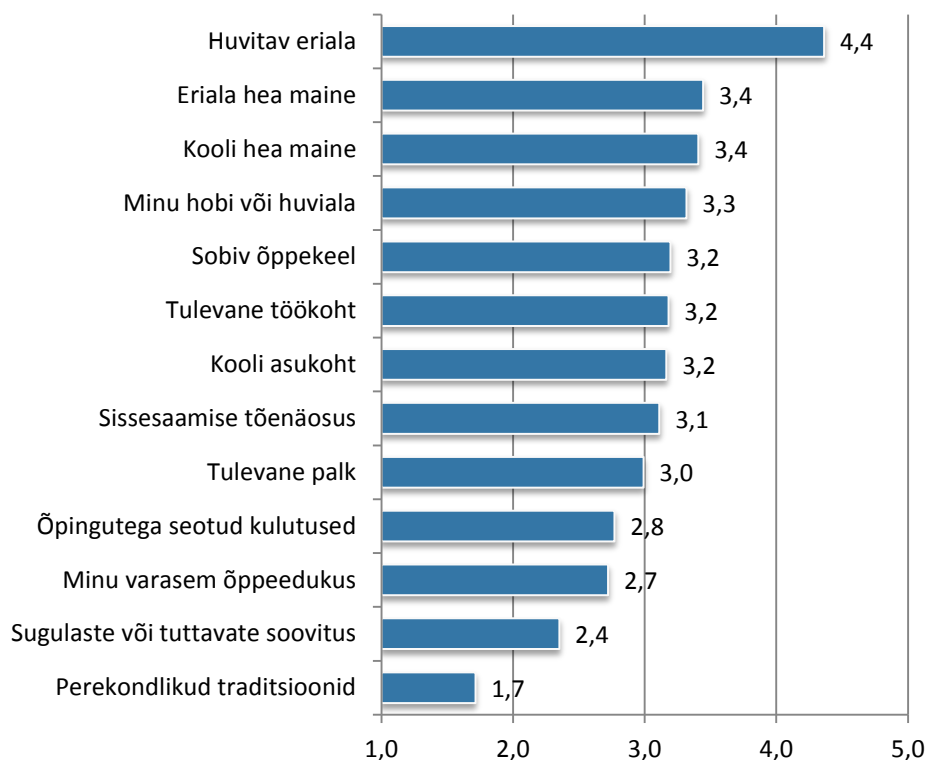
3.2. Erialavalik, hinnang koolile ja õpitud erialale

Miks soovitakse omandada just kutseharidus? Mille alusel valitakse välja kool ja sobiv eriala? Järgnev alapeatükk võtab vaatluse alla lõpetanute eriala- ja koolivalikuga seonduvad tegurid. Samuti uuritakse, kuivõrd on vilistlased rahul kooli ja selle õpikeskkonna eri tahkudega.

Joonis 10 annab ülevaate kutseõppeasutuste vilistlaste hinnangutest teguritele, mis mõjutasid neid erialal õppima asuma. Vastajatel paluti loetletud tegureid hinnata viiepallisüsteemis, kus üks tähendas, et nimetatud tegur ei olnud erialavalikul üldse oluline ning viis, et see oli valiku langetamisel väga oluline. Kõige kõrgema hinnangu pälvis eriala huvitavus, mida hinnati erialavaliku mõjutajana 4,4 punkti vääriliselt. Praxise (2012) hiljutine uurimus keskharidusastme lõpetajate karjäärivalikute kohta küsis viimasel kursusel kutsekeskharidust omandavatelt õpilastelt, kes soovisid sügisel õpinguid jätkata, mis neid erialavalikul mõjutab. Ka nemad pidasid valiku tegemisel kõige olulisemaks eriala huvitavust, millele järgnesid head võimalused leida töökoht ning loodetav töötasu erialal. Vilistlaste seas olid erialavalikul tähtsusetult järgmised hoopis teistsugused väärtused: eriala ning kooli maine. Kõrgemaid hinnanguid teenisid veel tegurid, nagu seos hobi või huvialaga, sobiv õppekeel, tulevane

töökoht ja kooli asukoht. Suhteliselt madalalt hinnati erialavalikut mõjutavate teguritena varasemat õppeedukust, sugulaste või tuttavate soovitusi ning perekondlike traditsioone. Nimetatud tegurite oluliseks pidamine erialavalikul võib tõenäoliselt osalt peegeldada ka suhtumist õpingutesse.

JOONIS 10. ERIALAVALIKUT MÕJUTANUD TEGURID

Hinnangud on antud viie palli süsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus)

Vilistlastega lähemalt haridusvalikute üle arutledes oli samas tunda, et eriti just nooremate õpilaste puhul ei olnud toonased edasiõppimisvalikud väga kindlad ning jõudmine sellele erialale kutseõppeasutuses vahel üsnagi juhuslik.

Kuskile tuli peale põhikooli edasi minna, keskkooli vist päris lihtsalt ei sobi, aga ma läksin siis..., vaatasin kõige sobivama ameti mis on ja läksin üldehitust õppima. Tegelikult enne ma käisin ühe aasta gümnaasiumis, pool aastat. Ja aga see ei tulnud välja ja siis ma läksin kutsekasse.

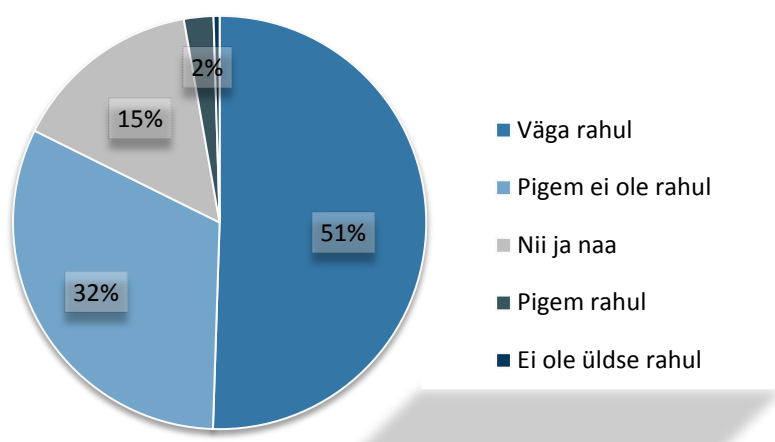
Lapsehoidja eriala valisin lihtsalt seetõttu, et pärast keskkooli ma ei teadnud, mida ma teha tahan. Ja siis lastega sain läbi, ema leidis, et selline asi on, siis ma mõtlesin, et ma lähen sinna. See oli üks aasta ka, et selline mõtlemisaeg, et äkki selle aja jooksul mõtlen välja, et mis ma teha tahan. Nagu nii need teadmised on vajalikud terve elu jooksul. Ja siis võtsin sekretäri. Selle kohta arvasin samamoodi, et teadmised sobivad igale poole või, et tulevad kasuks.

Kuna ma olen ise varem hästi palju kodus süüa teinud, siis ma hakkasin mõtlema, et läheks õpiks lihtsalt selle pärast, et ma oskaksin tulevikus oma peret ka üleval pidada.

Ma kõige pealt mõtlesin, et tahan juuksuriks õppima minna. Ja läksin siis katsetele ja ma pidin ju teise eriala ka valima ja valisin ärikorralduse. Aga ma sain mõlemale sisse. Ja siis ma mõtlesin, et hoopis õpiks äkki ärikorralduse ära ja siis läheks prooviks seda juuksurit juurde. Ja siis ma mõtlesingi, et teen ärikorralduse ära. Proovisin uuesti juuksurisse, sain uuesti sisse. Nii ma siis tegingi mõlemad.

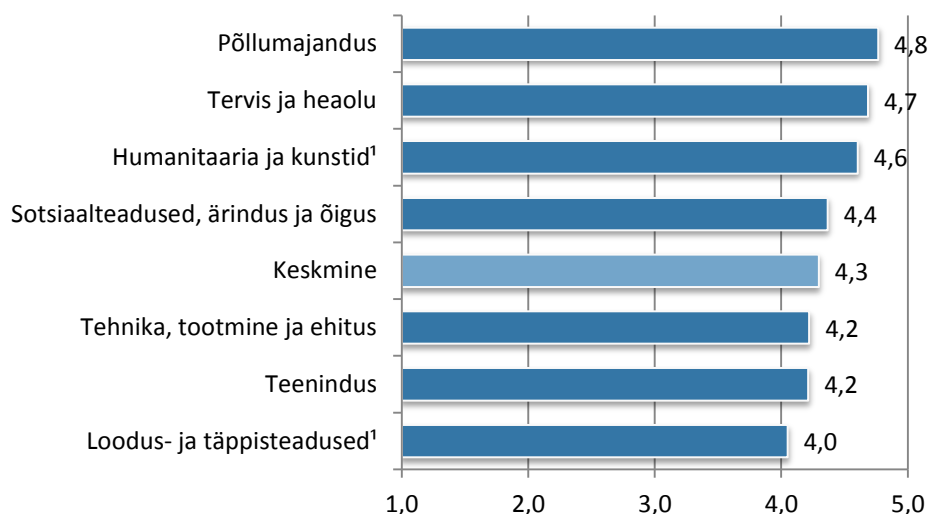
Joonis 11 kinnitab, et valdav enamus kutseõppeasutuste vilistlastest on oma erialavalikuga siiski väga rahul. Neid, kes omandatud erialaga pigem või üldsegi mitte rahul ei olnud, oli vastajate hulgas kõigest paar protsenti, 15% vastas küsimusele nii ja naa. Rahulolu oma erialaga tunnistas aga 83% vastajatest, seejuures 51% neist olid erialaga väga rahul.

JOONIS 11. RAHULOLU OMANDATUD ERIALAGA

Uuringu vastajate arv ei võimalda rahulolu analüüsida küll iga eriala kohta eraldi, kuid õppevaldkondade alusel on järeldusi võimalik teha. Joonis 12 annab suhteliselt üllatava tulemuse: kõige kõrgem on rahulolu omandatud erialaga põllumajanduse õppevaldkonnas kutsehariduse omandanute seas, kes keskmiselt hindasid seda 4,8 punkti vääriliselt 5st. Väga kõrge oli rahulolu ka tervise ja heaolu õppevaldkonna vilistlaste hulgas. Kui keskmiselt hinnati rahulolu omandatud erialaga 4,3 punkti vääriliselt, siis veidi madalam oli see tehnika, tootmise ja ehituse ning teeninduse õppevaldkondades.

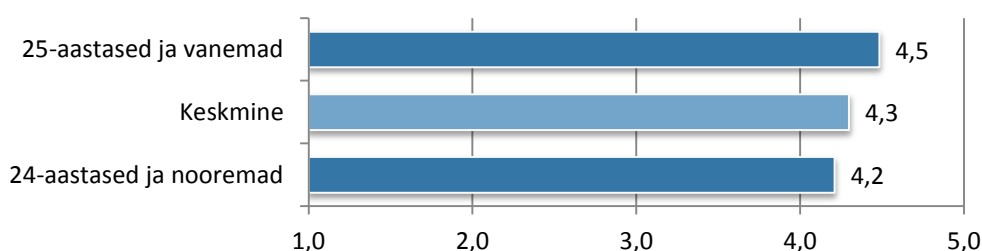
JOONIS 12. RAHULOLU OMANDATUD ERIALAGA, ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Ei saa mainimata jätta, et põllumajanduse ning tervise ja heaolu valdkonnad erinevad oma õpilaskonna poolest märgatavalt teistest. Kui ülejäänud õppevaldkondades jäi vastajate vanus keskmiselt 23 – 27 aasta vahele, siis põllumajanduse ning tervise ja heaolu valdkondades oli see vastavalt 38 ja 39 aastat. Joonis 13 näitab, et 25aastased ja vanemad vilistlased hindavad rahulolu omandatud erialaga märksa kõrgemalt.

JOONIS 13. RAHULOLU OMANDATUD ERIALAGA, VANUSE ALUSEL

Hinnangud on antud viie palli süsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus)

Joonis 14 annab õppevaldkondade alusel ülevaate sellest, kas eriala, millel vilistlane lõpetas, oli toona õpinguid alustades tema jaoks eelistatavim edasiõppimisvalik. Keskmiselt tunnistas 21% vastajatest, et tegemist ei olnud sel ajal nende esimese valikuga õpingute jätkamiseks. Viimased hindasid oluliselt madalamalt ka oma rahulolu omandatud erialaga, keskmiselt 3,7 punkti vääriliselt viiest. Teistest õppevaldkondadest eristusid selgelt jällegi põllumajanduse ning tervise ja heaolu valdkond. Selle põhjuseks võib pidada asjaolu, et neis valdkondades asuvad õppima peamiselt vanemad õppijad, kes omavad sageli³ juba varasemat töökogemust samal ala ning oskavad saadavat haridust noortest palju

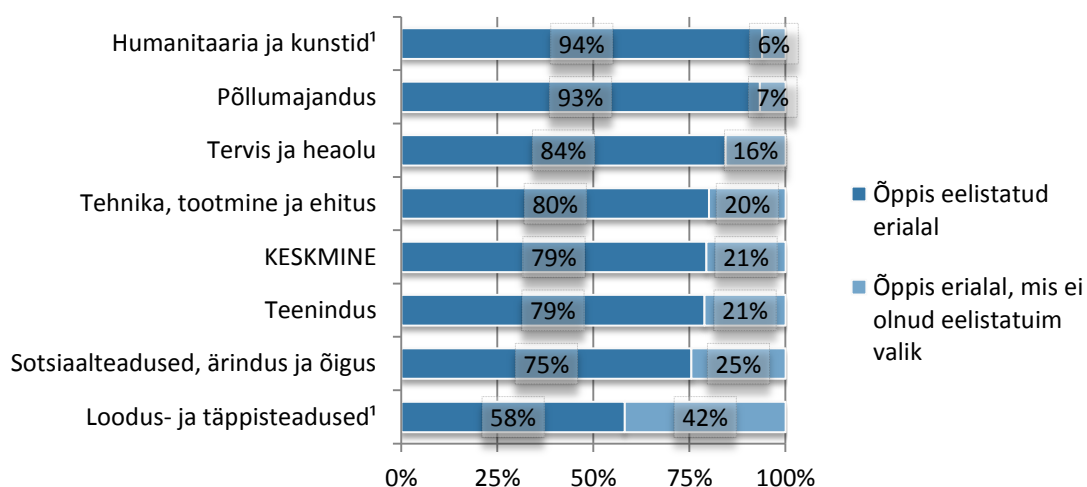
³ Sellele viitab asjaolu, et kui keskmiselt töötas enne õpingute lõpetamist 44% vilistlastest, siis põllumajanduse ning tervise ja heaolu valdkonnas keskmiselt kaks kolmandikku vastajatest.

kõrgemalt hinnata. Õppevaldkondadest, kus oli usaldusväärsete järelduste tegemiseks piisavalt õpilasi, väärib märkimist veel sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse õppevaldkond, kus oli keskmisest enam neid vastajaid, kelle jaoks toonane edasiõppimisvalik kõige eelistatum lahendus ei olnud. Mõnede intervjuude ja vabavastuste põhjal võib oletada, et selle üheks põhjuseks on asjaolu, et mitmed selle valdkonna lõpetajatest üritasid keskhariduse omandamise järel õpinguid jätkata kõrghariduses, kuid kandideerimine sinna ebaõnnestus, mistõttu jätkati haridusteed kutseõppes. 2011/12. õppeaastal õppis 82% kõigist sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonna üliõpilastest riigieelarvevälisel (tasulisel) õppekohal, mis tähendab, et maksuta õppekohale õppima pääsemine on raske. Et kutseõpe on valdavalt tasuta, siis võivad kutseõppeasutused kõrgkoolidelt tõenäoliselt juurde õpilasi, kes ei ole võimelised oma õpingute eest ise tasuma.

Eriala valik oli see, et ma lõpetasin tegelikult 2007. aastal gümnaasiumi ja ma pidin tunnistama, et tollel ajal oli ikka see, et kui sa oled nagu... kui sa ülikooli lähed, siis sa oled tegija. Kui sa kutsekooli lähed, siis oled ühesõnaga maakas. Ja ma pidin endale tunnistama, et ma pean minema kutsekooli, sest ma ei olnud nõus maksma ülikooli eest, oma hariduse eest.

Samas oli keskhariduse järgses kutseõppes neid, kes tunnistasid, et tegemist ei olnud nende eelistatuima erialaga märgatavalt vähem, kui põhihariduse järgses kutseõppes – vastavalt 18% ja 24%.

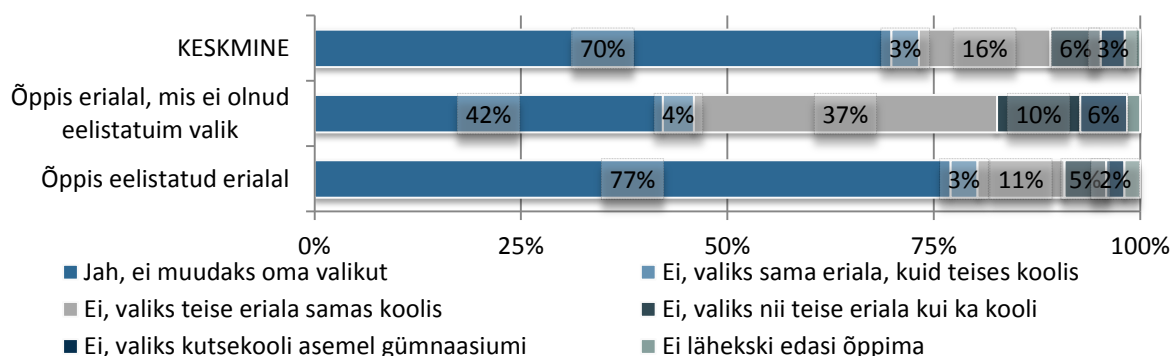
JOONIS 14. KAS ÕPPIS EELISTATUD ERIALAL? ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Joonis 15 annab vastuse küsimusele, kas vilistlane otsustaks oma õpingute osas tagantjärele kuidagi teisiti, kui talle see võimalus antaks. Keskmiselt 70% vastajatest leiavad ka nüüd, et toonane otsus oli parim võimalikest ning ei muudaks seda kuidagi. 16% vastajatest valiksid küll sama õppeasutuse, kuid mõne teise eriala seal. Neid, kes muudaksid nii eriala kui kooli, oli kõigist vastajatest 6%. Lõpetatud õppeasutusega ollakse üldiselt rahul, sest vaid 3% kõigist vilistlastest sooviks sama eriala õppida mõnes teises koolis. Sama palju oli vastajate seas neid, kes kutsekoolile gümnaasiumi oleks eelistanud (põhihariduse järgses kutseõppes 5%). Ainult 2% vastajatest ei tunnetanud haridusest saadud kasu, nõustudes väitega, et tagantjärele oleks nad edasiõppimisest hoopiski loobunud.

JOONIS 15. KAS VASTAJA TEEKS SAMA OTSUSE, KUI ANTAKS UUESTI VÕIMALUS KOOLI JA ERIALA VALIDA?

Vabavastuseid lugedes paistab siiski silma, et mitmed lõpetajad oleksid edasiõppimisvõimalusi silmas pidades tagantjärele gümnaasiumi kasuks otsustanud:

Valiksin kutsekooli asemel gümnaasiumi, sest esiteks Saaremaal pole selle erialaga midagi peale hakata. Eriala ei õpetatud nii põhjalikult, et nende teadmistega sel erialal tööl hakkama saaks. Nõuded polnud nii suured ja minu meelest jäi tase ja õpetajate õpetamisoskus madalaks. Kahjuks ei õnnestu seal ka riigieksameid sooritada, sest keskkooli asju ei õpetata peaaegu üldse. Ja rõhk on pigem kutse omandamisel, kui sellel, et keegi võib-olla tahaks ülikooli edasi minna. Sellest on väga kahju, sest nii võetakse paljud võimalused enda arendamiseks.

Kui on soov minna edasi õppima ülikooli siis erialakoolist ei saa piisavat haridust riigieksamite sooritamiseks. Eksamid võivad olla küll sooritatud kuid minimaalsete tulemustega.

Üks põhilisi asju oli see, et lubati hiljem koolis lisatunde riigieksamite jaoks, kuid viimasel aastal öeldi, et enda mure. Kui seda oleks öeldud kohe kooli sisse saamisel, oleks meie klassis 80% õpilastest võtnud teisest koolist selle jaoks lisatunde. Viimasel õppeaastal ja viimasel semestril oli aga liiga hilja.

Samas ei olnud mitme lõpetaja jaoks kutseharidus takistuseks kõrgkooli pääsul ning seda peetakse oluliseks sammuks oma huviala väljakujunemisel.

Tase oli minu jaoks natuke madal. Astusin peale kutsehariduskeskust edasi õppima IT Kolledžisse ning oleksin võinud peale gümnaasiumi kohe sinna astuda. Kui karm olla, siis võib öelda, et raisatud 2 aastat.

Kutse eriala suunas mind lõpuks kõrghariduse valikul, avastasin et minu kõrgharidus on tugevalt seotud omandatud kutsega, mis tegi esimesed paar õppeaastat palju lihtsamaks.

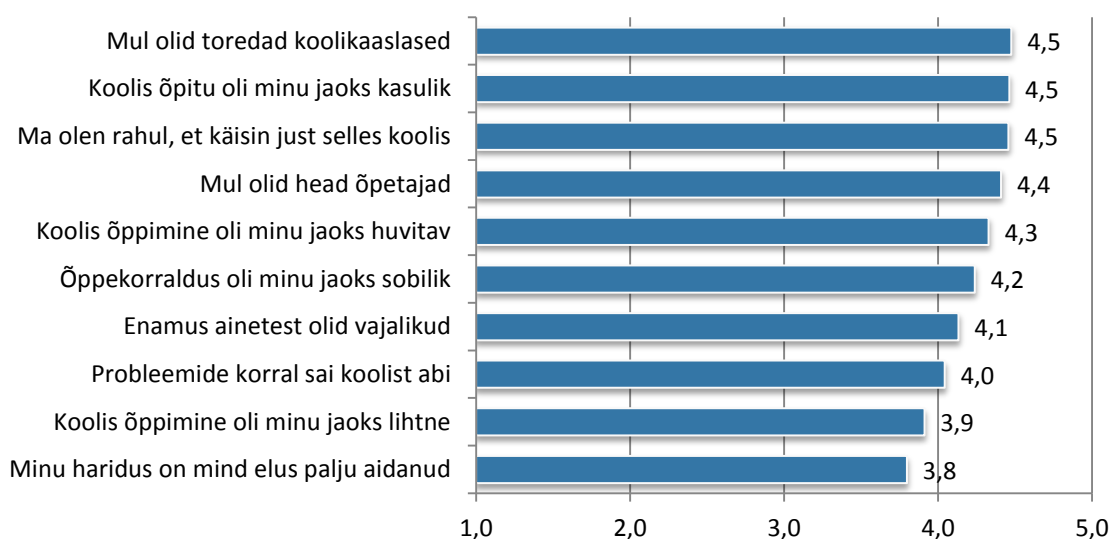
Ma omandaksin ikkagi antud kutse, alati saab ka midagi muud juurde õppida. Olen hetkel ka erialasel töökohal, kuid plaanin järgneval aastal sooritada vajaminevad eksamid ning minna sel korral kõrgkooli. Samas ilma vahepealse peatuseta poleks ehk kõrghariduse vajadusest nii hästi aru saanudki.

Ka mitmed intervjuueeritud vilistlastest olid kutsehariduse omandamise järel kõrgkooli jõudnud, seejuures nii rakenduslikule kui akadeemilisele suunale. Mitmetel kutseõppeasutustel on sõlmitud

lepingud rakenduskõrgkoolidega, mis tagavad andekatele lõpetajatele ligipääsu kõrgharidusele. Näitena toodi välja Tallinna Tehnikakõrgkool, kuhu edukalt kutseeksami sooritanud või kutsevõistlustel silma paistnud kutseõppeasutuste lõpetajad on väga oodatud. Mitmed kutsekeskhariduse omandanud vilistlased sooritasid ka riigieksamid. Tunnistati, et kohati jäi üldainete maht selleks küll napiks, kuid puudujääke oli võimalik korvata iseseisva õppetöö ning riigieksameiteks ettevalmistavate kursuste abil. Akadeemilisse kõrgharidusse püüdlevatele kutseõppeasutuste lõpetajatele teadaolevalt eritingimusi ei kohaldata ning üldainete maht võib sisseastumisel takistuseks saada. Samas ei kandideerinud intervjueeritud vilistlased erialadele, mis paistavad silma väga kõrge konkurentsi poolest vastuvõtul, mistõttu ei olnud soovitud õppekavale pääsemine raske.

Joonis 16 annab ülevaate kutseõppeasutuste vilistlaste hinnangutest väidetele, mis puudutasid nende endist kooli ja õpinguid üldiselt. Sarnaselt varasematele küsimustele tähistas hinne üks täielikku mittenõustumist ning hinne viis täielikku nõustumist väitega. Selles reas teenisid pea võrdselt kõrgeima hinnangu (4,5 punkti viiest) kolm väidet: mul olid toredad koolikaaslased, koolis õpitu oli minu jaoks kasulik ning ma olen rahul, et käisin just selles koolis. Lisades sellele 4,4 punktise hinnangu pälvinud väite, „Mul olid head õpetajad“, võib tõdeda, et vilistlased hindavad kõrgelt õppimisega kaasnenud sotsiaalseid suhteid. Meeldivad kontaktid õpetajate ning kaasõpilastega on aluseks ka koolipatriotismi tekkel. Samas ei piirdunud meeldivad mälestused vaid keskkonnaga, vaid tunnetati õpingute panust ka isiklikus hüvangukasulike teadmiste näol.

JOONIS 16. VILISTLASTE HINNANG OMA KOOLILE JA ÕPINGUTELE

Hinnangud on antud viie palli süsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus)

Veidi vastuoluline on eelnevaga asjaolu, et kõige madalama hinnangu teenis väide, mille kohaselt omandatud haridus on inimest elus palju aidanud. Selle võimalikku põhjust aitavad avada vabavastused küsimusele, kas vastaja teeks sama otsuse, kui talle antaks uuesti võimalus kooli ja eriala valida:

Toiduainete töötleja eriala ei ole mainekas ning sellega tööd leida on raske. IKT erialad see-eest on mainekad ja tööd on lihtne leida.

Kahjuks pole sellel erialal hetkel tööd, enamus lõpetajatest, kas õpib edasi või töötab muul ametil. Samuti õpin ka mina uut eriala.

Validud eriala ei võimalda mul oma oludes piisavalt head äraelamist.

Paber ei garanteeri sulle praegusel ajal tööd.

Sama kinnitasid mitmed intervjuud: kuigi eriala võib tunduda huvitav ning õppetöö praktiline, võib lõpetajat tööturule asudes oodata pettumine. Majanduskriis halvendas oluliselt lõpetajate võimalusi leida töökoht ning kahandas märgatavalt palganumbreid. Seetõttu võis kutsehariduse omandamine tunduda kasutu, kuna sobivaid töökohti lihtsalt ei leidunud.

Lisaks erinevate väidete hindamisele paluti vastajatel oma sõnadega kirjeldada, mis neile oma kooli ja õpingute puhul kõige rohkem meeldis. Saadud vastustest selgus kõige sagedasema märksõnana õpetajad – pea kolmandik vilistlastest nimetas neid kõige meeldivama aspektina õpingutest.

Õpetajad! Millised kogemused, teadmised ja sära silmades! Kohe oli näha, et nad täiega nautisid seda, mida tegid ning jagasid seda vaimustust ka õpilastele.

Meeldis see, et koolis olid väga toredad õpetajad, kelle tunnid olid põnevad ja huvitavad. Õpingud olid huvitavad, õpitud sai mitmel erineval moel, mitte polnud koguaeg üksluine istumine.

Minu arvates olid selles koolis väga head õpetajad. Nad õpetasid aineid kuidagi nii huvitavalt, et õpilased ise tahtsid õppida.

Eriti just põhihariduse baasil õppinud noored tõid sageli välja muutuse suhtumises – kui seni olid õpetajad neid kohelnud kui lapsi, siis kutseõppeasutusse astudes võeti neid kui täiskasvanuid:

Õpetajate suhtumine, ei suheldud nagu lastega, vaid me olimegi täiskasvanud ja sellisena meid koheldi ja oldi vastutulevad.

Meeldis, et õpetajad kohtlesid meid kui täiskasvanuid. Samuti ka see, et kodus ei olnud vaja palju õppida, kui tähelepanelikult kuulata, mida õpetaja rääkis.

Mulle meeldis, et õpetajad suhtlesid meiega nagu täiskasvanute inimestega. Mida väga harva võib näha gümnaasiumites. Et õppejõud kogu aeg aitab, kui sul tekkivad mingid probleemid ja nad vastavad oma kvalifikatsioonile.

Sotsiaalne keskkond oli vilistlaste vastustes tähtsal kohal: 12% vastajatest nimetas kõige meeldivama asjana koolis koolikaaslast ja 8% üldist sõbralikku õhkkonda koolis.

Meeldis see, et kursus töötas ja õppis ühtse meeskonnana ning õpetajad olid üks osa meist. Ei olnud pingelisi hetki. Tunnid tehti huvitavaks. Ühised projektid, võistlused olid edukad.

Klassikaaslasted ning omavahel üksteise teadmiste jagamine ja täiendamine. Sain teada, millised valdkonnad erialas eksisteerivad.

Kooli personal ja üldiselt see keskkond olid nii mõnusad. Peale selle, et sain hea hariduse, sai ka koolis lõbusalt aega veedetud ja osaletud erinevates projektides.

Kool sai kohe omaks! Tundsin kooliseinte vahel ennast kooliperre kuuluvat. Kooli atmosfäär oli väga hea. Õpetajad väga meeldivad ja oma ala spetsialistid. Endiselt olen vaimustuses koolist ja soovitan kõikidel minna RAKI!

Kõrgkoolist vaadatuna tundus Pärnu Kutsehariduskeskus väga õpilasesõbralik. Eriti meeldis, et ülesannete lahendamised ja praktikumid toimusid gruppides. Õpetajad tundsid õpilasi.

Samas meeldis paljudele vilistlastele ka kutsehariduse õppekorraldus, täpsemalt selle praktiline suunitlus ning paindlik õppetöö. Esimest neist tõi välja 13% ja teist 11% vastajatest.

Mulle meeldis see, et peale keskkooli sain õppida midagi, millest oli reaalselt kasu ja kõik ained, mis olid, olid otseselt minu ametiga seotud. Loomulikult olid head õpetajad, kes olid oma ala spetsialistid.

Moment olles TÜ tudeng siis kõige rohkem meeldis õpingute puhul just see, et suur tähelepanu oli pööratud praktiliste oskuste arendamisele. Teiseks kindlasti ka see kindlustunne, mis väljendus kooli poolt toetuses, seda nii moraalselt kui rahaliselt.

Õppekavad olid koostatud ainult vajalikest õppeainetest. Kooli õppetase oli ka suhteliselt tugev. Palju häid võimalusi praktika sooritamiseks.

Mulle meeldis kõige enam just see, et meie kool võimaldas õpilastel osa võtta paljudest väliüritustest. Minu eriala puhul näiteks Grillfest. Meil oli isegi oma cateringi tiim, kus olid koos kõige toredamad õpetajad ja õpilased.

Õppekorralduse paindlikkus oli oluline eelkõige töötavatele õpilastele:

Sain üpris hästi koormust jaotada. Lisaks oli võimalik (olles päevases õppes) vajadusel mõned ained läbida nn kaugtööna. Lisaks see, et olid ka mõned ülimalt asjalikud õpetajad.

Õppetöö paindlik korraldus, tugev E-õpe, mis võimaldus töö kõrvalt õppida.

Paraja pikkusega koolipäevad ja paindlik õppekorraldus, et võimaldada paralleelselt töölkäimist.

Muude olulisemate aspektidena leidis veel mainimist konkreetse eriala huvitavus:

Eriala oli minu jaoks huvitav ja väga silmaringi laiendav.

Mind huvitas see eriala väga, ja ma pingutasin kõigest väest, et see eriala kätte saada ja ma sain sellega hakkama.

Üks veidi enam mainimist leidnud asjaolu oli õpingute lihtsus, mis samas ei ole enam nii üheselt positiivse tähendusega:

Kerge õppetöö, kohati liiga kerge mis lubas väga lõdvalt võtta ja samas mõni asi, mis vajab topelt pingutust ja magamata öid, et jõuda tööga valmis.

Meeldis see, et kodus ei pidanud eriti vaeva nägema õppimisega, oli kuidagi lihtne ja loogiline, kõik õppimine tundus kerge.

Väga vähe tuli õppida. Mis kokkuvõttes on siiski halb näitaja. Praktika oli ilmselt kõige kasulikum. See on mind veidi aidanud.

Lisaks sellele, mis kooli ja õpingute juures kõige rohkem meeldis, paluti vastajatel välja tuua ka kõige vähem meeldinud asjad. Võib tõdeda, et negatiivseid külgi koolist ja õpingutest oskas nimetada palju väikesem osa vilistlastest. Ka oli raske välja selgitada mõnda üheselt negatiivset tegurit, erinevalt näiteks meeldivaima osana õpingutest välja toodud õpetajatest. Kõige sagedasemaks vastuseks vähem meeldivate asjade puhul oli õpingute liigne lihtsus.

Enamjaolt oli kõik liiga kerge. Koolikord oli liiga lahja. Näiteks esimese käskkirja saamiseks võis puududa 60 tundi, mis on ilmselt palju.

Liiga vähe pidi pingutama, ainete läbimine oli liiga lihtne ja vähe töömahukas. kohustuslik kirjandus praktiliselt puudus.

Õppetöö oleks võinud olla veelgi mahukam ja raskem. Võrreldes keskkooliga tundus, et õpetajad on leebemad ja üleüldse on lihtsam.

Enamus aineid olid tehtud liiga lihtsaks. Õpetajad tegid väga kergesti järeleandmisi.

Heade hinnete saamiseks ei pidanud pingutama.

No vahest see tundus natuke isegi liiga lihtne, sest ma oleksin ennast kunagi... ma ei ole ennast kunagi pidanud selliseks puhta viieliseks õpilaseks ja ma ei ole seda kunagi näiteks gümnaasiumi ajal olnud ja ülikoolis ma ka seda ei ole. Aga kutseõppes oli kuidagi niimoodi, et mul olid ainult viied ja ma olin täiesti üllatunud, et kuidas see võimalik on? Et see ei saa olla võimalik, et see kutseõpe ikkagi selle gümnaasiumi baasil peaks ju olema vähemalt natukenegi raskem ja samas on ka natuke lihtsam kui ülikool. Kuidas ma ikkagi saan olla nii tubli. See nagu mul võttis vahepeal mõtlema, et ta oli ikka natukene mõne koha pealt väga lihtne.

Enamuse väga positiivne suhtumine õpingutesse ning märgatavalt väiksema osa vastajate poolt esile toodud probleem õpingute lihtsusega, tundub kutseharidust hästi iseloomustavat. Nagu kinnitavad Eesti Hariduse Infosüsteemi andmed, asuvad põhikooli lõpetamise järel kutseõppes õppima oluliselt madalama keskmise hindegaga noored, kui sisenevad gümnaasiumi. Nende, sageli praktilises töös andekamate, noorte jaoks on kutseharidus oluliselt sobivam õppeliik, sest üldaineid õpetatakse suhteliselt vähe või puuduvad need sootuks. Erialained on samas praktilised, õppetöö tulemused käega katsutavad ning õppimine seetõttu huvitav. Keskkooli baasil õppima asuvatest õpilastest on paljud juba aastakümneid koolist eemal viibinud ning osalemine elukestvas õppes on nende jaoks uudne ja huvitav, pakkudes vaheldust rutiinsest tööelust. Nagu tõdesid paljud intervjuueeritustest, on õpilaste koosseis koolis kirju ning sinna satub õppima ka akadeemiliselt väga andekaid õpilasi, kelle jaoks ei ole tase piisavalt kõrge. See tähendab, nad oleksid võimelised rohkemaks. Üheks kutsehariduse väljakutseks võiks saada talentide märkamine ning nende täiendav toetamine, et neil oleks võimalik pääseda õppima ka tiheda konkurentsiga kõrgharidusõppekavadele.

Muudest probleemidest – kui kõrgkooliga sarnanevat õppekorraldust toodi pigem välja õpingute positiivse küljena, siis oli ka mitmeid, kelle jaoks selline õppetöö vorm ebamugav oli. Loengupõhine õppetöö tähendas osade õpilaste jaoks kohati väga pikki tööpäevi, teisalt täitmata aega päeva keskel.

Õppetöö korraldus, osadel päevadel nädala sees oli paar tundi (vahest ka polnud üldse) ja siis reedel pikk päev ja kaugemalt tulnud õpilased pidid nendest puuduma kuna bussiajad koju olid varased.

Mõned ained olid pandud õppekavva imelikus järjekorras, alguses pidime tegema praktikas asja läbi ja siis hakkasime õppima teooriat, peaks olema siiski vastupidi.

Teisteks märksõnadeks õpingute negatiivset poolt välja tuues olid veel näiteks madal õpetamise tase, kooli kaugus elukohast ja sellega seonduvad transpordiprobleemid, probleemid mõne konkreetse õpetajaga ning distsipliiniprobleemid. Viimane oli jahmatav eriti just vanematele, keskhariiduse baasil õppivatele täiskasvanud inimestele, kes ei olnud varem sellises keskkonnas viibinud.

Kool oli täis nooremaid õpilasi, kes ei pidanud lugu teistest kaasõppijatest, koolikorrast ega ka puhtusest/korrektusest.

Samas segasid käitumisraskustega õpilased ka oma nooremaid kaaslasi:

Enamus õpilasi tuli sinna sellepärast, et polnud kodus või kuskil mujal muud teha, see omakorda segas minu õppeedukust.

Laisku õpilasi hoiti liiga palju koolis ja lasti lihtsalt spikerdada, samas kui mina hea õpilasena pidin oma hinnetega koos nendega konkureerima, kes tööd ei teinud.

Uurides intervjuude käigus viimaste väidete paikapidavust, tunnistati, et selliseid probleeme vahel esines. Küll jäid distsipliinirikkumised peamiselt õpingute algusaega, sest õpinguteks mittemotiveeritud õpilased lahkusid koolist suhteliselt ruttu. Mitmed intervjuueeritud vilistlastest kinnitasid, et koolist väljalangevus oli nende kursusel oluline probleem.

Minu kursusel läks väga hästi, meid 34-st lõpetas 24 äkki, natuke rohkem äkki, aga meil tuli vahepeal inimesi juurde ka. Aga praktika näitab, et see väljakukkumisprotsent on ikka väga-väga suur. Kui ma kooli läksin, siis öeldi ära kohe, et kui esimene poolaasta läbi saab, ärge kellegagi sõbraks saage, sest niikuinii kõik lähevad minema. Mindi nii tööle kui ei viitsitud koolis käia ja oli inimesi, kes ei saanud hakkama. Oli mõlema poolel, oli neid, kes olid tulnud väga kõrge tasemega põhikoolist ja ei saanud lihtsalt erialaga hakkama, üldained olid korras, aga eriala käis üle jõu. Ja oli vastupidi, kes olid väga kuldsete kätega, aga üldainetest ei jaganud mitte mõhkugi. Tihtipeale läksid ka lihtsustatud õppele, see ongi erialapõhine ainult, keskhariidust ei saa.

Kokkuvõtteks

Vilistlaste hinnangul mõjutas nende erialavalikut kõige enam eriala huvitavus, mis langeb kokku Praxise varasema uuringu (2012) tulemustega kutsekeskhariidust omandavate õpilaste seas. Kui õpilased pidasid väga oluliseks ka töökoha leidmise võimalusi ning loodetavat töötasu erialal, siis vilistlaste jaoks olid tähtsusetult järgmised hoopis eriala ning kooli maine. Nende tegurite väärtustamine võib peegeldada positiivset suhtumist läbitud õpingutesse. Eriti just nooremate õpilaste puhul avaldus, et õpitud eriala oli sageli olnud pigem juhuslik kui läbimõeldud karjäärivalik. Valdav enamus

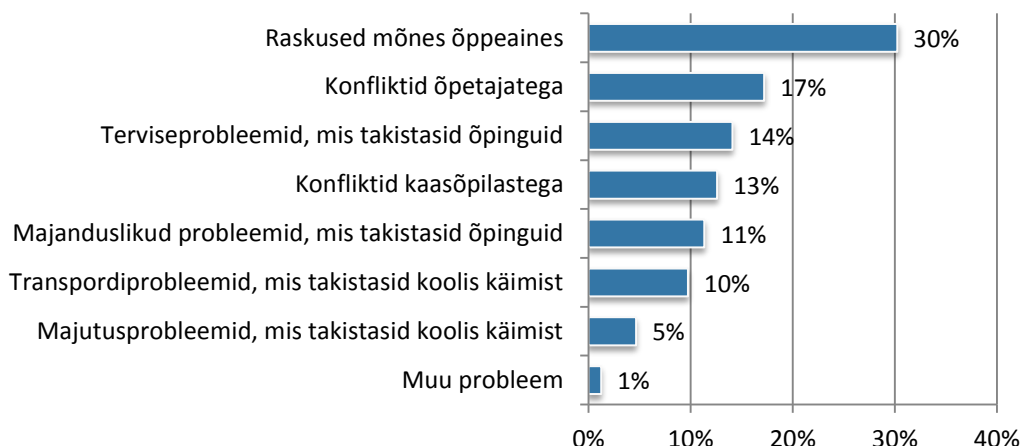
kutseõppeasutuste vilistlastest on oma erialavalikuga siiski väga rahul. Kõige kõrgem on rahulolu omandatud erialaga põllumajanduse ning tervise ja heaolu valdkonnas kutsehariduse omandanute seas. Tegemist on valdavalt varases keskeas olevate inimestega, kes paralleelselt õpingute töötasid. Olgu tegemist erialase enesetäiendamise või hobihariduse elemente omavate õpingutega, suhtuvad aastaid koolist eemal olnud täiskasvanud õppimisse väga positiivselt. 21%l vastajatest ei olnud õpitud eriala sisseastumisel esimeseks eelistuseks, keskmisest enam oli neid sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse õppevaldkonnas hariduse omandanute seas. Kõrghariduses on selles valdkonnas riigieelarvelisele õppekohale pääsemine keeruline, mistõttu võib tasuta kutseõpe olla alternatiiviks õpilastele, kes ei ole võimelised kõrgkoolis õpingute eest ise tasuma. 70% vastajatest on tagantjärele kindlad, et toonane edasiõppimisotsus oli parim võimalikest. 16% vastajatest valiksid samas õppeasutuse teise eriala, nii eriala kui kooli muudaks kõigist vastajatest 6%. Kutsekoolile gümnaasiumi oleks eelistanud 5% põhihariduse järgses kutseõppes õppinutest, peamiselt seetõttu, et sooritada edukalt riigieksamid ning asuda õppima kõrgkooli. Võimekate lõpetajate jaoks ei olnud kutseõppeasutuses õppimine takistuseks kõrgkooli pääsemisel. Rakenduskõrghariduses õppimiseks ei ole riigieksamid sageli vajalikud, kuid edasi õpiti ka akadeemilisel suunal. Samas oli tegemist erialadega, kuhu pääsemine vähese konkurentsi tõttu on lihtsam. Oma kooli puhul hindavad vilistlased kõige positiivsemalt meeldivad sotsiaalset keskkonda heade õpetajate ja koolikaaslaste näol. Negatiivse poole pealt toodi kõige sagedamini välja õpingute lihtsust: võimekamate õpilaste jaoks on kutseõppeasutuste tase kohati liialt kerge. Sellega seonduv probleem on distsipliinirikumised koolis. Madalate või puuduvate sisseastumistingimuste tõttu pääseb kutseõppeasutustesse ka madala õpimotivatsiooniga noori, kes teiste õppetööd segavad, kuid peagi õpingud katkestavad.

3.3. Õpiprobleemid ja nende lahendamine

Uuringu üks eesmärk oli välja selgitada, milliseid probleeme õpilased oma õpingute jooksul kohtasid ning kas ja kuidas kool neid nende lahendamisel aitas. Kokku tunnistas probleemide esinemist õpingute jooksul 49% vilistlastest. Teostatud logistilise regressioonanalüüsi tulemuste kohaselt mõjutas erinevatest taustteguritest probleemide esinemist kõige enam õppeliik. Keskkooli baasil õppinud vastajate seas oli tõenäosus, et õpingute jooksul mõni probleem esile kerkis, 53% madalam, võrreldes põhihariduse baasil õppinutega. Probleemide esinemise tõenäosust vähendas veel kõrge hinnang õpetajate tasemele ning suurem vanus.

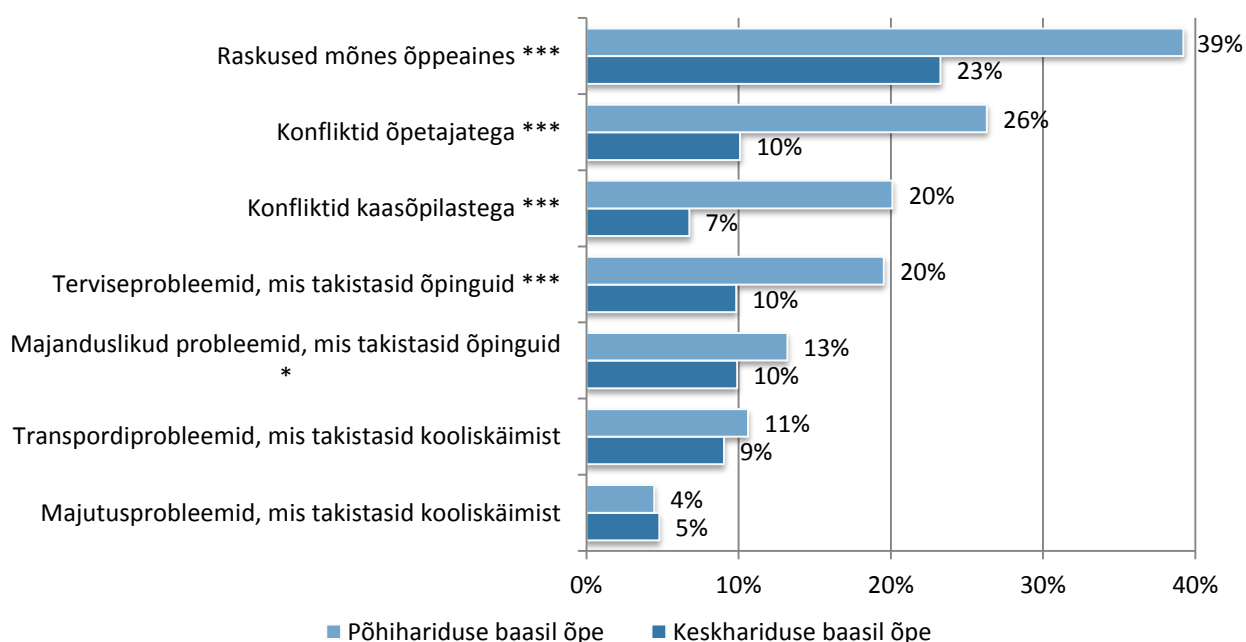
Kõige sagedasemaks probleemiks, millega õpilased oma õpingute kestel kokku puutusid, olid raskused mõnes konkreetses õppeaines, millega puutus kokku 30% kõigist kutseõppeasutuste vilistlastest (Joonis 17). Hoolimata kõrge hinnangust õpetajatele, oli esinemissageduselt teisel kohal konfliktid õpetajatega, mille esinemist tunnistas 17% vastajatest. Tõsisemad terviseprobleemid, mis olid õpingute juures takistuseks, olid kooli ajal esinenud 14%l vilistlastest. Murettekitavalt kõrge osakaal – 13% vastajatest – nimetas probleemina ka konflikte kaasõpilastega. Majanduslikud probleemid, mis õppimist takistasid esines 11% vastajatest. Et mitmed kutseõppeasutused asuvad väljaspool suuri keskusi ning õpilased tulevad sinna õppima üle Eesti, ei ole üllatav, et 10% vastajatest nimetas koolis käimist takistanud probleemina viletsat transpordiühendust. Majutusprobleeme esines juba oluliselt vähesematel, neid tõi esile 5% vastajatest.

JOONIS 17. MILLISED PROBLEEMID ÕPINGUTE JOOKSUL ESINESID?

Joonis 18 toob välja probleemide esinemistõenäosuse vastavalt sellele, kas vastaja õppis kesk- või põhihariduse järgses kutseõppes. Viimaste seas oli kõigi nimetatud probleemide esinemine sagedasem. Näiteks kui keskhariduse järgsetest õpilastest koges raskusi mõnes õppeaines 23%, siis kutseharidust põhihariduse baasil omandanutest koguni 39%.

JOONIS 18. PROBLEEMIDE ESINEMINE, ÕPPELIIGI ALUSEL

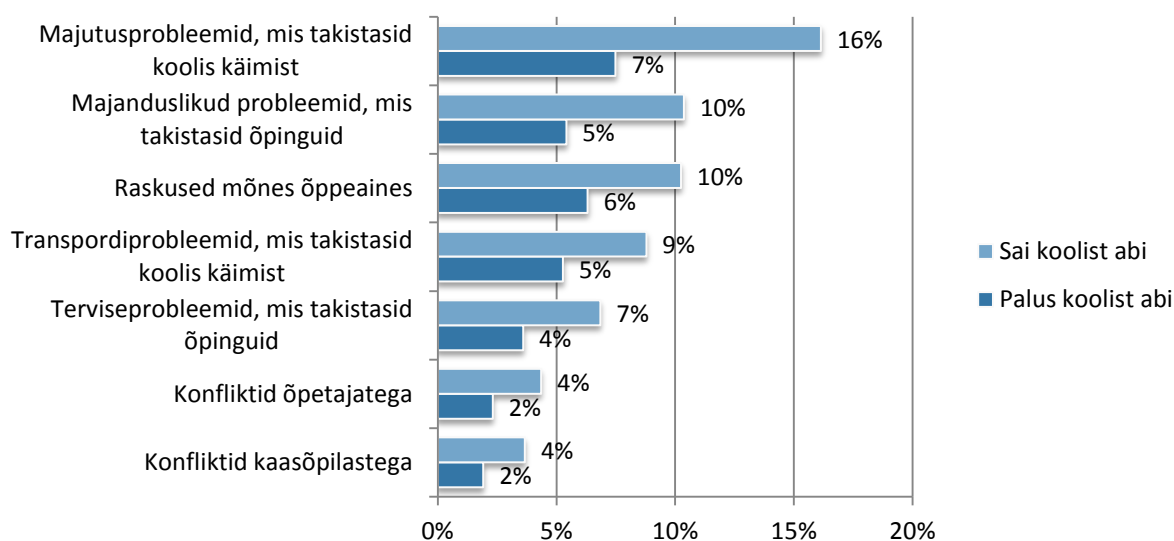
Tärnid tähistavad gruppidevahelise erinevuse statistilist olulisust: *** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

Põhihariduse baasil õppinud vastajatel esines kooli ajal ka märgatavalt rohkem konflikte. Õpetajatega konflikti sattumist tunnistas neist 26%, kaasõpilastega oli probleeme viiendikul. Kui sagedasemaid konflikte saab põhjendada vastajate nooruse ning vähem arenenud sotsiaalsete oskustega, siis keerulisem on selgitada, miks esines põhihariduse baasil õppijate seas oluliselt rohkem õpinguid takistavaid terviseprobleeme. Võimalikeks teguriteks võivad olla nooremate õpilaste suurem riskikäitumine või tihedam sotsiaalne lävimine teistega ning seetõttu suurem tõenäosus haigestuda

nakkushaigustesse. Majanduslike probleemide esinemine oli nii põhi- kui keskhariduse baasil õppinute seas suhteliselt sarnane, transpordi- ning majutusprobleemide osas statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud.

Joonis 19 annab ülevaate sellest, milliste probleemide korral õpilased kõige sagedasemalt kooli poole abi saamiseks pöördusid ning sealt abi said. Kuigi majutusprobleeme esines õpilastel suhteliselt vähe, siis oli see samas mure, millega kõige sagedamini kooli poole pöörduti ning mille osas kool õpilast ka aidata sai. Kokku pöördus sellise murega kooli poole 7% nendest, kes majutusprobleemidega kokku puutusid. Paljudel lahenes probleem aga n-ö iseenesest, sest nendest, kellel probleem esines, sai koolilt abi 16% (kuigi abi palus kõigest 7%). Kümnenendikku hädasolijatest aitas kool majanduslike probleemide korral ning raskuste puhul mõne õppeainega. Õpilased ise olid veidi ärksamad koolist abi nõutama viimase puhul: raskuste korral mõnes õppeaines palus abi 6% ning majanduslike probleemide korral 5% neist, kellel vastav probleem esines. Transpordiprobleemide lahendamisel aitas kool 9% neist, kelle õpingutes osalemist transpordikorraldus takistas. Õpilastest endist näitas selleks kooli poole pöördudes initsiatiivi 5%. Kõige harvem sekkus kool ning palusid abi ka õpilased ise konfliktide korral. Nii konfliktide puhul õpetajate kui kaasõpilastega palus abi kõigest 2% õpilastest, kellel probleem esines ning koolilt abi sai neist 4%.

JOONIS 19. PROBLEEMIDE KORRAL KOOLIST ABI PALUMINE JA ABI SAAMINE

Lisaks probleemide loetlemisele paluti vastajatel ka kirjeldada, kuidas kool neid täpsemalt aitas või miks ta seda ei teinud. **Õpiprobleemide** korral nimetati lahendusena peamiselt pöördumist konkreetse aineõpetaja poole, kes segaseks jäänud materjali uuesti selgitas ning vajadusel järelaitamistunde korraldas:

Õppetöö käigus sai asi selgeks tänu koolile. Pöördusin otse selle õpetaja poole kelle aines oli raskuseid, ja sain ka temaga kokkuleppele, kus, mis ja kuidas oma asjadega järjele jõuda. Kui ilusti küsida, ja omapoolset huvi välja näidata, aitasid õpetajad meeeldi.

Kui mõnes aines jäi midagi arusaamatuks, sai õpetajatelt alati üle küsitud ja õpetajad olid alati positiivselt meelestatud ning seletasid alati hea meelega asju üle.

Ma ei rääkinud eesti keeles alguses, õpetajad väga aitasid mind.

Matemaatika läks ühel hetkel jube kiireks ja keeruliseks, ei jõudnud enam järge pidada, aga meeldiva õpetajaga sain asjad siiski korda.

Mul oli probleeme arvuti kasutamisega õppetöös, kuna minu ealised ei ole kõik keskkoolis arvuteid kasutanud.

Negatiivseid näiteid, kus probleemide korral mõnes õppeaines oleks hoolimata küsimisest abi saamata jäänud, ei esinenudki. Küll oli see sagedasem sellisel juhul kui probleemiks oli **konflikt mõne õpetajaga**.

Koolis aidati alati kui oli vaja, aga konfliktid kindla õpetajaga – sellega keegi ei tahtnud tegeleda.

Probleem esines õpetajaga. Kooli poole ei pöördunud, kuid sama õpetaja poole pöördusin. Läks ühest kõrvast sisse jutt, teisest välja.

Ma esitasin kaebuse kahe õpetaja kompetentsuse kohta, sest arvasin, et nende hoidmine koolis nõrgestab kooli ning kahjustab õpilaste ja Eesti majanduslikku tulevikku. Tegemist oli kahe eraldiseisva juhtumiga ning kummalgi ei saanud ma abi kooli administratsiooni poolt, pigem võtsid nad kaitsva positsiooni.

Mõned õpilased pidasid ka ise targemaks koolilt abi mitte paluda, et suhteid mitte liiga teravaks ajada:

Kuna see õpetaja oli kursusejuhataja, siis ei olnud mõtet temaga tüli norida. Igal inimesel on oma isiksusetüüp, pigem andis selline kokkupuude elutarkust, kuidas tulevikus raskemate isiksusetüüpidega käituda.

Samas leidis ka näiteid, kus kool probleemi korral sekkus:

Meenub probleem õpetajaga, kes ei täitnud ettenähtud õppekava ja õpetas oma suva järgi. Samuti polnud koostatud materjalid tõsiseltvõetavad. Mitmete tähelepanu juhtimise õpetaja ei reageerinud ja ähvardas osakonnajuhataja juurde saata (hiljem kohkus, kui olin lahkel nõus minema ja ka teda kaasa kutsusin). Nii osakonnajuhataja, kui ka meie klassijuhataja selgitasid talle olukorda, et me tegelikult ka tahame reaalselt õppida, mitte lihtsalt ei kiusa teda ning seepeale veidikene olukord paranes aga siiski jäi see aineks, mille ma lihtsalt läbisin, mitte ei omandanud.

Klassijuhataja tuli mulle vastu. Rääkis õpetajaga kes omakorda andis võimaluse mul end parandada.

Õpetajatega esines probleeme, kuna ei olnud kõige pädevam ja tihti ei saanud hakkama õpingutega. Kool aitas mind nii, et mingil määral lihtsustati minu isiklikku õppekava.

Valdav osa **majanduslike probleemidega** õpilastest olid koolile väga tänulikud, et see leidis võimaluse neid toetada. Peamiselt toimus abistamine õppetoetuste, stipendiumite ning eritoetuste abil. Võimalusel kompenseeriti ka sõidukulusid ning vähendati ühiselamumakset. Mitmed vastajad tõid välja, et majanduskriis kahandas märgatavalt ka koolide võimalusi õpilasi majanduslikult toetada.

Kool aitas igati, tegid minu võlad poole väiksemaks (rahaliselt, ühiselamu), tänu sellele sain ka tasutud oma maksud.

Kool toetas olulisel määral väljaspool Tartut elavate õpilaste sõidukulusid. Suurim tugi oli stipendiumist, mida heade õpitulemuste ja väljaspool kooli aktiivse erialalise tegevuse korral oli võimalik saada. Kooli oluline materiaalne tugi võimaldas pühendada end täielikult õppimisele, polnud tarvis lisaraha kooli kõrvalt töötamisega teenida.

See oli väga hea, et maksti stipendiumi. Ma olin pärit vaesest perekonnast ning mul ei olnud piisavalt raha, et sõita edasi-tagasi ja ka majutuseks oli raha puudu. Seetõttu olgugi, et toetusraha oli väga väike, oli sellest palju abi.

Samas polnud koolide vahendid piisavad, et toetada kõiki abivajajaid. Olukord halvenes just majanduskriisi ajal kui vähendati koolidele makstavat pearaha:

Mingi aja jooksul maksti lisatoetust (avalduse esitamisel). Hiljem seda enam ei tehtud, sest koolil tekkisid endal majanduslikud raskused.

Minu majandusliku olukorda ei aidatud parandada, sest oli teisi kehvemas seisus ja raha kõigi jaoks ei jagunud.

Teistest halvemas seisus olid täiskasvanud õpilased, kes õppisid kutseõppes keskkariduse baasil. Neile ei rakendu mitmed põhihariduse baasil õppivatele õppuritele ette nähtud toetusskeemid, kuid samas ei võimalda õppekoormus ka tööl käia:

Kuna läksin kutsekooli peale keskkooli lõpetamist, siis ei kompenseeritud mulle mitte midagi, sest olin täiskasvanud ja pidin ise hakkama saama, kuigi kooli kõrvalt polnud aega tööl käia. Elukoht maksis kuus 2000 krooni, töövahendid koolis ca 8000 krooni, transport kooli ja koju ning söögid. Stipendiumiga, mida sain, elas vaevu ära kaks nädalat.

Õppides ise päevases õppes, käisid ka minu lapsed samal ajal koolis ja lasteaias, ilmselgelt ei saanud ma sel perioodil teenida piisavalt raha pere ülalpidamiseks. Täpselt sama mure oli ka kõigil minu kursusekaaslastel. Kas kool oleks mulle raha andnud? Laenust ei maksa rääkida, oman eluaseme laenu, sellest laenust piisab. Saime küll tööandjalt õppetoetust, kuid see ei ole piisav, sest kõik päästjad käivad tegelikult tööl mitme koha peal ja selle teise koha kadumine ongi suur probleem, ainult päästja palgaga ei ela ükski päästja ära. Miks ei ole päästjatel paremad palgad ja õppetoetused, seda küsige Toompealt.

Konfliktid kaasõpilastega erines teistest probleemidest selle poolest, et enamjaolt ei soovitud abi saamiseks pöörduda kooli poole, eelistades arusaamatused lahendada omavahel:

Probleemid, mis esinesid, sain ise ära lahendada.

Konflikte kaasõpilaste ja õpetajatega võib ikka aeg-ajalt esineda. Paratamatus, et sellega ei saagi keegi teine aidata. Ma ise ei läinud probleemiga abi küsima, üritasin ise hakkama saada.

Konfliktid kaasõpilastega oli pigem omavaheline asi, mis sai ka korda, polnud vaja kooli ega õpetaja abi selleks

Minu arust ikka kool ei aidanud, kui ise ei küsinud. Ise peab piisavalt inimlik olema, et saada probleemidele lahendus. Mina nägin, et osadele probleemidele ei peagi leidma lahendust mina, vaid teine osapool.

Käitumisprobleemid paistavad silma ka õpetajatele ning kooli juhtkonnale, kes võtavad selle vastu meetmed kasutusele:

Nagu ikka tekkivad noortel probleemid oma kaasõpilastega, nii ka minul, selle lahendas kooli distsipliin õpetajate näol.

Konfliktne neiu rahustati maha.

Terviseprobleemide esinemise puhul kinnitasid kõik vastajad, et õpetajad olid väga mõistvad ja vastutulelikud. Pikalt haiguse tõttu koolist eemal viibinud õpilastele pakuti järelaitamistunde ja vajadusel individuaalset õppekava ning paindlikku õppekorraldust.

Mul oli esimesel kooliaastal operatsioon ja ei saanud umbes kuu aega koolis käia. Õpetajad tulid mulle vastu ja sain osa töid varem ära teha ja ka hiljem kodus olles saatsid õpetajad mulle materjale. Tänu sellele ei jäänud teistest maha ja sain oma asjad tehtud.

Tervise poole pealt, olin sattunud avariasse, ning ei käinud pikka aega koolis, kuid õpetajad olid mõistvad ning tulid mulle vastu, lasid rahulikult järgi teha oma tööd, ning kõik laabus hästi. Sama oli ka osades ainetes, kui raskusi oli, käisin peale tunde küsimas õpetajalt ning ta seletas mulle uuesti.

Koostas vajalikud materjalid, et saaksin ennast puudujäävate asjadega kurssi viia. Tuli vastu, kui oli vaja arsti juurde minna ja terviseprobleemiga tegeleda.

Kuna olen nõrga tervisega siis olen tihti haige ning kool tuli mulle vastu ja ma sain palju kodus õppida, ilma et oleks pidanud iga päev koolis käima. Palju teooriat õppisin omal käel.

Kuna ma jäin esimese kursuse ajal rasedaks, siis kool tuli mulle vastu ja ma sain individuaalse õppekava. Mis oli väga positiivne.

Ühel juhul aitas kool õpilasel leida isegi eriarsti, kelle poole pöörduda:

Terviseprobleemide korral leidsid vajaliku erialaarsti ja sain tasuta ravi.

Transpordiprobleemide lahendamisel oli levinuim sõidutoetuse maksmine või bussipiletite tagantjärele kompenseerimine.

Kool kompenseeris osad bussipiletid, kuna käisin väga kaugelt koolis.

Kool toetas olulisel määral väljaspool Tartut elavate õpilaste sõidukulusid.

Kuna käisin maalt, siis sain sõidutoetust taotlema.

Transpordi kohapealt, kuna kodupaik oli Kuressaares, siis sain kooli kaudu osalise kompensatsiooni transpordikuludelt.

Keskhariduse baasil õppijate jaoks oli toetuse saamine keerukam:

Sõidutoetuse saamise võimalus aitas kaasa koolis käimisele, kuna vahemaa kodu ja kooli vahel oli pikk. Samas majutust pakuti vaid põhihariduse järgselt õppijaile.

Sõit kooli oli kallis, koolil puudusid võimalused ja seaduslik alus sõidu kompenseerimiseks

Lisaks otsestele sõidutoetustele oldi mõistvad ka juhul, kui bussiajad ei ühildunud hästi tunniplaaniga:

Kool ei olnud pahane, kui ma mõni kord hilinesin tundidesse, kuna minu buss lihtsalt ei jõudnud varem.

Transpordiga nad oli vastutulelikud, et pidin vahel minema varem bussi peale või jäin kooli hiljaks.

Juhul, kui kool asus aga Eesti teises otsas, siis kodus käia lihtsalt ei saanudki:

Transpordiga otseselt probleeme polnud, kuid lihtsalt tihti ei saanud kodus käia (Lõuna-Eestis).

Väikestest maakohtadest pärit noorte jaoks oli vahel aga ainsaks võimaluseks kodust kooli jõuda kallis autosõit, mida üldjuhul ei kompenseerita.

Transpordi leidmine kooli ja kodu vahel oli väga raske. Endal pidi isiklik auto olema, et kooli saaks. Bussiliiklus oli väga kesine.

Kuna elasin Vändra lähedal, siis oli raskusi bussiliikluse ja kooliaja ühildamisega, aga koolis sellest rääkides selgus, et paar minu grupikaaslast käivad sealt autoga ja nad saavad mind peale võtta.

Majutusprobleemide levinud lahendus oli ühiselamukoha pakkumine kaugemalt pärit õpilastele ning vajadusel hinnasoodustuste tegemine.

Kool pakkus majutusvõimalust soodsa hinnaga ühiselamu näol.

Koht õpilaskodus ja vastavad rahalised toetused.

Keskhariduse baasil õppijate jaoks oli probleemiks aga see, et mõned koolid võimaldasid ühiselamukohtasid ainult põhihariduse järgses õppes õppivatele noortele.

Kool ei pakkunud ühiselamukohti keskkooli järgselt õppima tulnud inimestele.

Samas koolides, kus ka keskhariduse baasil õppijatele õpilaskodus kohti jätkus, oli täisealistele probleemiks ühiselamu reeglid, mis olid paika pandud alaealiste õpilaste jaoks, kuid millele pidid alluma kõik selle asukad.

Ühiselamu reeglite kohaselt pidid ka üle 21 aastased elama nagu alaealised.

Kuigi olin täiskasvanu, ei tohtinud ühiselamust peale 22.00 lahkuda, mistõttu ei saanud ma praktiliselt üldse väljas käia.

Kokkuvõtteks

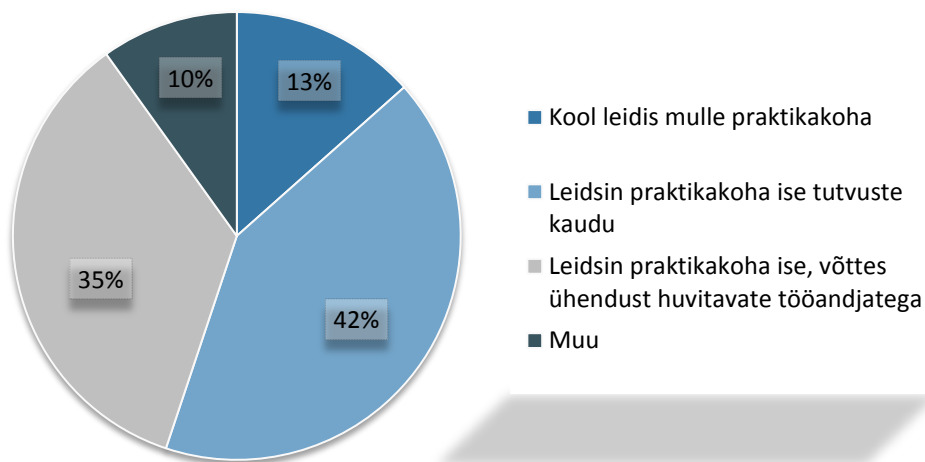
Erinevaid probleeme õpingute ajal kogesid teistest enam noored, põhihariduse baasil õppinud vastajad. Neist sagedasem oli raskused mõnes konkreetses õppeaines, millega puutus kokku pea kolmandik kõigist vilistlastest. Hoolimata kõrgest hinnangust õpetajatele oli esinemissageduselt teisel kohal konfliktid õpetajatega. Raskusi valmistasid ka terviseprobleemid, mis koolis käimist takistasid, samuti konfliktid kaasõpilastega. Harvemini esines õppijatel majanduslikke ning transpordiprobleeme, vähestel muresid majutusega. Kui konkreetne õppeaine, konfliktid ning tervis olid suuremaks probleemiks noorematele õppuritele, siis majanduslike probleemide esinemine oli põhi- kui keskhariduse baasil õppinute seas suhteliselt sarnane ning transpordi- ning majutusprobleemide osas statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud. Kuigi majutusprobleeme esines õpilastel suhteliselt vähe, siis oli see samas probleem, millega kõige sagedamini kooli poole pöörduti ning mille osas kool õpilast ka aidata sai. Õpilasi aidati ka majanduslike probleemide, õpiraskuste ning transpordiprobleemide korral. Konfliktide korral kaasõpilaste või õpetajatega oli koolist vähem abi, kuid sageli ei soovinud vastajad ka ise, et kool sellesse sekkunud oleks. Õpi- ning terviseprobleemide korral aitas kool õpilasi järeleaitamistundide, individuaalse õppekava või paindliku õppekorraldusega. Majanduslike probleemidega õpilastele maksti võimalusel õppe- ning eritoetusi. Võimalusel kompenseeriti ka sõidukulusid ning vähendati ühiselamumakset. Mitmed vastajad tõid välja, et majanduskriis kahandas märgatavalt ka koolide võimalusi õpilasi majanduslikult toetada. Teistest halvemas seisus olid keskhariduse järgses kutseõppes õppijad, kellele ei rakendu mitmed põhihariduse baasil õppivatele õppuritele ette nähtud toetusskeemid. Transpordiprobleemide puhul oldi mõistvad, kui bussiajad ei ühildunud hästi tunniplaaniga. Majutusprobleemid lahendati ühiselamukoha pakkumisega kaugemalt pärit õpilastele. Keskhariduse baasil õppinud täisealistele valmistasid probleeme aga ühiselamu reeglid, mis olid paika pandud alaealiste õpilaste jaoks, kuid millele pidid alluma kõik selle elanikud.

3.4. Praktika ja selle korraldus

Kutseõppe lahutamatu osa on praktika, mis enamjaolt sooritatakse koolist väljaspool. Töö järgnev alapeatükk uurib, milline on lõpetanute hinnang praktika korralduslikule ja sisulisele küljele ning praktika tulemustele. Järgnevad küsimused esitati õpilastele selle praktikaperioodi kohta, mis neil kõige paremini meeles oli.

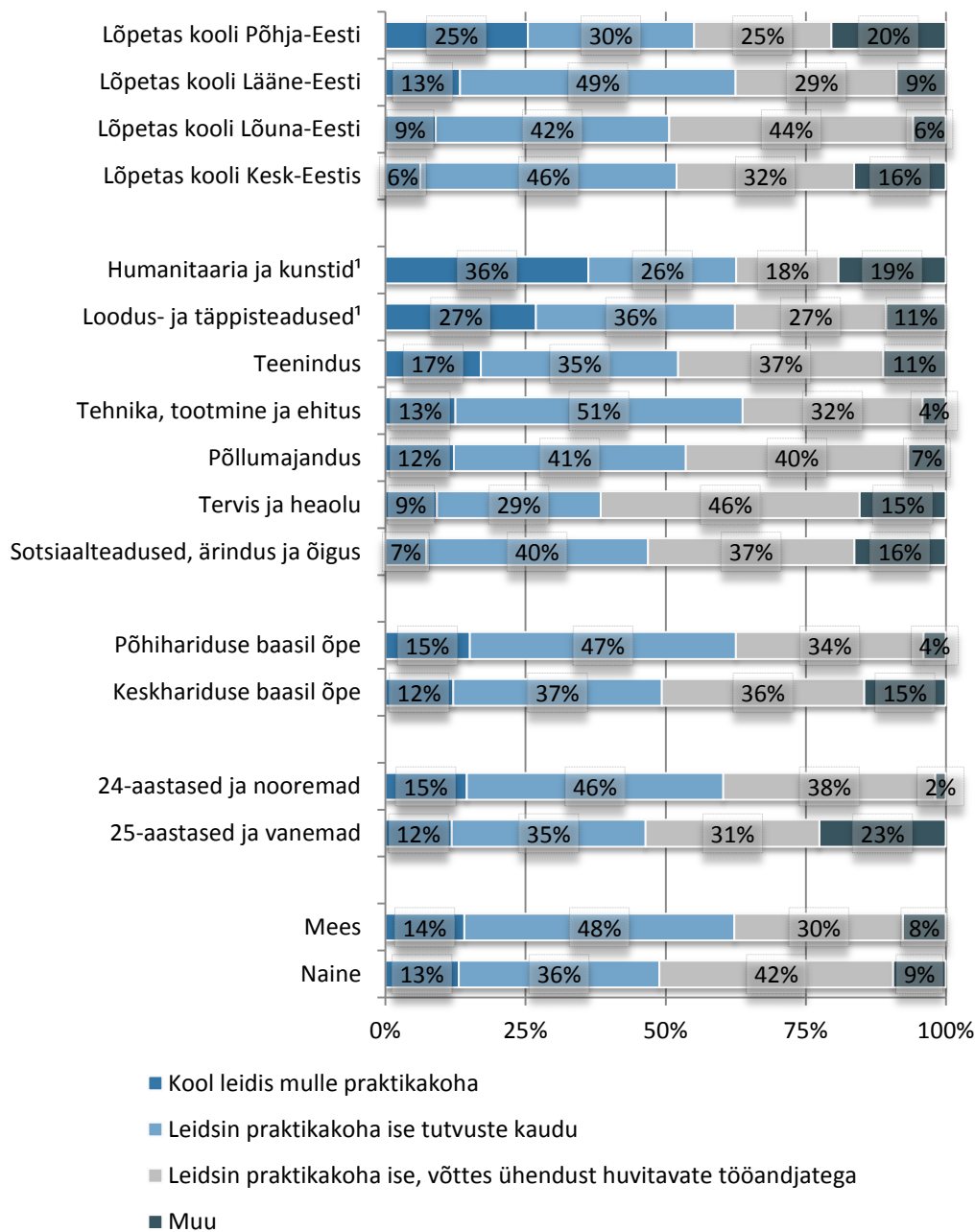
Joonis 20 annab ülevaate sellest, kuidas õpilastel õnnestus leida praktikakoht. Valdav enamus vilistlastest leidsid praktikakoha ise – kokku 77% kõigist vastajatest. Seejuures oli määrav roll tutvustel, mille kaudu õnnestus praktikale pääseda 42% vilistlastest. Need, kellel selliseid võimalusi ei olnud, pidid praktikakoha leidma ise, võttes ühendust huvipakkuvate tööandjatega. Kõigist vastajatest moodustasid viimased 35%. Koolilt said praktikakoha leidmisel abi 13% vilistlastest. Suhteliselt suur osakaal vastajatest (10%) välja pakutud võimaluste seast sobivat varianti ei leidnud. Valdav enamus neist olid vanemad õpilased, kes töötasid paralleelselt õpingutega ning sooritasid praktika oma töökohal.

Joonis 20. Kuidas praktikakoht leitakse?

Viisid, kuidas praktikakoht õnnestus leida, olid grupiti erinevad (joonis 21). Näiteks Põhja-Eesti (ehk Tallinna) koolide õpilased leidsid praktikakoha teistest sagedamini kooli kaudu või sooritasid selle oma töökohas (muu). Tutvused mängisid praktikakoha leidmisel kõige suuremat rolli Lääne-Eestis ning Lõuna-Eesti koolide vilistlased olid kõige aktiivsemad ise huvipakkuvate ettevõtetega suhtlemisel. Õppevaldkondade alusel said tänu koolile praktikale kõige enam teeninduserialade tudengid, tutvused olid abiks tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonnas ning huvipakkuvate tööandjatega võtsid kõige enam ühendust tervise ja heaolu valdkonnas õppinud. Nooremad, põhihariduse baasil õppivad õpilased kasutavad praktikale saamiseks tutvusi, vanematel on sageli võimalus praktika läbida oma töökohas. Samuti ilmneb sellest võrdlusest, et mehed leiavad sagedamini praktikakoha tutvuste kaudu, naised on julgemad ise ühendust võtma sobivate tööandjatega.

JOONIS 21. KUIDAS PRAKTIKAKOHT LEITAKSE, ERINEVATE TAUSTTUNNUSTE ALUSEL

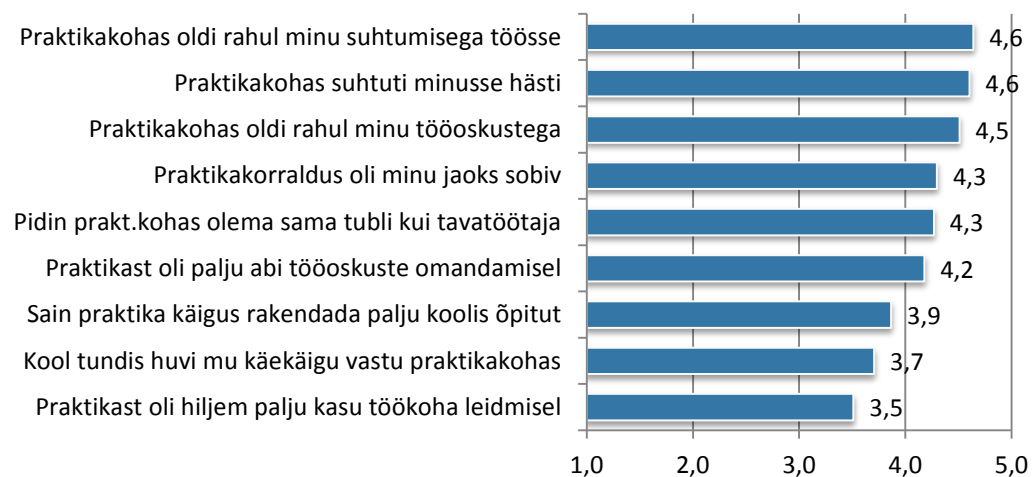

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Joonis 22 esitab vilistlaste hinnangud neile kõige paremini meelde jäänud praktikaperioodi kohta. Rääkides praktikast ja selle korraldusest, tavatsetakse vahel kurta õpilaste suhtumise ning nigelate tööoskuste üle. Tööandjatele pannakse jällegi pahaks praktikantide kasutamist odava tööjõuna, kes on nõus palgata töötama. Üllatavalt pälvisid kolm just sellest kriitikast ainekst saanud väidet endistelt õpilastelt positiivseima hinnangu. Kaks kõige kõrgema hinnangu saanud väidet (4,6 palli viiest) olid „praktikakohas oldi rahul minu suhtumisega töösse“ ning „praktikakohas suhtuti minusse hästi“, millele vaid napilt jäi alla väide „praktikakohas oldi rahul minu tööoskustega“ (4,5 palli). Positiivselt hinnati veel praktikakorralduse sobivust, nõustuti sellega, et praktikakohal pidi pingutama võrdselt

tavatöötajatega ning ka väitega, et praktikast oli palju abi tööoskuste omandamisel. Ülejäänud väiteid hinnati vähem kui nelja punkti vääriliselt, mis tähendab, et vastajate hinnang jäi vahemikku „pigem nõus“ ja „pigem ei ole nõus“. Et töökohad on erinevad ning vastavalt ettevõtte spetsiifikale võivad tööprotsessid oluliselt erineda, ei ole üllatav 3,9 punktine hinnang väitele, mille kohaselt sai töökohas rakendada palju koolis õpitut. Madalalt hinnati ka väidet, mille kohaselt kool tundis huvi õpilase käekäigu vastu praktikakohas. Kõige ootamatum oli aga vilistlaste arvamus praktikast saadava kasu kohta töökoha leidmisel, mida hinnati loetletud väidetest kõige madalamalt. Tegemist on eriti huvitava nähtusega just seetõttu, et üliõpilased peavad praktikat töökoha leidmisel väga oluliseks teguriks (Praxis 2011). Üheks võimalikuks teguriks, miks väide madala hinnangu pälvis, võib olla asjaolu, et õpilane töötas juba õpingute kestel ning praktika ei mõjutanud seega tema võimalusi töökohta leida. Nii hindavadki 25-aastased ja vanemad vilistlased seda väidet madalamalt (3,2 punkti). Samas oli ka nooremas vanuserühmas, 24-aastaste ja nooremate seas, selle väite punktiskoor madalaim.

JOONIS 22. LÕPETAJATE HINNANG PRAKTIKALE

Hinnangud on antud viie palli süsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus)

Vilistlased tõid välja ka mõned olulised probleemid praktika juures ning ettepanekuid, kuidas olukorda parandada. Kõige sagedamini üles kerkinud teema oli raskused praktikakoha leidmisel ja soov saada selle otsimisel rohkem kooli tuge. Et suure osa lõpetajate olulisemad praktikaperioodid langesid majandussurutise ajale, oli õpipoisi võtmisest huvitatud tööandjate leidmine väga raske. Paljud koolid toetasid oma õpilasi, pakkudes välja nimekirja ettevõtetest, kellega neil oli praktika pakkumisel juba varasem koostöö. Samas ei ole kõik koolid olnud võrdselt edukad koostöösuhete üles ehitamisel. Ebavõrdsust loob ka koolide geograafiline paiknemine, sest sobivaid ettevõtteid, kus praktikat sooritada, on piirkonnas lihtsalt vähe. Õpilaste ootus koolile praktikakoha leidmisel on, et õppeasutus ei jääks selles küsimuses ükskõikseks, kuid samas mitte ka see, et kool suunaks neid konkreetsesse praktikakohta. Kooli rolli nähakse koostöösuhete looja ja säilitajana tööandjatega, et praktikakoha leidmine oleks lihtne, kuid jätaks õpilasele valikuvabaduse.

Kool võiks mingi ettevõtete nimekirja luua, kellega kontakti hoitakse ja kust tuleks töö/praktika pakkumisi kooli, mida õpilastele edastatakse.

Väga raske oli leida praktika kohta, väga hea oleks kui koolil oleks niiöelda koostööpartnerid, et nende õpilased saaksid lihtsamalt praktika koha.

Oleks võinud olla kooli poolt rohkem praktika koha valikuvõimalust. Ettevõtted võiksid kooliga suuremat koostööd teha, et õpilastel oleks lihtsam praktikakoht leida.

Kogemus näitab, et tuleb ise võtta vastutus. Praktika on seotud inimese enda motivatsiooniga. Aga kool võiks siiski rohkem abiks olla ja infot jagada ning viia inimesi praktika pakkujatega aegsasti kokku, et ei jääks viimasele minutile.

Intervjuude käigus nimetasid mitmed vilistlastest ise praktikakoha leidmist aga positiivseks, sest nii on võimalik sobiv tööandja ise välja valida, usaldades asjaajamise kooli hoolde tuleb leppida sellega, mida pakutakse.

Enamuse enda huvi oli ikkagi ise leida endale sobilik ja hästi tasustatud töö, aga koolil on ikka ka enda praktikapartnerid, aga nad tihtipeale ei olnud nii eksklusiivsed.

Teiseks oluliseks probleemiks, millega vastajad oma praktikaperioodi ajal kokku puutusid, oli praktika sisuline korraldus. Kuigi praktikaga jäädi üldiselt rahule, tõdesid mitmed vastajad, et koolis õpituga jäi ühisosa sageli väheks ning harjutada ja lihvida sai väheheid omandatud oskustest.

Mulle oleks meeldinud, kui oleks saanud ikka oma erialale vastavat tööd teha, aga mind pandi tegema tööd, mis minusse ei puutunud. Ühesõnaga tegin tööd, mis vaja teha.

Kuna praktikantidele antakse tavaliselt üsna üksluiseid töid, siis tuleks võib-olla asjad enne paremini läbi mõelda, et praktikandil ka praktikast olulist abi oleks.

Praktika võiks hõlmata rohkem õpitu rakendamist, aga enamasti ise sellist kohta ei leia.

Praktikante võiks rohkem töö tegemisel kasutada, mitte et nad on vaatleja rollis.

Üks ärikorralduse eriala lõpetanud vilistlane kirjeldas oma praktikaperioodi näiteks järgnevalt:

Pidin olema hotellis administraator, aga tegelikult oli päris administraator kohal ka, kunagi üksi ei pidanud olema. Ega ma seal suurt midagi juurde ei õppinud. Nii palju ma seal aitasin teha, et inglise keelseid kirju kirjutada, sest inglise keel oli mul tugev. Ja jagasin võtmeid seal, võib-olla kaunistasin tube, kui vaja oli. Aitasin paar voodipesu ära korjata, kui kellelgi oli tööd ülepea. Aga ütleme oma erialaliselt targemaks ma küll sealt ei saanud.

Vilistlased pakkusid välja, et seda olukorda annaks lahendada tööandjale mõeldud praktikajuhendi täpsustamise kaudu, et viimasel oleks selge, mis on praktika eesmärgid ja milliseid tööülesandeid praktikandile peaks andma.

Kool oleks võinud praktikakohaga enne ühendust võtta ja neid teavitada, mismoodi praktika toimib.

Ettevõtte juhti või juhatajat tuleb teavitada, et praktikant saaks praktiseerida erinevaid asju. Mitte ei peaks iga praktika periood kogu aeg kassapidaja olema. Hea on, kui saab saali ja leti tööd ka proovida.

Kool oleks võinud lepingus täpsustada, milliseid töölaseid oskusi praktikant praktikal omandama/lihvima pidanuks.

Mitmete vilistlaste arvates oleks sisulisema praktikaperioodi nimel vajalik, et kool tunneks õpilase käekäigu vastu ettevõttes rohkem huvi.

Kuna kool teab ette kuhu olen praktika koha valinud ja millal praktika algab. Võiks ka kool huvi tunda kas praktika juhendaja on üldse huvitatud praktikandist või võtab lihtsalt maine pärast õpilase.

Kool oleks võinud ise helistada praktikakohta vahetevahel ja küsida, et kuidas praktikandiga rahule jäädakse ning julgustada ettevõtet praktikandile töid usaldama.

Võib-olla oleks kasulik, kui koolipoolne praktikajuhendaja ja juhendaja ettevõttes omavahel rohkem suhtleksid.

Olulise teemana töid vastajad välja veel küsimuse praktika pikkuse kohta. Paljud õpilased läbisid suhteliselt lühikese ettevõttepraktika teatud õppeainete läbimise järel. Kohati vaid kahe nädalane praktika ei olnud suure osa vastajate arvates aga piisav ning selle asemel oleksid nad eelistanud pikemat teoreetilist õpet, millele oleks järgnenud selle võrra pikem praktikaperiood.

Praktikat oleks võinud korraga pikemalt olla, et oleks saanud töösse rohkem sisse elada.

Rohkem praktikat oleks pidanud olema, sest ainult selle käigus õpib kõige paremini ka päriselt töötama erialal.

Praktikad oleksid võinud järjest ära olla.

Mõnedel juhtudel kurdeti ka selle üle, et praktika oli ebaloogiliselt planeeritud, alates liialt vara või katkestades teooriaõpingud vale koha pealt.

Praktika periood algas tegelikult üsna varakult, kui õpingud algasid, mina läksin praktikale siis, kui olin koolis ikka midagi õppinud ka, so hiljem teistest. Arvan, et praktika võiks pihta hakata pigem siis, kui koolis on kõik teooria läbitud.

Praktika oleks võinud olla hiljem s.t. kui oleks rohkem eriala omandanud.

Teatud ained jäid pooleli, et praktikale minna, oleks võinud olla natuke midagi teistmoodi korraldatud.

Muude teemadena praktikakorralduse juures mainiti veel, et ettevõttepoolseid juhendajaid võiks kool paremini ette valmistada, et need teaks, mida õpilastelt oodata ja mida neile juurde õpetada. Üksikud vastajad arvasid, et praktikal käimise eest oleks pidanud ka palka maksta.

Praktikavõimalustest rääkisid intervjuudes ka erinevate valdkondade kutseeksamite koostamise ja hindamisega seotud eksperdid. Nende hinnangul on peamiseks probleemiks just praktikaasutuse poolsete juhendajate vähene ettevalmistus või selle puudumine üldse. Viimast põhjustab omakorda ettevõtete vähene motivatsioon oma ressursse tasuta juhendamisele kulutada.

Muidu on nii, et kui õpilane läheb enne seda sinna salongi praktikale, mis on nüüd nõutud, siis meil ei ole salongides mitte kuskil, mitte ühtegi mentorit. Ja ei saagi olema, kui ei tehta sellist asja, et õpetatakse välja mentorid või inimesed, kes õpetaksid siis veel edasi seal praktilal, sest see on ka selline asi, et mu töö eeldab seda, et ma teenindan klienti. Ja kliendi kõrvalt ei saa mina olla mentor ja ei saa mina teha oma tööd ja vaadata seda, mida teeb õpilane.

Praktika poole pealt, mis on pidur, kui me saadame inimese praktikale ettevõttesse, siis te peate seal andma ju talle juhendaja, kes on suhteliselt tugev töötaja, teab praktilist poolt ja oskab juhendada ka mõningates muudes küsimustes, aga kui see inimene hakkab tegelema selle juhendamisega, siis ta kaotab osa oma tööaega, järelikult tema töömaht väheneb, see ei ole kasuks ei talle ega firmale ja kui seda ei toetata kuskilt mujalt, siis tekibki küsimus, kas ma ikka võtan ta praktikale.

Kokkuvõtteks

Valdav enamus vilistlastest leiab praktikakoha ise, enamjaolt tutvuste kaudu, kuid sageli võtavad õpilased ka ise ühendust huvipakkuvate tööandjatega. Koolilt sai praktikakoha leidmisel abi suhteliselt väike osa vilistlastest. Viisid, kuidas praktikakoht leiti, olid grupiti erinevad. Tallinna koolide õpilased leidsid praktikakoha teistest sagedamini kooli kaudu või sooritasid selle oma töökohas, tutvused olid olulised Lääne-Eestis ning Lõuna-Eesti koolide vilistlased olid kõige aktiivsemad ise ettevõtetega suhtlemisel. Õppevaldkondadest said kooli kaudu praktikale kõige enam teeninduserialade tudengid ning tutvused aitasid tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonnas. Nooremad õpilased kasutavad praktikale saamiseks tutvusi, vanematel on sageli võimalus praktika läbida oma töökohas. Üldiselt olid vilistlased praktikaga rahul, neisse suhtuti praktikakohas hästi ja nende oskustega jäädi rahule. Madalamalt hinnati väidet, mille kohaselt sai töökohas rakendada palju koolis õpitust ning kooli huvi õpilase käekäigu vastu praktikakohas. Kõige madalam oli vilistlaste arvamus praktikast saadava kasu kohta töökoha leidmisel, mida võib selgitada õpilaste töötamine õpingute kestel – praktika ei mõjuta võimalusi töökoht leida. Samas oli ka nooremas vanuserühmas, kes valdavalt õpingute ajal ei töötanud, selle väite punktiskoor madalaim. Praktikakorralduse parandamiseks soovisid vilistlased, et nad oleksid saanud praktikakoha otsimisel rohkem kooli tuge. Praktikaperioodi langemisel majandussurutise ajale oli huvitatud tööandjate leidmine väga raske. Paljud koolid toetasid oma õpilasi, pakkudes välja nimekirja ettevõtetest, kellega neil oli praktika pakkumisel juba varasem koostöö. Samas ei ole kõik koolid olnud võrdselt edukad koostöösuhete üles ehitamisel. Ebavõrdsust loob ka koolide geograafiline paiknemine, sest sobivaid ettevõtteid, kus praktikat sooritada, on piirkonnas lihtsalt vähe. Kuigi praktikaga jäädi üldiselt rahule, tõdesid mitmed vastajad, et koolis õpituga jäi ühisosa sageli väheseks ning harjutada ja lihvida sai väheseid omandatud oskustest. Lahendus oleks vilistlaste arvates tööandjale mõeldud praktikajuhendi täpsustamine ning ettevõtte poolse juhendaja parem ettevalmistamine, et tööandjal oleks selge, mis on praktika eesmärgid ja milliseid tööülesandeid praktikandile peaks andma. Olulise küsimusena tõid vastajad välja veel praktika pikkuse. Paljud õpilased läbisid suhteliselt lühikese ettevõttepraktika teatud õppeainete läbimise järel. Kohati vaid kahenädalane praktika ei võimaldanud töökohal sisse elada ning vilistlased oleks eelistanud pikemat teoreetilist õpet, millele oleks järgnenud selle võrra pikem praktikaperiood.

3.5. Vilistlaste teadmised, oskused ja hoiakud

Riikliku õppekavaga kehtestatud kutseõppe eesmärgiks on võimaldada õppijal omandada teadmised, oskused ja hoiakud tööks oma valdkonnas ning luua eeldused õpingute jätkamiseks ja elukestvaks õppeks. Kutseõppe ülesandeks on ette valmistada selline töötaja, kes:

- väärtustab oma kutseala ning arendab oma kutseoskusi;
- oskab planeerida, teostada, hinnata ja arendada oma tööd;
- järgib kutseetika ja konfidentsiaalsuse nõudeid;
- oskab iseseisvalt rakendada oma kutse- ja erialaseid teadmisi ning oskusi erinevates töösituatsioonides;
- on orienteeritud kvaliteetsete õpi- ja töötulemuste saavutamisele;
- vastutab abivajaja, enda ja kaastöötajate turvalisuse eest, tuleb toime ohuolukordades;
- töötab tervist ja keskkonda säästes;
- oskab teha eetilisi ja seadustest lähtuvaid valikuid;
- oskab suhelda, informatsiooni hankida ja analüüsida;
- omab valmisolekut meeskonnatööks.

Tulenevalt eeltoodud loetelust, valmistati vilistlastele uuringus ette eraldi küsimuste blokk, eesmärgiga hinnata, kuivõrd viimastel aastatel kutsehariduse omandanud inimesed ise neid pädevusi väärtustavad (Tabel 3).

TABEL 3. VILISTLASTE HINNANG KOOLIS OMANDATUD PÄDEVUSTELE

Väide	Hinnang
Pean kvaliteeti oma erialases töös väga tähtsaks	4,7
Tean, kuidas olla edukas meeskonnatöös	4,6
Kasutan arvutit oskuslikult nii töö, meelelahutuse kui ka suhtlemise eesmärgil	4,6
Tean, kuidas teha oma tööd enda ja teiste jaoks turvaliselt ning tulla toime ohuolukordades	4,5
Tean, kust saada erialast teavet oma töö kohta	4,3
Tean, kuidas töötada ümbritsevat keskkonda säästes	4,3
Oskan erinevates töösituatsioonides rakendada iseseisvalt oma kutse- ja erialateadmisi ning -oskusi	4,3
Oskan hinnata, kas teiste inimeste tehtud töö minu erialal on sooritatud hästi või halvasti	4,3
Olen valmis end õpitud erialal täiendama	4,2
Valdan vähemalt ühte võõrkeelt tasemel, mis võimaldaks mul oma tööd teha ka mõnes teises keeles	4,1
Pean oma eriala perspektiivikaks	4,0
Olen kursis oma erialast tööd puudutavate õigusaktidega	3,8
Sain koolist teadmised, kuidas tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana	3,4

Hinnangud on antud viie palli süsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus)

Kõige kõrgema punktisumma, 4,7 palli viiest, pälvis väide, mis annab hinnangu inimese enda tööle ehk kuivõrd ta oma töös kvaliteeti tähtsustab. Loomulikult ei soovi keegi tunnistada, et ta kvaliteedist

üldse ei hooliks, samas ei pruugi see mitmete ametite puhul tunduda esmatähtis. Nii kõrge skoor võrreldes teiste väidetega näitab, et kutseõppeasutuste vilistlaste jaoks on tegemist olulise sihiga. Väga paljudes ametites, kus kutseõppeasutuste lõpetajad tööle asuvad, on võime teha meeskonnatööd hädavajalik. Tundub, et praktilise õppetöö käigus neid oskuseid ka arendatakse, sest vilistlased hindavad oma teadmisi selles kõrgelt. Samuti 4,6 palli väärilise hinnangu saanud väide vilistlase arvutialaste oskuste kohta ei tulene küll otseselt riiklikes õppekavades loetletud ülesannetest, kuid on üks oluline tegur kaheksa võtmepädevuse hulgast⁴. Hinnang enda oskuslikkusele arvuti kasutamisel on negatiivselt korreleeritud vastaja vanusega, mis näitab, et vanemad vastajad hindavad oma infotehnoloogialaseid pädevusi madalamalt. Üle 35aastased hindasid oma arvutioskusi keskmiselt 4,2 palli vääriliselt.

Keskmiselt 4,3 palli väärilised hinnangud teenisid neli tööga seotud väidet: oskus koguda erialast teavet oma töö kohta, teadmine, kuidas töötada ümbritsevat keskkonda säästes, oskus rakendada töös omandatud teadmisi ning oskus hinnata teiste inimeste tööd. Neist väärib ehk kõige rohkem tähelepanu esimene väide, võime leida erialast informatsiooni oma töö kohta. Kuigi tegemist on siiski väga positiivse hinnanguga, võiks eeldada, et iga kutsehariduse omandanud töötaja on väga hästi kursis sellega, kust vajadusel oma eriala kohta lisateavet leida. Seejuures hindasid väidet kõrgemalt kutseõppe keskhariduse baasil läbinud vilistlased.

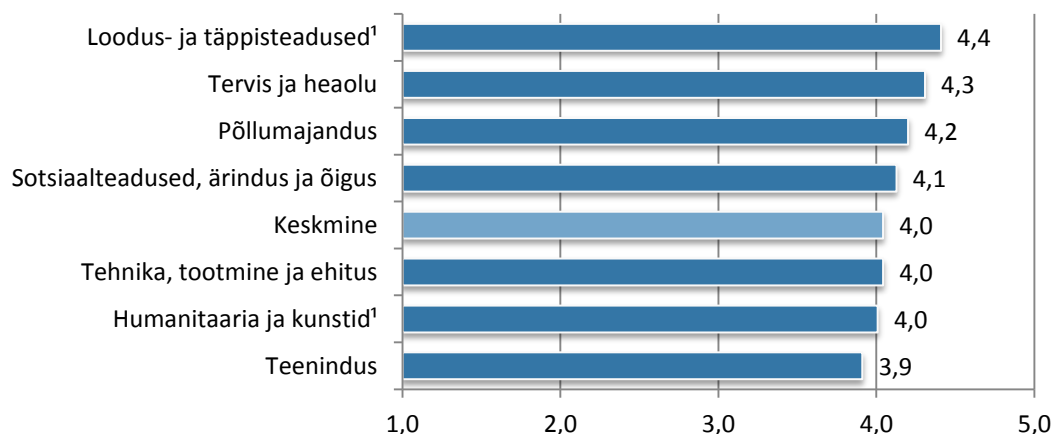
Kutseõppeasutuste vilistlased on küllaltki heal meelel valmis end ka erialaselt täiendama, seda väidet hinnati 4,2 palliga viiest. Enesetäiendamissoov oli tugevalt korreleeritud vastaja vanusega – kui 24aastased ja nooremad vastajad hindasid väidet keskmiselt 4,1 palliga, siis 25aastased ja vanemad vilistlased 4,5 palliga. Erialasteks õpinguteks olid altimad ka need vilistlased, kes küsitluse ajal töötasid, seejuures eriti valgekraed⁵. Üldiselt arvasid vilistlased, et nad oleksid võimelised oma tööd tegema ka mõnes võõrkeeles, samas 27% vastajatest ei olnud selles veendunud. Nõustumine väitega oli korreleeritud vastaja vanusega, mida vanem vilistlane, seda halvemaks hindas ta oma võimet võõrkeeles töötada. Teistest märgatavalt kõrgemalt hindasid enda võimekust teises keeles tööalaselt suhelda teenindusvaldkonna lõpetanud vastajad.

Üllatavalt sattus tabeli lõpuotsa väide oma eriala perspektiivikuse kohta. Joonis 23 annab ülevaate vilistlaste hinnangust õppevaldkondade alusel. Nagu ka juba varasematest küsimustest on selgunud, näevad oma haridust kõige positiivsemas valguses tervise ja heaolu ning põllumajanduse valdkonna vilistlased, kes keskmisest vanemad ning omavad sageli juba pikka erialast töökogemust. Keskmisest veidi kõrgema hinnangu oma eriala perspektiivikusele annavad veel ka sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonna vilistlased. Kõige madalamalt hindavad oma eriala perspektiivikust teeninduserialadel õpingud lõpetanud. Vaadates samas hinnanguid ainult 24aastaste ja nooremate vilistlaste vanuserühmas, ei osutu erinevused statistiliselt olulisteks.

⁴ Emakeeleoskus, võõrkeelteoskus, matemaatikapädevus ja teadmised teaduse ja tehnoloogia alustest, infotehnoloogiline pädevus, õppimisoskus, sotsiaalne ja kodanikupädevus, algatusvõime ja ettevõtlikkus ning kultuuriteadlikkus ja -pädevus.

⁵ Valgekraedena käsitletakse selles uuringus ISCO ametikohtade klassifikaatori ameteid 1 – 5, sinikraedena ameteid 6 – 9 (sh 0).

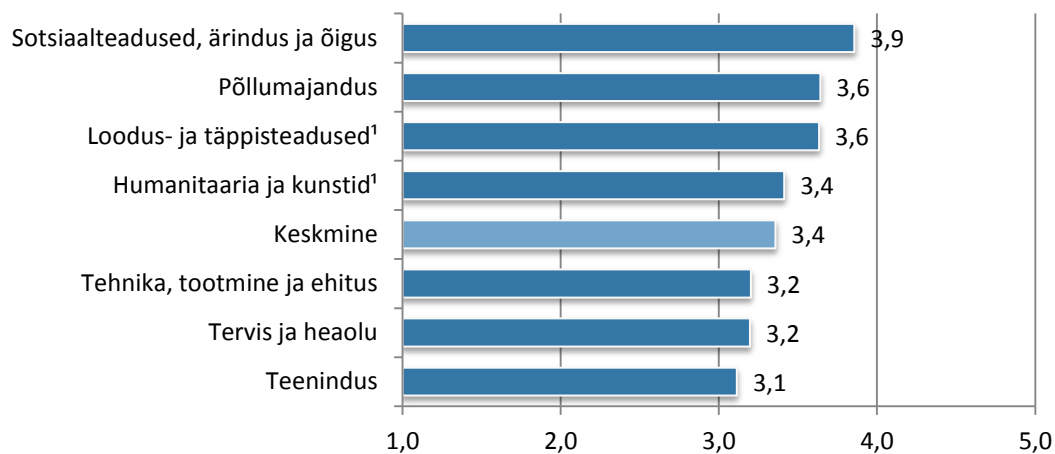
JOONIS 23. VILISTLASTE HINNANG OMA ERIALA PERSPEKTIIVIKUSELE TÖÖTURUL, ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Tulles tagasi tabel 3 juurde, oli üks madalamaid hinnanguid saanud väide, mille kohaselt vilistlane on kursis oma erialast tööd puudutavate õigusaktidega. Kuigi paljudel erialadel on valdkonna õigusaktide tutvustamine õppekavas, kipuvad seadusesätted tõenäoliselt ka kiirelt ununema. Samaselt kuulub ka ettevõtlusõpe enamuse õppekavade kohustuslikku ossa. Samas teenis väide, mille kohaselt omandas vilistlane koolist teadmised, kuidas tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana, kõige madalama hinnangu. Arvestades kutseõppe poolt antavaid praktilisi oskusi mingi teenuse pakkumisel või teatud toote valmistamisel, on kutsehariduse omandanutel ehk isegi lihtsam õpitut ettevõtluses ära kasutada kui akadeemilise kõrgharidusega inimestel. Sellest tulenevalt on väga oluline, et kõik kutseõppeasutuste lõpetajad saaksid koolist kaasa ka baasteadmised ettevõtlusest. Väga heaks näiteks ettevõtlusõppest kutsehariduses on Sloveenias kutseõppeasutuste juurde loodud koolipõhised praktikaettevõtted, kus õpilased saavad omandatud teadmised kohe ettevõtluses rakendada asuda (Euroopa Komisjon 2009). Ettevalmistus ettevõtlusega tegelemiseks on õppevaldkonniti erinev (joonis 24). Sotsiaalteaduste, ärimine ja õiguse valdkonnas, mille alla kuuluvad erialad nagu ärikorraldus või majandusarvestus, kutsehariduse omandanud hindasid väidet, mille kohaselt nad said koolist teadmised, kuidas tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana, 3,9 palli vääriliselt. Keskmisest märgatavalt kõrgemalt hindasid seda väidet ka põllumajanduserialade lõpetajad. Samas teeninduse valdkonnas nõustusid väitega vähesed.

JOONIS 24. HINNANG KOOLIST SAADUD TEADMISTELE TEGUTSEDA OMA VALDKONNAS ETTEVÕTJANA, ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Kokkuvõtteks

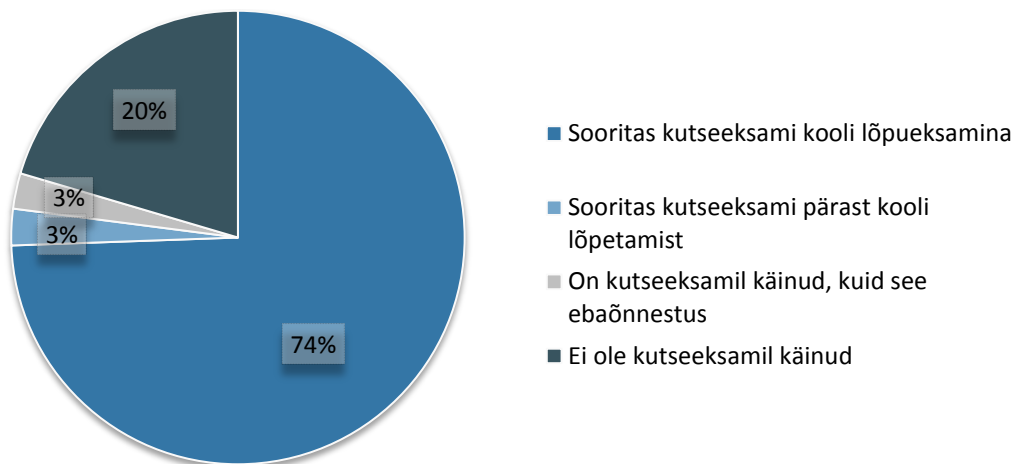
Pädevustest tähtsustavad kutseõppeasutuste vilistlased kõige enam kvaliteeti oma töös, samuti usutakse enda võimesse olla edukas meeskonnatöös. Kõrgelt hinnati ka enda arvutialaseid oskusi, mis oli küll oluliselt madalam vanemate vastajate seas. Suhteliselt madalam on vilistlaste hinnang õpitud eriala perspektiivikusele, mida võis mõjutada madal palk või raskused töökohta leidmisel. Nagu juba varem selgus, näevad haridust kõige positiivsemas valguses tervise ja heaolu ning põllumajanduse valdkonna vilistlased, kes keskmisest vanemad ning omavad sageli juba pikka erialast töökogemust. Kõige madalamalt hinnati kursisolekut erialast tööd puudutavate õigusaktidega ning koolist saadud teadmisi ettevõtjana tegutsemiseks. Kuigi paljudel erialadel on valdkondlikud õigusaktid osa õppekavast, siis tõenäoliselt kipuvad seaduseparagrahvid ka kiirelt ununema. Sarnaselt kuulub ka ettevõtlusõpe enamuse õppekavade kohustuslikku ossa. Vilistlaste madal hinnang väitele, mille kohaselt nad omandasid koolist teadmised, kuidas tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana, on murettekitav. Arvestades kutseõppe poolt antavaid praktilisi oskusi mingi teenuse pakkumisel või toote valmistamisel, on kutsehariduse omandanutel ehk isegi lihtsam õpitut ettevõtluses ära kasutada kui akadeemilise kõrgharidusega inimestel.

3.6. Kutseeksam

Alates 2004. aastast on kutseõppeasutuses juurutatud võimalust asendada kooli lõpueksam kutseeksamiga. Kutseeksami sooritamise lõpueksamina või ühe aasta jooksul peale kutseõppeasutuse lõpetamist, on õpilase jaoks seejuures tasuta, selle kulud kaetakse riigieelarvest (Haridus- ja Teadusministeerium 2011). Kui Haridus- ja Teadusministeeriumi andmetel sooritas näiteks 2009/10. õppeaastal kutseeksami 40% lõpetajatest, siis käesoleva uuringu vastajatest uskus end kutseeksami kooli lõpueksamina sooritanud olevat 74% (joonis 25). Suure erinevuse põhjus on tõenäoliselt vastajate eksimus – andmeid lähemalt vaadates, kinnitavad enda osalemist kutseeksamil ka selliste erialade lõpetajad, kus kutseeksameid hetkel veel olemaski ei ole. Kutseeksamite süsteem on Eestis toiminud veel suhteliselt lühikest aega ning selle tähtsus on valdkonniti erinev. Seega võib oletada, et mitmed vastajatest ei suutnud piisavalt selgelt eristada kooli- ja kutseeksami mõistet. Samas on ilmselt üsnagi objektiivsed 3% vastajate ütlused, kes sooritasid kutseeksami hiljem, pärast kooli

lõpetamist. 20% vilistlastest kinnitas, et nad ei ole kutseeksami sooritanud ning 3% on seal küll käinud, kuid ebaõnnestunud.

JOONIS 25. KUTSEEKSAAMI SOORITAMINE

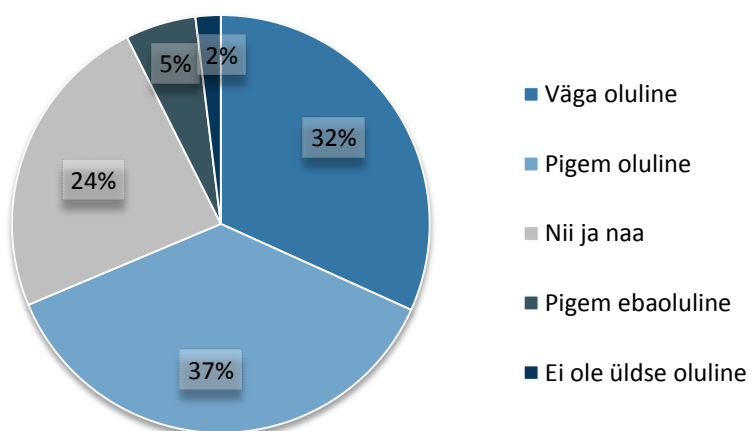

Vilistlastel paluti ka hinnata, kas kutsetunnistus üldse on tööturul edukas olemiseks vajalik. Neid, kes kutsetunnistust väga oluliseks pidasid, oli kõigist vastajatest 32% (joonis 26). Samas nähtus vastajate põhjendustest, et paljud ei erista kutsetunnistust tavalisest lõpudiplomist. Ka need, kes kutsete süsteemi paremini tundsid, nägid kutsetunnistuse omamises rohkem täiendavat eelist kui hädavajalikku luba erialal töötamiseks.

Pean seda vajalikuks, kuna tööturul on konkurents suur ja sellega saab eeliseid.

Iga tunnistus annab teada, et see inimene on suuteline midagi saavutama ning kaasneb ka oskus oma elus paremini hakkama saada, midagi saavutada, annab kindlustunnet, tõstab enesehinnangut, avardab silmaringi.

JOONIS 26. KAS KUTSETUNNISTUSE OMANDAMINE KUTSEEKSAAMI SOORITAMISE KAUDU ON TÖÖTURUL EDUKAKS HAKKAMASAAMISEKS OLULINE?

Olenevalt valdkonnast on juba tekkinud ka tööandjaid, kelle jaoks kutsetunnistus on oluline:

Kui tööandjal on valida, kas võtta tööle töötaja, kellel on antud vallas sooritatud kutseeksami või see, kellel pole, siis on suur tõenäosus, et valituks osutub tunnistusega töötaja.

Paljudes ettevõtetes on nõutud just kutsetunnistus, mille alusel sinu kandidatuuri üldse arvestatakse.

Seda tunnistust vaatavad edasijõudnud ettevõtted. Kindlasti on parem saada tööd, kui paber ette on näidata.

Enamus oma arvamust põhjendanud vastajatest ütlesid siiski, et praegusel ajal ei ole kutsetunnistus tööturul veel oluline ning sellest palju olulisem on reaalne töökogemus valdkonnas.

Kuna kutseeksami sooritamine on pingelisem ja raskem, siis on hea end proovile panna sedasi kooli lõpetades. Samas tööle minnes ei tunta vist küll huvi, kas oled sa teinud kutseeksami või koolieksami. Võib-olla kunagi see muutub olulisemaks.

Paljudes minu erialaga tegelevates ettevõtetes võetakse tööle inimene kellel on oskused, mitte tunnistus. Kogemus ja oskused on olulisemad kui paber, paljuskki ka sellepärast, et paberi tase ja kutseõppe tase ja maine on ikka väga madalal.

Väga tihti ei huvita kedagi kutseeksami vaid pigem lõputunnistus (erialane) või siis ei huvita üldse erialane haridus, kui on omandatud praktiline kogemus.

Huvitava asjaoluna töid teiste riikide tööturuga rohkem kokku puutunud vastajad välja, et välismaal on kutsetunnistused hoopis tähtsamal kohal:

Kutsetunnistus on oluline pigem välismaale tööle saamisel, Eestis mitte nii oluline.

Olen töötanud ka välismaal, seal on see paber väga suur näitaja.

Kuna Eesti riik on selline nagu ta on, siis parema palga ja kogemuste saamiseks peaks minema välismaale tööle ning seal on kutsetunnistus vajalik.

Ühe osana uuringust intervjueriti erinevate valdkondade eksperte, kes on tegevad kutseeksamite koostamise ning vastuvõtmise alal. Ka nende sõnul on kutsehariduses üheks peamiseks probleemiks see, et tööandjad (ja ühiskond) ei ole teadlikud kutse vajalikkusest, enamus tööandjaid ei küsi kutse dokumente, tööle võetakse pigem kogemuse alusel jne. Samuti pole ka enamuses valdkondadest nõuet, et kutsetunnistus on nõutav töötamiseks. Aladel, kus töökohti on palju või need on sisult kiirelt omandatavad, võetakse tööle kõiki inimesi, sõltumata sellest, kas neil on kutse. See devalveerib aga ameti väärtust.

Tegime tööandjate uuringu, et kui palju nad siis teavad või tunnustavad neid kutsestandardeid... Ütleme niimoodi, et täna mitte piisavalt. Päris kindlasti. Nad ei tea sellest palju, nad ei tea sellest tasemest palju midagi / ... / ma väga loodan seda, et me jõuame niikaugele, et tõepoolest tööandjad saavad sellest aru, millega tegemist on.

Eestis on ta vabatahtlik, aga mujal tööle minnes on kohustuslik. Teistpidi, kui ta selle kutse ka saab, ükskõik, mis järgu ta saab, see tema palka ei mõjuta, firmajuht ütleb, et ma tean isegi, mis see mees oskab ja mis ei oska ja mis ta väärt on. Soomes vastupidi,

kui sa teed selle eksami ära ja saad kõrgema kategooria ja kvalifikatsioonitaseme, siis sellega tõuseb ka kohe palk.

Üldiselt uskusid kutseeksamitega seotud eksperdid, et tööandjad on hästi kaasatud kutsestandardi välja töötamisse, kuid sageli võivad nende ootused lõpetajatele olla suuremad või teistsugused kutseõpetajate ja erialaspetsialistidega võrreldes. Lisaks on tööandjate ootused pidevas muutumises, kuid kutsestandardi ja õppekavade muutmise võtab aega, seepärast ei pruugi ka kutseeksamiga mõõdetavad teadmised ja oskused enam vastata tööturu ootustele.

Tähendab, et tööandja pilk on ikkagi natuke teistsugune kui võib-olla haridusametniku oma, kes ütleb, et kui õppekavas niisugust asja pole, siis pole teda tarvis. Tööandja jaoks on kahtlemata oluline see, et: "kui teil seda õppekavas pole, siis pange sisse".

Kuna kogu see protsess, kutsestandardite ja õppekavade väljatöötamine, õppekavade rakendamine, õpilaste õppimine võtab nii kaua aega, siis tööandjatel on selle aja peale juba uus soov.

Ühe olulise teemana kerkis intervjuude käigus esile veel kutseeksamite tulemused ja nende taseme kõikumine. Kutseeksamite hindajate sõnul ei olene see mitte (halvast) õppekavast, vaid sõltub pigem koolist ja sealsetest õpetajatest, samuti praktikavõimalustest, mis on maapiirkondades kõvasti piiratumad, kui suurtes linnades. Üks põhjustest, miks eksamitulemused paranevad, on suurenenud usk kutse omistamise vajalikkusse. Tase paraneb ka seeläbi, et koolides üha rohkem teatakse, mida eksamis küsitakse – sellest lähtuvalt ka õpitakse.

Väga suures osas oleneb see õppejõudude koosseisust. Ei saa öelda, et põhjus on õppekava või midagi, need on piisavad selleks, et kui selle kava mahus enam-vähem kõik ette kantakse ja õpilaste poolt püütakse vastu võtta, siis ei ole erinevusi väga suuri. Ja ongi, et õppejõud võib-olla ei ole väga suvatsenud ise väga aktiivselt jälgida seda protsessi. Tuleb välja, et uus seadus on jõus, aga kui eksamit vaatad, siis tulemused on kõigil kuskile poole vildakad. Ja siis tulebki välja, et seda ei ole neile veel uues valguses selgeks tehtud. Ja siin ongi see põhjus, et õppejõud ise ei ole ennast viinud kurssi.

Raske ongi teha kutseeksamit, kui meie teeme küsimustiku, siis kas kõik õpivad üldse ühte moodi ja kas neid õpetatakse ühte moodi, et ta saab aru, et see küsimus, milline sellest siis peaks õige olema. Ja ma isegi ei tea, kuidas saaks ühtlustada koolide põhiprogramme, et õpetajad, kes õpetavad, räägiksid ühte ja sama keelt ja õpetaksid kõik ühtemoodi.

Need tulemused on läinud paremaks ilmselt sellepärast, et on saadud aru, mis on tegelikult oluline, kuidas sa kutseeksamil läbi saad. Mitte, et on teatud küsimusi, vaid on hakatud rohkem panema rõhku mingitele teemadele, mida enne võib-olla ei peetud tähtsaks. Selle võrra on need tulemused läinud palju paremaks.

Põhiline probleem ongi just nimelt see, et ollakse asjad küll ära õppinud, aga kuna praktilist kogemust ei ole, siis ei osata seda rakendada. See teadmine on olemas, aga ei osata piisavalt seoseid luua või otsi kokku viia, et mis ma nüüd selle teadmisega siis päris elus peale hakkan. Ja see ongi see, mida me oleme siis üritanud selle eksamisüsteemi muutmisega nagu taotleda. Üks asi on, et ma olen erinevates ainetes erinevaid asju õppinud, aga teine on see, et ma tean mis ma teen sellega.

Eks ta kõigub siiski kooliti paraku, jah. Sest meil on praegu neid toitlustuskoole on kaheksateist, on natuke palju. Kõigi tingimused ei ole võrdsed, on päris maakoolid ... ma ei ütle, et maakoolid halvad oleks, on väga häid maakoole...aga alati nad ei saa kõike seda praktikat nii hästi teha, et saaks sundida, et õpilased saaksid tulla linna kuhugi praktikale..

Ekspertide arvates ei mõõda kutseeksamid ainult õppekavades läbitud teadmisi ja oskusi, vaid võivad ka palju muud hinnata. Kõiki kutsestandardi nõudmisi ei ole alati võimalik õppekavadesse otseselt sisse kirjutada. Seega ei pruugi kutseeksamite tulemused anda adekvaatset ülevaadet õppekava mõjust.

No põhimõtte ikkagi on niisugune, et kuna see ei ole kooli lõpueksam, vaid ta on selline tsunftipõhine üle kaalumine kas inimene on tööturule tulemiseks valmis, siis me küsime tihtipeale ka asju, mida õppekavas ei olegi läbitud üldse. Need on suhtumised, isiklikud eelistused, lugemus, kultuuritaust, muud niisugused asjad. Me hindame isiksust ja tema valmisolekut. Selles mõttes me ei pea kramplikult õppekavast kinni, kuid õppekava läbimine toetab kindlasti niisuguse inimese ettevalmistamist, keda meie tahaksime kutsetunnistusega premeerida. Kutsetunnistus tähendab seda, et me kinnitame, et see inimene on tööturule tulekuks valmis või ta võib rahulikult jätkata. Ja tema teadmised ja oskused ja hoiakud vastavad just teatud tasemele.

Selles mõttes ma olen küll alati uhke eksamite üle, sest nad näitavad hästi palju inimeses, mitte... Vahel siin kuuleme, mõnedel aladel on, et paar küsimust või ainult kaheksa-kümme küsimust ja sellest piisab, eksju. Et meil on ta tõesti hästi mitmetahuline välja mõeldud, selles mõttes on ta ka kaua töötanud päris hästi. Aga nüüd on, kuna kompetentsipõhiseks läheb... nüüd me mõtleme, et võib-olla kõik ei peaks asju seal korraga näitama ära. Et võib-olla osa võib juba koolis osade kaupa ja ... püüame selles suunas minna.

Kokkuvõtteks

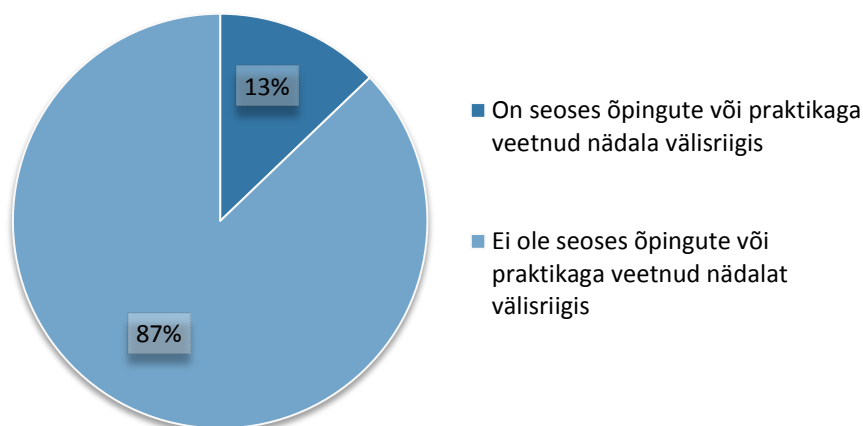
Kutseeksami mõiste ei ole vilistlastele üheselt arusaadav ning paljud ei suuda seda eristada koolieksamist. Sarnaselt ei ole ka kutsetunnistuse mõiste paljude jaoks eristatav lõpudiplomi omast. Ka need vilistlastest, kes kutsete süsteemiga paremini kursis olid, nägid kutsetunnistuse olemises rohkem täiendavat eelist tööle kandideerimisel kui hädavajalikku dokumenti. Olenevalt valdkonnast, on samas juba tekkinud ka tööandjaid, kelle jaoks kutsetunnistus on oluline. Väljaspool Eestit töötanud vastajate arvates on välismaal kutsetunnistused hoopis tähtsamal kohal. Kutseeksamite koostamise ning vastu võtmisega tegelevate ekspertide sõnul on kutsehariduses üheks peamiseks probleemiks see, et tööandjad ei ole teadlikud kutse vajalikkusest, kutsetunnistust tööle kandideerijatelt ei küsita ning lähtutakse pigem varasemast töökogemusest valdkonnas. Eriti puudutab see alasid, kus töökohti on palju või need on sisult kiirelt omandatavad. Sama probleemi olemasolu tunnetasid ka kutseõppeasutuste vilistlased. Kuigi tööandjad on hästi kaasatud kutsestandardi välja töötamisse, ei oled paljud, eriti väiksemad, ettevõtjad kutsete süsteemist piisavalt teadlikud. Kutseeksamite sooritamise tase sõltub nende korraldamisega seotud ekspertide hinnangul pigem koolist ja sealsetest õpetajatest, samuti praktikavõimalustest, mis on maapiirkondades halvemad kui suurtes linnades.

3.7. Välisõpingud

Kui kõrghariduses on õpingute kestel teatud perioodi välisriigis õppimine tänu Erasmus programmile väga tuntud, siis kutsehariduse puhul räägitakse välismaal õppimisest harvem. Kutseharidussüsteemide erinevuse tõttu on tavapärase õppetöös osalemine välismaal mõnevõrra keeruline, kuid koolituse praktilise osaga tavaliselt suuri takistusi ei teki. Kutseõppes on üks levinuim välisõpingute rahastamisviise Leonardo da Vinci programm. Tavapäraselt taotlevad sealt õpirände rahastamist koolid, kes viivad projekti ellu koostöös mõne välisriigi õppeasutusega. Leonardo da Vinci programmi toetusel saavad kutsekoolide õpilased välisriigis praktiseerida kahest nädalast üheksa kuuni ning projekti peamine eesmärk peab olema tööpraktika. (Rajaleidja 27.02.2012) Lisaks tööpraktikale toetatakse kutseõppes ka muid välisõpinguid, nagu näiteks lühiajalisemad õppevisiidid välismaistesse kutseõppeasutustesse ning ettevõtetesse.

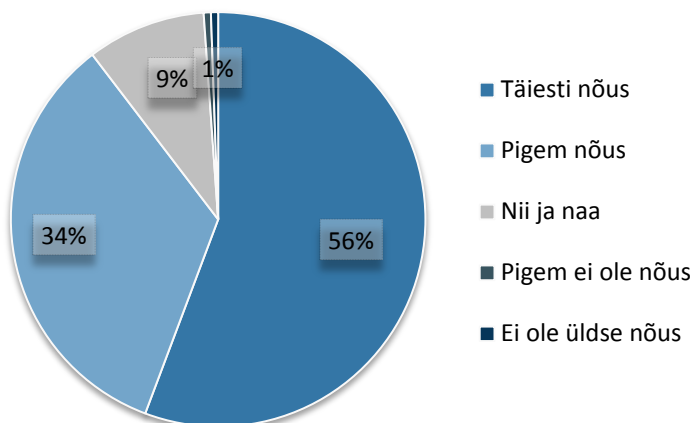
Vähemalt nädalase perioodi oli seoses õpingute või praktikaga välisriigis veetnud 13% vastajatest (Joonis 27). Keskmisest enam oli õpirändes osalenud meessoost vilistlased ning alla 25aastased. Põhihariduse ja keskkariduse baasil õppinute välisõpingutes osalemine oluliselt ei erinenud.

JOONIS 27. VASTAJATE OSAKAAL, KES ON SEOTES ÕPINGUTE VÕI PRAKTIKAGA VEETNUD VÄHEMALT NÄDALA VÄLISRIIGIS

Joonis 28 kinnitab, et need, kellele õnnestus õpingutega seoses teatud periood välismaal mööda saata, hindavad saadud kogemust kõrgelt. 90% vastajatest nõustusid väitega, mille kohaselt oli nende õpi- või praktikakogemus välismaal eriala omandamiseks väga kasulik (sh 56% vastajatest olid väitega täiesti nõus).

JOONIS 28. HINNANG VÄITELE "MINU ÕPI- VÕI PRAKTIKAKOGEMUS VÄLISMAAL OLI ERIALA OMANDAMISEKS VÄGA KASULIK."

Enamus vastajatest hindas välismaal veedetud õpingute puhul suurimaks kasuteguriks silmaringi laienemist, enesekindluse suurenemist ning võõrkeelte arengut.

See kogemus andis julgust juurde. Avardas silmaringi, kuna välismaal on õppetöö täiesti erinev. Samuti töövahendid ja -võtted. Huvitav kogemus.

Õppisin märkama kultuurilisi erinevusi töösse suhtumisel ning erinevusi töö korralduses. Lisaks sellele sain praktiseerida paljusid õpitud oskusi.

Minu praktikakogemus andis mulle enesekindlust suhtlemiseks võõrkeeles ja andma klienditeenindust, mis on kliendipõhine. Teatud rahvused on väga nõudlikud, kui tead kuidas nendega tegeleda, tead kuidas teistega tegeleda.

Kokkuvõtteks

Kokku oli seoses õpingute või praktikaga välisriigis vähemalt nädala veetnud 13% vastajatest. Need, kellel teatud periood välismaal mööda saata õnnestus, hindavad saadud kogemust kõrgelt. 90% vastajatest nõustusid väitega, mille kohaselt oli nende õpi- või praktikakogemus välismaal eriala omandamiseks väga kasulik. Välismaal veedetud praktika või õpingute puhul hinnati suurimaks kasuteguriks silmaringi laienemist, enesekindluse suurenemist ning võõrkeelte arengut.

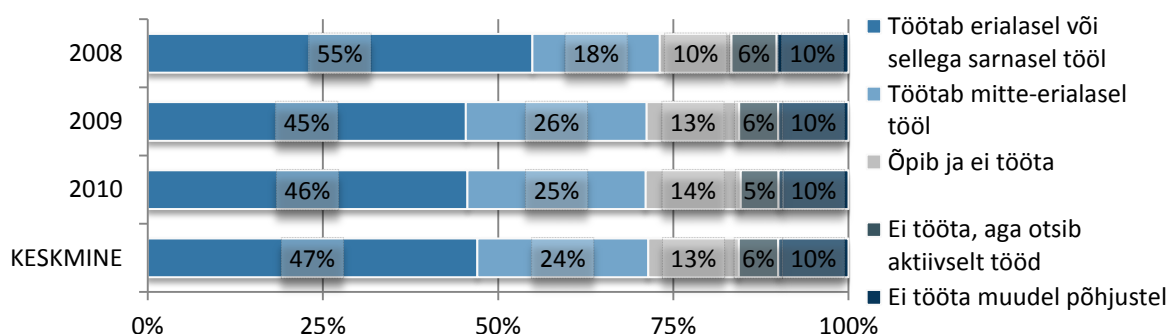
3.8. Sisenemine tööturule ja rahulolu tehtava tööga

Uuringu teine peatükk andis ülevaate kutseõppeasutuste lõpetajate töölerakendumisest tuginedes Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt kogutavatele andmetele. Töö järgnev osa analüüsib vilistlaste töötamist, kasutades Praxise poolt vilistlaste seas teostatud küsitluse tulemusi. Muuhulgas võetakse vaatluse alla teemad nagu töökoha leidmise kiirus, rahulolu töökohaga, tegelemine ettevõtlusega ja palju muud.

Uuringuaruande esimesest peatükist selgus, et kuus kuud peale kooli lõpetamist töötas, olenevalt õpingute lõpetamise aastast, 54 – 74% lõpetajatest. Joonis 29 kohaselt oli küsitluse toimumise ajal tööga hõivatud keskmiselt 71% vastajatest. Pea kahel kolmandikul töötavatest vilistlastest oli õnnestunud leida erialane või sellele lähedane töökoht, ülejäänute töö ei olnud seostatav nende õpingutega. 13% kõigist vastajatest hetkel tööl ei käinud, olles pühendunud ainult õpingutele. Vilistlastest 6% ei töötanud, kuid otsis aktiivselt uut töökohta. Märkatav osa vastajatest ei töötanud küsitluse ajal ka muudel põhjustel, olgu selleks siis kaitsevääkohustuse täitmine, lapsehoolduspuhkus,

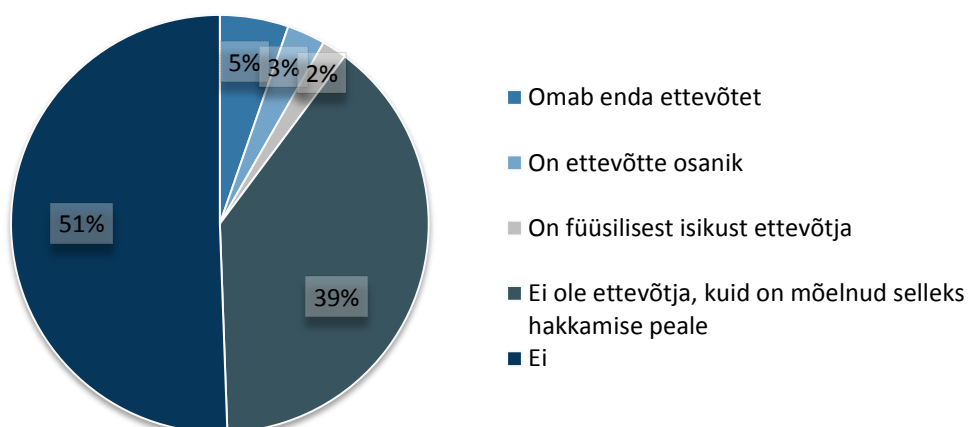
tõsine terviseprobleem või midagi muud. Kuigi võiks eeldada, et varasemate aastate lõpetajate seas on ka hõive kõrgem, ei osutunud see arvamuse tõeseks – kui 2009. ja 2010. aastal õpingud lõpetanutele töötas 71%, siis 2008. aasta lõpetajatest 73%. Küll selgus, et 2008. aastal kutseharidusõpingud lõpetanute seast töötas märgatavalt suurem osakaal erialasel või sellega sarnasel töökohal. Selle võimalikuks põhjuseks on asjaolu, et 2008. aastal ei olnud tööturg veel nii sügavas kriisis ja erialase töökoha leidmine oli seevõrra lihtsam, teisalt on neil olnud rohkem aega ka töötada ja õpitud erialaga sobivat ametikohta otsida.

JOONIS 29. VILISTLASTE TÖÖTAMINE LÕPETAMISE AASTA ALUSEL

Kutsehariduse eesmärk on anda lõpetajatele teadmised, mis võimaldaksid neil soovi korral tegutseda iseseisva ettevõtjana. Märgatav osa töötavatest vilistlastest tegutsebki eraettevõtluses: kokku 10% kõigist vastajatest (Joonis 30). Nendest pooled töötavad enda ettevõtte heaks, 30% on ettevõttes osanikud ning 20% füüsilisest isikust ettevõtjad. Ka paljud vilistlastest, kes ei ole hetkel ettevõtlusega hõivatud, on vähemalt mõelnud ettevõtjaks hakkamise peale, kokku 39% vastajatest. Ettevõtjaks olemine on positiivses korrelatsioonis vilistlase vanusega. Kui 24aastastest ja noorematest vastajatest tegeles ettevõtlusega 7%, siis 25aastastest ja vanematest vilistlastest 16%.

JOONIS 30. KAS VILISTLASED TEGUTSEVAD ETTEVÕTLUSES?

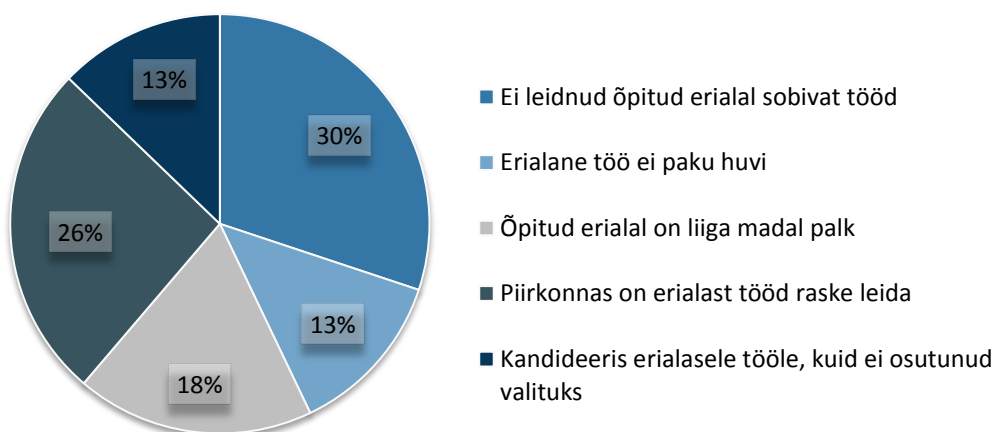

Joonis 31 selgitab, miks kolmandik töötavatest vilistlastest ei tööta õpitud erialal. Kõige levinumaks põhjuseks oli asjaolu, et õpitud erialal ei leitud sobivat tööd (30%). Et paljud kutseõppeasutused ja nende lõpetajad asuvad väljaspool suuri keskusi, siis on aktuaalsed regionaalarenguga seotud probleemid: 26% mitte-erialast tööd tegevatest vilistlastest ei tööta õpitud ametis seetõttu, et nende piirkonnas on erialast töökohta raske leida. Kutseharidust nõudvad töökohad on sageli madalalt

tasustatud (Nestor 2011), mistõttu ei ole üllatav, et 18% vastajatest tõdes, et nad ei tööta erialases ametis just seetõttu, et seal teenitav palk oleks liiga madal. Paljud kutsehariduse omandanutest alustasid seal õppimist väga noorena, kohe peale põhikooli lõpetamist. 16aastasena tehtud edasiõppimisvalik võib olla ekslik, 13% mitte-erialast tööd tegevatest vilistlastest ei tööta õpitud ametis seetõttu, et see ei paku neile huvi. Sama palju vastajatest oli küll kandideerinud erialasele tööle, kuid polnud osutunud sinna valituks. Paljusi võib mitte-erialase töö tegemine olla ka paratamatus:

Olin kahevahel, kas oodata veel erialaseid pakkumisi või minna muule tööle, mis võib olla ajutine (et saaks end ära elatada) ja olla samas kursis tööturu pakkumistega. Kui paistab sobiv erialane töö, siis kandideerin.

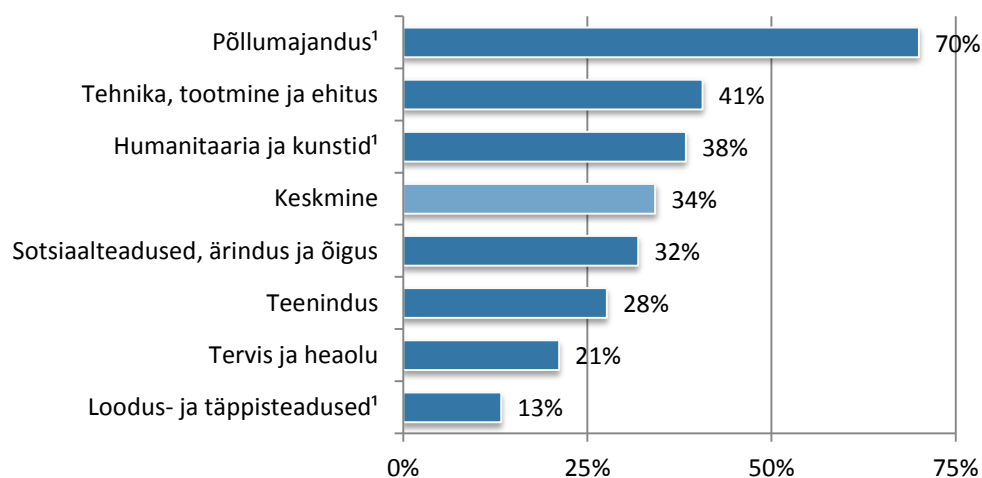
JOONIS 31. MIKS EI TÖÖTA ERIALASES AMETIS?

Vaadates töötamist mitte-erialases ametis lõpetatud õppevaldkonna alusel (joonis 32), selgub, et mitte-erialasel töökohal töötajate osakaal on suurim⁶ tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkonnas. Tõenäoliselt põhjustab seda ühelt poolt ehitussektori madalaseis, mis sunnib ehituserialade lõpetajaid otsima rakendust mujal. Teisalt on tehnika ja tootmise alal hariduse omandanutel võimalus töötada paljudel tehnilist taipu nõudvatel aladel, mis küll ei seostu sageli otseselt õpitud erialaga. Keskmisest veidi madalam on erialane töölerakendumine sotsiaalteaduste, ärimise ja õiguse valdkonnas, kus toimub ilmselt tihe konkurents kõrgharidusega tööotsijatega. Enamus selles valdkonnas kutsehariduse omandanutest, kes töötasid mitteerialasel töökohal, nimetasid põhjusena asjaolu, et nad ei leidnud sobival alal tööd või puudusid sobivad tööandjad nende piirkonnas. Teeninduse õppevaldkonna lõpetanutest oli mitte-erialase tööga hõivatud 28%. Selle õppevaldkonna vilistlased, kes õpitud erialal ei töötanud, nimetasid põhjuseks teistest sagedasemalt madalat palgataset. Kõige erialatruumad olid tervise ja heaolu valdkonnas kutseõppe läbinud, kellest mitte-erialasel tööl töötas 21%.

⁶ Valdkondadest, kus oli usaldusväärsete järeltulemuste tegemiseks piisavalt vastajaid.

JOONIS 32. MITTE-ERIALASES AMETIS OLEVATE TÖÖTAJATE OSAKAAL, ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Intervjueeritud vilistlased nimetasid ühe olulise takistusena erialase töökoha leidmisel nõutud kogemuste puudumist.

Aga ma ütlen, et ega töö leidmine pärast seda ärikorralduse lõpetamist ei olnud niimoodi, et nüüd ma lähen ja saan tööle. Ja noh, väga paljud, kellega ma veel suhtlen oma kursuselt, siis ka nemad on kõik töötud või on ka kuskile mujale, noh suvaliseks klienditeenindajaks läinud, et võib-olla just ongi, et see praktika annaks hästi palju juurde, kui sul oleks koht, kuhu pärast tööle jääda, nagu näiteks kokkadel. Neil on ju kuhu jääda pärast tööle, aga seal ärikorralduse lõpetanul tihtipeale ei ole. Seda öeldakse küll, et sa mine siis salongi juhatajaks või mine kuhugi juhatajaks, aga no kes see sind tahab ilma kogemusteta sinna juhatajaks võtta, et ikka tahame kogemusi ja ma ei tea mida juurde. Kus sa need kogemused saad kui sa ei ole töötanud?

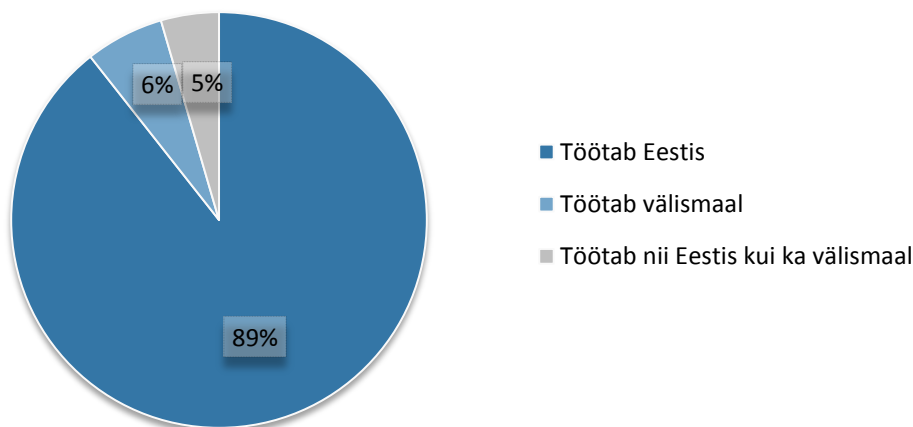
Ka vastaja poolt positiivseks näiteks peetud kokkadel on kogemusteta töökoha leidmine keeruline.

Minu kursuselt töötab võib-olla ainult kolm inimest korralikult kokana. Ülejäänud 28, kes on pannud ära välismaale ja teevad hoopis midagi muud, kellel on seal pisikesed lapsed. Tööd ei olegi saanud tihti seepärast, et hästi palju on neid töökohti, kes küsivad, kui palju on teil neid töökogemusi. Aga kui mul kogemused puuduvad? Selles suhtes võikski olla kutsehariduskeskuses niimoodi, et kui ma käin kuskil praktikal, siis see kirjutatakse ka kogemuste alla selle pärast, et inimesed tahavad näha, kus kohas sa oled käinud. Ja kui kümne aasta pärast helistatakse sinna ja küsitakse, et kas see inimene on seal käinud.

Teatavasti leiavad heade kutseoskustega inimesed oluliselt paremini tasustatud tööd välisriikides, eriti Soome lahe põhjakaldal. Hindamaks kvalifitseeritud tööjõu Eestist välja liikumist aastatel 2008 – 2010 kutsehariduse omandanute seas, küsiti vilistlastelt, kas nad töötavad Eestis või välismaal. Joonis 33 kohaselt töötas kasvõi aeg-ajalt välismaal 11% töötavatest vastajatest, neist 6% pidevalt. Välismaal töötamist soosis teostatud regressioonanalüüsi tulemuste kohaselt inimese vanus – nooremate seas on välismaal töötamine tõenäolisem, ning sugu – välismaale lähevad pigem mehed. Kui naissoost vastajatest töötas vähemalt aeg-ajalt välismaal 7% vastajatest, siis meestest 14%. Töötamise riiki

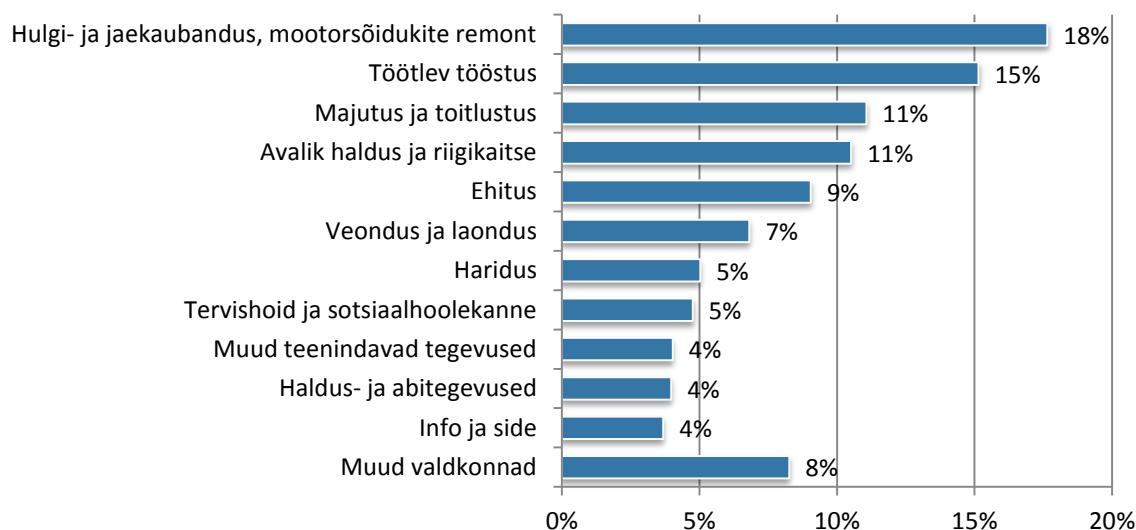
vastajate käest otseselt ei küsitud, küll saab seda järeldada vastajate elukohast. Peamiseks sihtriigiks oli loomulikult Soome, kuid ka Norra, Austraalia ja Suurbritannia.

JOONIS 33. KAS VILISTLANE TÖÖTAB EESTIS VÕI VÄLISMAAL?

Joonis 34 annab ülevaate, millises valdkonnas vilistlased töötavad. Suurim osakaal vastajatest olid tegevad hulgi- ja jaekaubanduse või mootorsõidukite remondi valdkonnas (18%). Oluline osa (15%) viimaste aastate lõpetajatest olid tööalast rakendust leidnud ka töötlevas tööstuses. Võrdsest 11% vilistlastest oli hõivatud majutuse ja toitlustuse ning avaliku halduse ja riigikaitse (peamiste päästeala) valdkondades. Märkimisväärne arv lõpetajatest töötas veel ehituse alal (9%) ning veonduses ja laonduses (7%). Kuigi hariduse valdkonnas kutseharidust omandada ei ole võimalik, töötas seal 5% aastatel 2008 – 2010 kutseõppe lõpetanud. Selle peamiseks põhjuseks võib pidada haridusvaldkonnas töötavate täiskasvanud inimeste aktiivset osalust keskkaridusejärgses kutseõppes, sooviga omandada teine eriala või lihtsalt kasutada kutseõpet tasuta huviharidusvõimalusena. Samas töötab selles valdkonnas näiteks ka lasteaedade abikasvatajaid, kes kutseõppes lapsehoidja eriala omandasid.

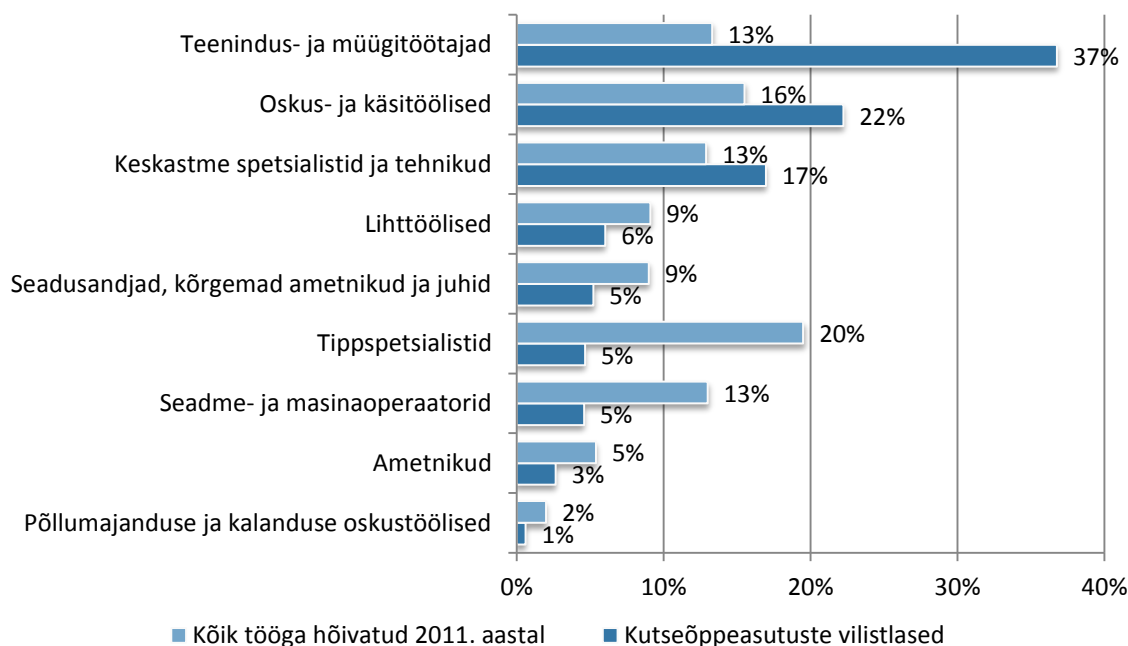
JOONIS 34. MILLISES EMTAK SEKTORIS VILISTLASED TÖÖTAVAD?

Ametikohtade poolest töötavad aastatel 2008 – 2010 kutsehariduse omandanud kõige sagedamini teenindus- ja müügitöötajatena (37%), palju on ka oskus- ja käsitöölisi (22%) ning keskastme

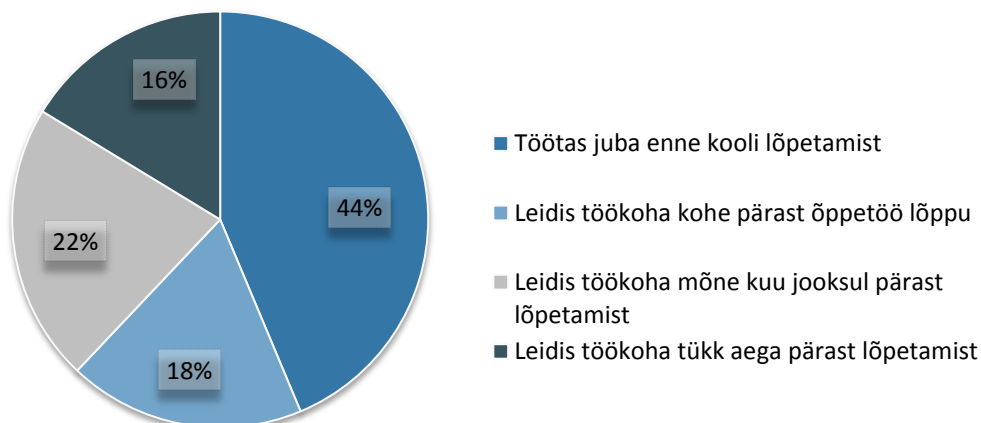
spetsialiste ja tehnikuid (17%) (joonis 35). Nendel kolmel ametialal töötas ka oluliselt suurem osakaal vilistlastest kui riigis tervikuna. Näiteks teenindus- ja müügitöötajatenä töötas 2011. aastal Eestis keskmiselt vaid 13% kõigist hõivatuid. Võrreldes üldise hõivestruktuuriga oli kutseõppeasutuste vilistlaste osakaal madal tippspetsialistide seas, kellenä töötas 20% tööga hõivatud rahvastikust, kuid vaid 5% viimastel aastatel kutsehariduse omandanutest. Oluliselt vähem oli neid ka seaduseandjate, kõrgemate ametnike ning juhtide seas. Et nendel kahe ametialal töötamise jaoks peetakse üldiselt vajalikuks magistri- või doktorikraadi (Eesti formaalharidussüsteemi ... 2007), siis ei ole kutsehariduse vilistlaste vähene hõive nendes ametites üllatav. Küll on ootamatu, et seadme- ja masinaoperaatorite ametirühmas rakendust leidnud vilistlaste arv on oluliselt madalam kui riigis tervikuna. Ühelt poolt võib seda põhjustada uuringu valim. Nendel ametialadel töötavad inimesed veedavad internetiühendusega arvuti taga tõenäoliselt vähem aega kui näiteks teenidus- ja müügitöötajad ja võivad veebipõhises küsitluses olla alaesindatud. Teisalt võib see ka tähendada, et selles ametirühmas töötamine pole kutsehariduse omandanute jaoks piisavalt atraktiivne.

JOONIS 35. MIS AMETIALAL VILISTLASED TÖÖTAVAD?

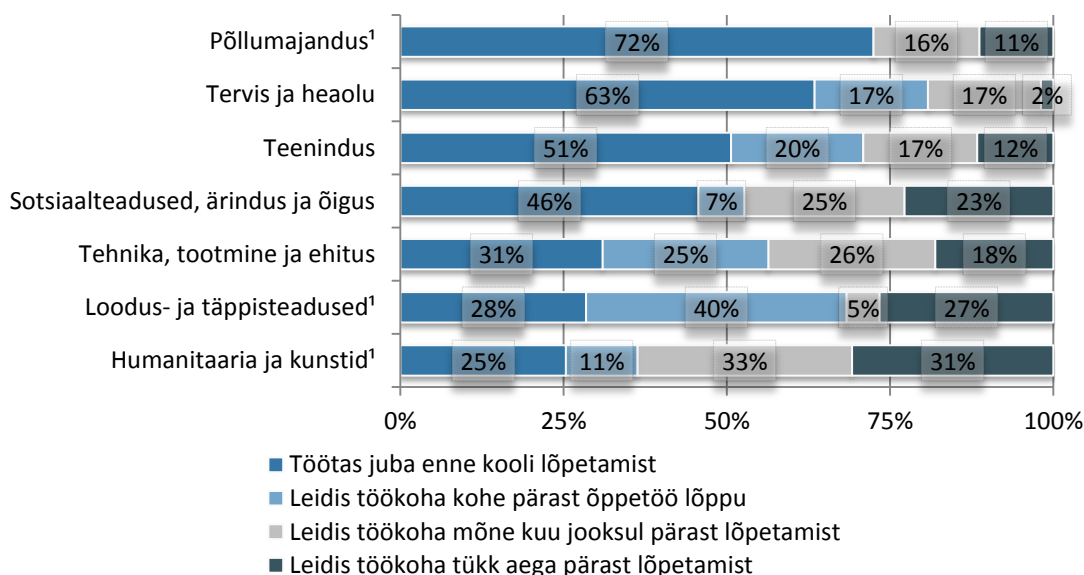
Joonis 36 annab vastuse küsimusele, kui kiiresti peale kooli lõpetamist töökoht leitakse. Sellelt selgub, et koguni 44% vastajatest töötas juba enne kooli lõpetamist. Põhjuseid, miks töötamist alustatakse nii vara, on peamiselt kaks: esiteks õpib kutseõppes palju vanemaid õpilasi, kellel on töökoht juba ammu olemas, kuid kes on kooli tulnud end täiendama või uut kvalifikatsiooni omandama. Teisalt on tööandjad nõudlikud varasema töökogemuse osas ning ka õpilaste majanduslikud olud nigelad, mistõttu tööle asutakse võimalikult varakult kui õppekoormus seda vähegi lubab. Pärast kooli lõpetamist asus tööle kokku 56% vilistlastest, neist enamik leidis töökoha mõne kuu jooksul. 16% vastajatest pidid töökohta otsima aga veel tükk aega.

Joonis 36. KUI KIIRESTI PEALE LÕPETAMIST TÖÖKOHT LEITI?

Joonis 37 annab võimaluse võrrelda erinevusi tööle asumise ajas lõpetatud õppevaldkonna alusel. Valdkonadest, kus analüüsiks piisavalt vastajaid, töötasid enne õpingute lõpetamist kõige sagedasemalt tervise ja heaolu valdkonnas õppinud inimesed. Kuigi põllumajanduse valdkonnas oli usaldusväärseks analüüsiks liiga vähe vastajaid, tundub sealne kõrge varasemalt töötanud vastajate osakaal nende keskmist vanust arvestades tõene. Ka teeninduse ning sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonna vilistlaste hulgast töötasid paljud juba enne kooli lõpetamist. Samas kulus viimase valdkonna lõpetajatel, kes asusid töökohta otsima kooli lõpetamise järel, sobiva koha leidmiseks teistest märgatavalt rohkem aega. Samas tehnika, tootmise ja ehituse ning ka teeninduse õppevaldkonna lõpetajatel oli töökohta leidmine suhteliselt lihtne.

Joonis 37. KUI KIIRESTI PEALE LÕPETAMIST TÖÖKOHT LEITI? LÕPETATUD ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

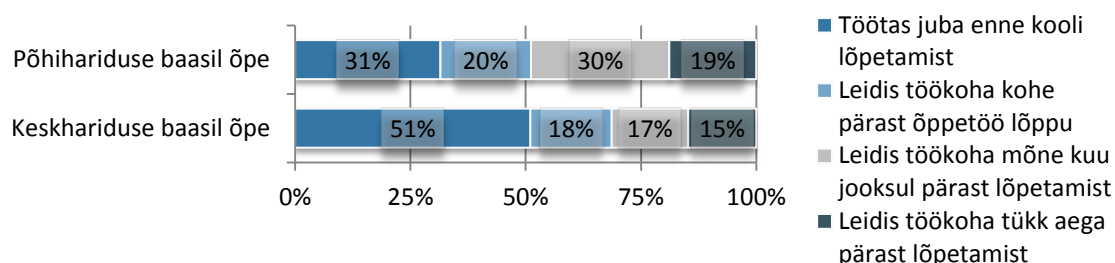

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Töökohta omamine enne õpingute lõppu oli levinum kutseõppe keskhariduse baasil läbinute seas (Joonis 38), kuid lahutades nende arvu lõpetajatest, siis ei erinenud nende töökohta leidmise kiirus põhihariduse baasil õppinute omast. Sama kehtib ka vanuse alusel tööle rakendumise kiirust

vaadates: 25aastastest ja vanematest vastajatest töötas 69% enne kooli lõpetamist, alla 25aastastest 29%, kuid nende puhul, kes asusid töökohta otsima kooli lõpetamise järel, oli selle leidmise kiirus sarnane.

JOONIS 38. KUI KIIRESTI PEALE LÕPETAMIST TÖÖKOHT LEITI? ÕPPELIIGI ALUSEL

Vastajatel paluti ka hinnata, mis võis mõjutada nende töökohta leidmise kiirust. Kaks kõige levinumat vastusevarianti olid varasem praktika läbimine samas ettevõttes ning tutvused. Kõigist töötavatest vastajatest olid ettevõttes või asutuses, kus nad peale lõpetamist tööle said või juba töötasid, varem praktikaperioodi läbinud koguni 35%.

Leidsin töökohta kooliskäimise ajal, tegin oma esimese aasta praktika selles asutuses kus nüüd töölen. Kiire tööleidmise põhjus oli praktilal viibimine vahetult enne seda.

Sain tööle firmasse, milles viisin läbi oma praktikaperioodid ja minu tööga oldi väga rahul.

Mul oli see koht tutvusega juba olemas. Nii et töö leidmisega probleemi polnud.

No mulle üks sõber pakkus ja ma olin nõus ja paari päeva pärast oli minek.

Väga paljud vastajad nimetasid töökohta leidmise kiirust mõjutanud tegurina enda aktiivsust ja iseloomu, seejuures vahel ka negatiivses mõttes.

Olin ise aktiivne, helistasin erinevatele ettevõtetele ja küsisin, kas neil oleks vaja töötajaid.

See, et otsisin ise väga suure huviga töökohta. Tänu sellele, et lõpetasin kutsekooli viitega ja töövestlusel oli see väga positiivseks näiteks, et olen väga pühendunud oma erialasse.

Ise oleksin võinud olla aktiivsem. Aga tegin paar kuud puhkust enne tööle asumist. Ja valitud kohaks sai välismaa.

Töökohta leidmise kiirust negatiivses mõttes mõjutanud tegurina nimetati sagedasemalt majanduskriisi ja rasket olukorda tööturul.

Töökohta leidmise kiirust mõjutas sellel ajal just alanud majanduskriis ja töökohtade vähesus.

Majanduskriis, töökohti polnud, raske oli tööd leida, kogemusi polnud.

Üheks oluliseks märksõnaks, mida töökoha leidmise kiiruse puhul veel mainiti, oli kogemused. Nooremad vastajad, kellel enne kooli lõpetamist märkimisväärset töökogemust ei olnud, pidasid seda peamiseks põhjuseks, miks töökoha leidmine nende jaoks raske oli. Vilistlased, kes olid õpingutega paralleelselt töötanud, leidsid, et kogemused hõlbustasid tööle saamist.

Paljud ettevõtted ei soovi eelneva vähese töökogemusega töötajat enda kollektiivi.

Taheti kogemusi saada aga kooli lõpetajal ei ole ju erilist kogemust.

Sest olin juba 3 aastat kooli kõrvalt töötanud klienditeenindajana. Sealt edasi oli suhteliselt lihtne saada ettekandjaks.

Viimase olulise tegurina, mis lõpetajate edukust kiiret tööleasumist mõjutas, saab välja tuua kooli asukoha/lõpetaja elukoha. Suurema kursuse lõpetamise korral ei leidunud väiksemates piirkondades kõigile sobivaid töökohti, mis sundis lõpetajaid leppima mitte-erialase tööga või kodukohast hoopiski lahkuma.

Minu piirkonnas on üldse vähe vabu töökohti.

Valgamaal on tööd võimalik leida ainult tutvuse kaudu.

Suures linnas on rohkem võimalusi.

Tabel 4 annab ülevaate vilistlaste hinnangutest reale väidetele, mis puudutavad nende töökohta. Võrreldes näiteks kooli ja õppimisega seotud väidetega, olid töökohaga seotud küsimuste puhul hinnangud märksa madalamad. Kõige positiivsemalt hinnati väiteid, mis kirjeldasid tööandja suhtumist töötajasse: valdav enamus vastajatest olid pigem või täiesti nõus, et töö juures peetakse neist lugu, neid usaldatakse ning ollakse rahul ka nende tööoskustega. Keskmiselt 4,1 palli vääriliselt hinnati väidet, mille kohaselt oli töökoha leidmine tänu vastaja isikuomadustele lihtne. Pigem nõus oldi kolme väitega, mis puudutasid inimese enda rahulolu töökohaga: töökoha vastavus iseenda võimetele, töö huvitavus ja üldine rahulolu tehtava tööga. Samas arvasid vastajad, et lähedaste silmis nende töö nii atraktiivne ei ole – väidet, mille kohaselt vastaja pere ja tuttavad arvavad, et tal on hea amet, hinnati keskmiselt 3,8 palli vääriliselt. Hinnangud hariduse ja töökoha seostest rääkivatele väidetele jäid vahemikku 3,8 kuni 3,5 palli. Neist kõige kõrgem hinne pandi ütlusele, mille järgi koolis õpitu on töökohal suureks abiks, 0,1 palli võrra madalamalt hinnati hariduse ja töökoha sobivust. Hariduse rolli osas töökoha leidmisel ei olda väga kindlad, seda hinnati 3,5 palliga. Rääkides arenguvõimalustest töökohal, siis kõrgemalt hinnati n-ö „sisemist“ arengut, võimalusi ametiredelil tõusta peeti vähemtõenäolisteks. Kui oma töökohaga oldi üldiselt rahul, siis teiste jaoks peeti seda oluliselt vähem atraktiivseks, hinnates väidet „Arvan, et paljud sooviksid teha sama tööd mis mina“ 3,4 palli vääriliselt. Ootuspäraselt hinnati madalalt töötasuga seotud väiteid, võrdsed 3,3 palli teenisid väited, mille kohaselt vilistlasele ei makstaks mujal samal ametialal töötades rohkem palka ning töö on hästi tasustatud. Kõige vähem toetati aga väidet, mille kohaselt tööandja väärtustab kutseharidusega töötajaid teistest enam.

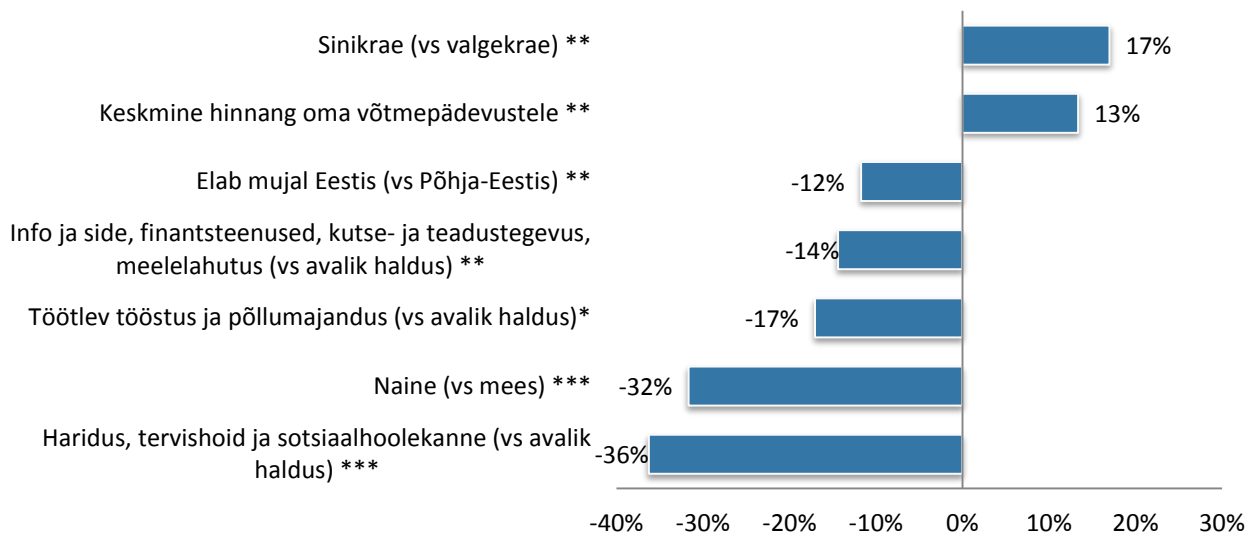
TABEL 4. VILISTLASTE HINNANG OMA TÖÖKOHALE

Väide	Hinnang
Minust peetakse töökohas lugu	4,4
Minu tööandja usaldab mind	4,4
Minu tööandja on rahul mu tööoskustega	4,4
Tänu mu isikuomadustele oli töökoha leidmine minu jaoks lihtne	4,1
Minu töökoht vastab minu võimetele	4,0
Olen oma töökohaga üldiselt rahul	4,0
Minu töö on üldiselt huvitav	4,0
Minu pere ja tuttavad arvavad, et mul on hea amet	3,8
Koolis õpitu on mulle töökohal suureks abiks	3,8
Näen võimalusi, kuidas end oma töökohas arendada	3,7
Minu töökoht vastab minu haridusele	3,7
Tänu mu haridusele oli töökoha leidmine minu jaoks lihtne	3,5
Näen võimalusi, kuidas oma töökohas ametiredelil tõusta	3,5
Arvan, et paljud sooviksid teha sama tööd mis mina	3,4
Arvan, et mulle ei makstaks mujal (samal ametialal töötades) kuigi palju rohkem palka	3,3
Töökohal oli enamik töövõtetest mulle koolist tuttav	3,3
Minu töö on üldiselt hästi tasustatud	3,3
Minu tööandja väärtustab kutseharidusega töötajaid teistest enam	3,0

Hinnangud on antud viie palli süsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 5 – täiesti nõus)

Üks olulisemaid küsimusi kutsehariduse omandaja jaoks on see, kui palju tema haridus tööturul väärt hakkab olema. Vastajate keskmine netopalk oli samal tasemel riigi keskmisega: Statistikaameti viimased kättesaadavad andmed netokuupalga kohta ütlevad, et keskmiselt teenis töötaja 2011. aasta III kvartalis 648 eurot, 2012. aasta veebruaris oli küsitluses osalenud vilistlaste keskmine palk 646 eurot. Leidmaks erinevate tegurite puhasmõju teenitavale palgale, teostati regressioonanalüüs, mille täpsemate tulemustega saab tutvuda lisa 1. Analüüsi käigus statistiliselt oluliseks osutunud tegurid on esitatud joonisel 39.

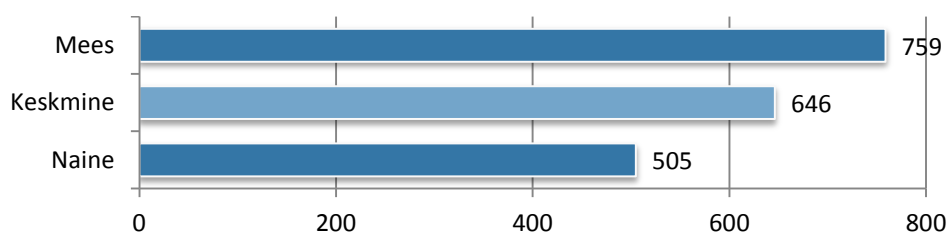
JOONIS 39. NETOPALGA SUURUST MÕJUTAVAD TEGURID

Tärnid tähistavad seose statistilist olulisust: *** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

Üheks tavapärasest erinevaks tulemuseks on nähtus, et viimastel aastatel kutsehariduse omandanud töötajate seas teenivad sinikraed 17% enam kui valgekraed. Selle peamiseks põhjuseks võib pidada madalat palgataset teenindussektoris. Kuigi müüja või hotelliadministraatori ametikohti loetakse valgekraeliste ametite alla, jäävad nende palgad enamasti madalamaks kui ehitajatel või masinaoperaatoritel. Sektoritest olid kutsehariduse vilistlaste palgad kõrged neil, kes tegutsesid avaliku halduse või riigikaitse alal. Info ja side, finantsteenuste, kutse-, teadus- ja tehnikaalase tegevuse või meelelahutuse alal töötavate vilistlaste palgad jäid neile alla 14% võrra, töötlevas tööstuses ja põllumajanduses hõivatud vilistlastel 17%. Väga madala palgataseme poolest paistis silma hariduse, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande sektor, kus keskmine palgatase jäi avalikule haldusele ning riigikaitsele alla koguni 36%. Väärrib märkimist, et paljud avaliku halduse ning riigikaitse alal töötavad kutsehariduse vilistlased ei ole mitte noored lõpetajad, kelle jaoks see sektor on esimeseks töökohaks. Pigem on tegemist täiskasvanud õppijatega, kes töötamise kõrvalt kutseõppeasutuses on õppinud. Mõistetavalt oli palgatase veidi kõrgem nende seas, kes elasid Tallinnas. Samuti neil, kes oma võtmepädevusi teistest kõrgemalt hindasid. Kõige kahetsusväärsem on äärmiselt suur palgalõhe meeste ja naiste vahel. Võttes arvesse kõik selgitavad tausttunnused, nagu elukoharegioon, sektor, vanus jms, jäi naissoost vilistlaste palk meeste omale 32% võrra alla, neid arvesse võtmata ületas meeste palk naiste oma aga lausa poole võrra (Joonis 40).

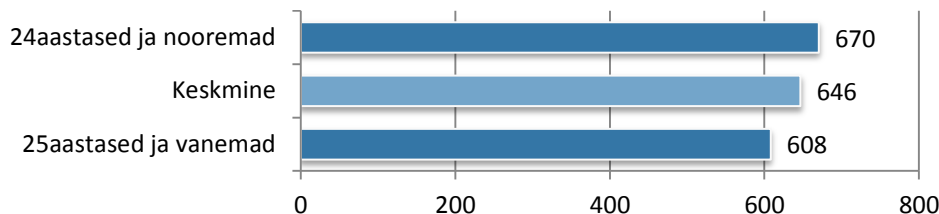
JOONIS 40. KESKMINE NETOPALK EURODES ÜHES KUUS, SOO ALUSEL

Huvitaval kombel ei esinenud statistiliselt olulisi erinevusi vilistlaste palgas lõpetatud õppeliigi alusel. See-eest erines (olulisuse nivool 0,1) lõpetajate palk nooremas ja vanemas vanusegrupis. Kui inimkapitali teooria kohaselt (Becker 1993) peaks inimese sissetulekud vanuse (töökogemuse)

kasvades suurenema, siis aastatel 2008 – 2010 kutsehariduse omandanute palgad seda loogikat ei järgi (Joonis 41).

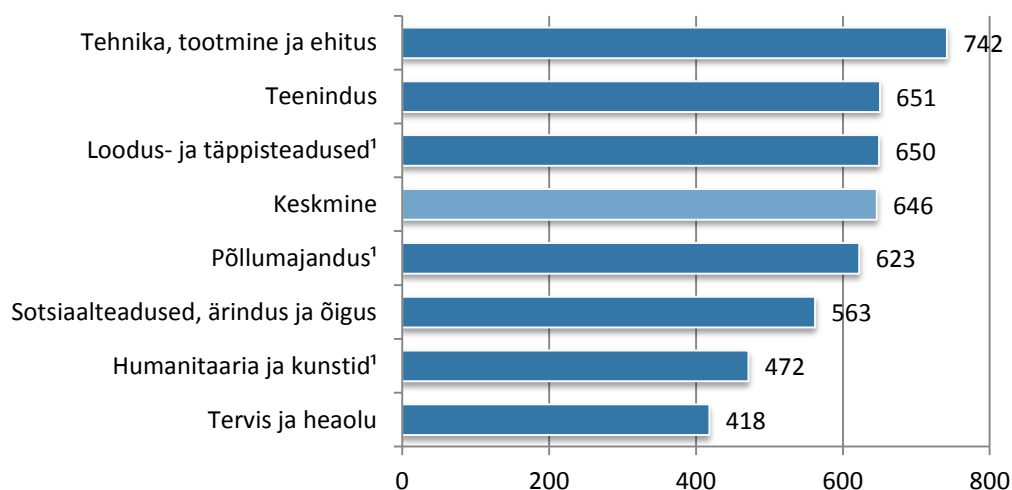
JOONIS 41. KESKMINE NETOPALK EURODES ÜHES KUUS, VANUSEGRUPI ALUSEL

Seda nähtust põhjustab meeste ja naiste vaheline palgalõhe: kui nooremas vanusegrupis, 24aastaste ja nooremate seas on mehi 60%, siis 25aastaste ja vanemate seas ainult 37%.

Kuigi regressioonmudeli erinevaid kujusid proovides ei osutunud lõpetatud õppevaldkond palga suuruse mõjutajana statistiliselt oluliseks, on siiski huvitav vaadata, milliseks erinevate erialade vilistlaste palgad kujunevad (Joonis 42).

JOONIS 42. VILISTLASTE KESKMINE NETOPALK EURODES ÜHES KUUS, LÕPETATUD ÕPPEVALDKONNA ALUSEL

Ülaindeksiga ¹ tähistatud õppevaldkondades oli vähe vastajaid, mistõttu saadud tulemused ei ole statistiliselt usaldusväärsed.

Kõige kõrgemat palka teenivad vilistlastest tehnika, tootmise ja ehituse õppevaldkondade lõpetajad, kelle 742 eurone netopalk keskmist märgatavalt ületas. Seejuures ei saa aga mainimata jätta, et 14% selle valdkonna lõpetajatest töötab aeg-ajalt või pidevalt välismaal, mis sissetulekuid oluliselt tõstab. Võttes keskmise palga arvutamisel arvesse ainult Eestis töötavaid vilistlasi, teeniksid tehnika, tootmise ja ehituserialade vilistlased vaid 629 eurot. Sarnaselt on ka palgataseme poolest teisel kohal oleva teeninduse õppevaldkonna lõpetajate hulgas palju välismaalt palka saajaid, kokku 12%. Koos välismaal töötavate vilistlastega ulatub viimase õppevaldkonna vilistlaste keskmine netopalk kuus 651 euroni, ilma neid arvesse võtmata aga 576 euroni. Sotsiaalteaduste, ärimuse ja õiguse valdkonna vilistlaste sissetulek piirdus 563 euroga ning kõige vähem teenisid tervise ja heaolu valdkonna lõpetajad – valdavalt sotsiaalhooldusega seotud töötajad.

Kokkuvõtteks

Küsitluse ajal töötas 71% vastajatest, neist kaks kolmandikku erialasel tööol. Vaid õppimisele oli pühendunud 13% vastajatest, 6% ei töötanud, kuid otsis aktiivselt uut töökohta. Mitte-erialasele tööle on vilistlased sattunud eelkõige seetõttu, et õpitud erialal ei leitud sobivat tööd. Suurt osa mängib selles piirkond, kus vilistlane elab. Paljud vastajatest ei tööta erialases ametis ka madala palgataseme tõttu. Valdkondadest on suurim mitte-erialasel töökohal töötajate osakaal tehnika, tootmise ja ehituse ning sotsiaalteaduste, ärenduse ja õiguse õppevaldkonna lõpetanute seas. Märgatav osa töötavatest vilistlastest tegutseb eraettevõtluses: kokku 10% kõigist vastajatest. Välismaal töötas kasvõi aeg-ajalt 11% töötavatest vilistlastest, neist 6% töötas seal pidevalt. Välismaal töötamine oli sagedasem nooremate vastajate ja meeste seas. Peamine sihtriik oli seejuures Soome, kuid ka Norra, Austraalia ja Suurbritannia. Suurim osakaal vastajatest olid tegevad hulgi- ja jaekaubanduse või mootorsõidukite remondi valdkonnas. Olulised tööandjad olid ka töötlev tööstus ning majutus- ja toitlustussektor. Ametikohtade poolest töötavad kutsehariduse omandanud kõige sagedamini teenindus- ja müügitöötajatena, palju on ka oskus- ja käsitöölisi ning keskastme spetsialiste ja tehnikuid. Kutseõppes õpib palju töötavaid inimesi, kes on kooli tulnud end täiendama või uut kvalifikatsiooni omandama. Ka on tööandjad nõudlikud varasema töökogemuse osas ja õpilaste majanduslikud olud nigelad, mistõttu tööle asutakse võimalikult varakult, kui õppekoormus seda vähegi lubab. Vilistlaste hinnangul mõjutas nende töökohta leidmise kiirust eelkõige varasem praktika läbimine samas ettevõttes ning tutvused. Töökohta leidmise kiirust negatiivselt mõttes mõjutanud tegurina nimetati sagedasemalt rasket olukorda tööturul, kuid ka kogemustega töötajate eelistamist värskete lõpetajate asemel. Kuigi enamus vastajatest arvas, et tööandjad on nendega väga rahul, siis vähesed uskusid, et kutseharidusega töötajaid väärtustatakse nende ettevõttes teistest enam. Arenguvõimalustest töökohal rääkides peeti tõenäolisemaks, n-ö „sisemist“ arengut kui ametiredelil tõusmist. Kuigi oma töökohaga oldi üldiselt rahul, siis teiste jaoks peeti seda oluliselt vähem atraktiivseks, mis peegeldab ka vähest rahulolu töötasuga. Vilistlaste keskmine netopalk oli 646 eurot, samal tasemel riigi keskmisega. Tavapärasest erinevaks tulemuseks oli nähtus, et sinikraedest töötajad teenisid 17% enam kui valgekraed. Selle peamiseks põhjuseks võib pidada madalat palgataset teenindussektoris: müüja või hotelliadministraatori palgad jäävad alla ehitajate või masinaoperaatorite omale. Sektoritest, olid kutsehariduse vilistlaste palgad kõrged neil, kes tegutsesid avaliku halduse või riigikaitse alal. Kahetsusväärne on äärmiselt suur palgalõhe kutsehariduse omandanud meeste ja naiste vahel. Võttes arvesse kõik selgitavad tausttunnused nagu elukoharegioon, sektor, vanus jms jäi naissoost vilistlaste palk meeste omale 32% võrra alla, neid arvesse võtmata ületas meeste palk naiste oma aga lausa poole võrra.

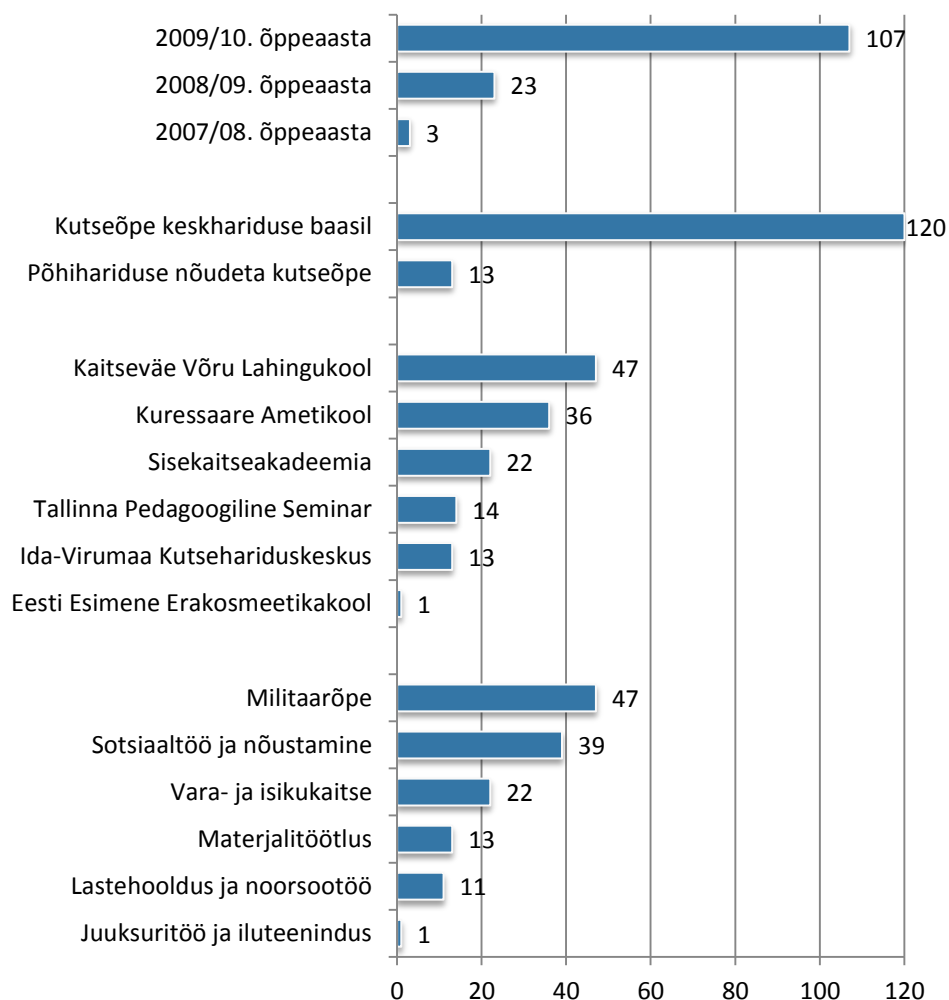
3.9. Milline on uute õppekavade mõju?

Aastatel 2007–2011 on Riikliku Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskuse kutsehariduse osakonnas valminud uued väljundipõhised kutseõppe riiklikud õppekavad, mis on koolides hetkel erinevas rakendamisjärgus. Üheks uuringule püstitatud eesmärgidest oli välja selgitada, kuidas on uued moodulitest koosnevad ja väljundipõhised õppekavad õpilasi mõjutanud.

EHSe andmetel õppis aastatel 2008 – 2010 kutsehariduse omandanud 22 421 lõpetajast uutel riiklikel õppekavadel vaid 133 õpilast. Valdav osa neist lõpetas kutseõppeasutuse 2009/10. õppeaastal ning enamjaolt keskhariduse järgsel õppekaval (Joonis 43). Kutsekeskharidusõppe õppekavad kestavad üldjuhul kolm aastat, mistõttu esimesed 54 õpilast lõpetasid oma õpingud alles 2010/11. õppeaastal. Õppeasutustest oli 2009/10. õppeaasta seisuga uutel õppekavadel lõpetajaid kõige enam Kaitseväge Võru Lahingukoolis, kellele järgnesid Kuressaare Ametikool ning Sisekaitseakadeemia. Tulenevalt

suurest lõpetajate arvust Võru lahingukoolis, oli ka õppekavarühmade poolest kõige rohkem uute õppekavade lõpetajaid militaarõppes. Kõrge oli lõpetajate arv ka sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavarühmas, täpsemalt hooldustöötaja erialal. Vara- ja isikukaitse õppekavarühmas omandasid riiklikul õppekaval põhineva kutsehariduse 22 päästekorraldajat, materjalitöötuse alal aga 13 puidupingitöölisi. Viimaste näol oli seejuures tegemist kinnipidamisasutuses viibivate õpilastega, kes õppisid põhihariduse nõudeta kutseõppes. Lõpetajate arvult viimased kaks eriala, kus õpe toimus uutel õppekavadel, olid lapsehoidja ning küüntehnik.

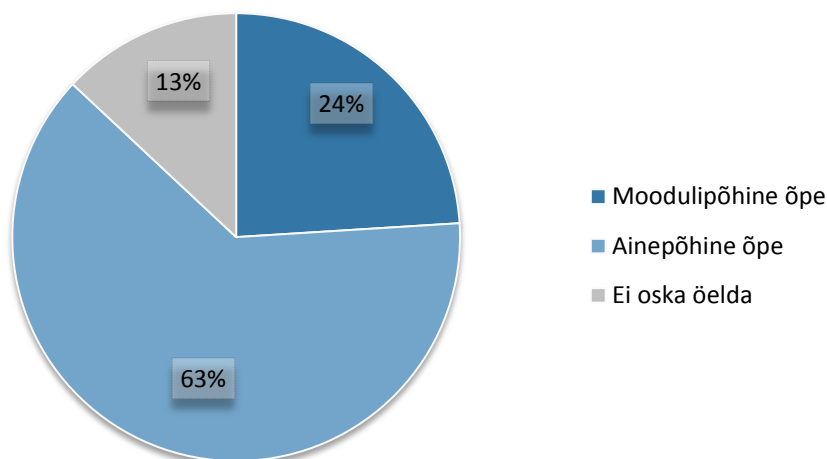
JOONIS 43. UUTEL ÕPPEKAVADEL LÕPETANUDTE ARV EHISE ANDMETEL, ERINEVAT TAUSTTUNNUSTE ALUSEL

Praxise korraldatud vilistlaste veebiküsitluses paluti uute õppekavade tuvastamisel abi koolidelt, kes uuringus osalemise kutset edastades eristasid uute ja vanade õppekavade lõpetajaid, saates neile uuringukeskkonda sisenemiseks erinevad veebiaadressid. Uurijate jaoks üllatavalt oli seda eristusmeetodit kasutades uue õppekava lõpetanud koguni 24% vastajatest. Et koolide poolt teostatud liigituses kindel olla, oli vastajatele küsitlusankeedis esitatud järgmine küsimus „Olenevalt sellest, millal kooli lõpetasid, võidi sind õpetada ja hinnata kas mooduli- või ainepõhiselt. Moodulipõhises õppes on ühendatud mitu õppeainet ja koondhinne pannakse välja terve mooduli läbimise järel. Ainepõhises õppes õpetatakse aineid eraldiseisvatena ning iga läbitud õppeaine eest saab eraldi hinne. Kumb nendest õppevormidest iseloomustab paremini sinu õpinguid?“ Sarnaselt

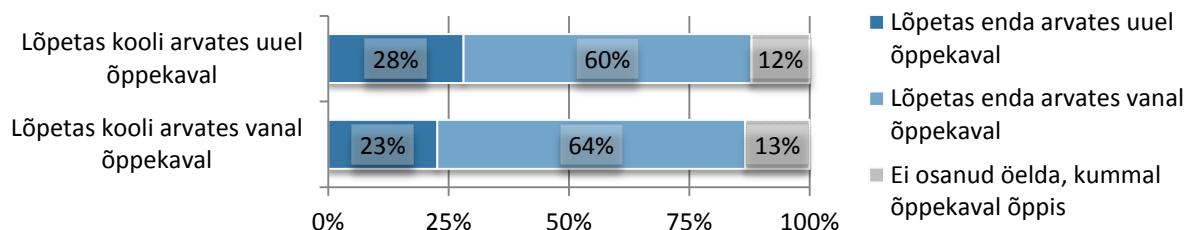
koolide poolt tehtud jaotusele, nimetas end moodulipõhise õppekava lõpetanud olevaks 24% vastajatest. Täpsem jaotus on esitatud joonisel 44.

JOONIS 44. MILLISE ÕPPEKAVA VILISTLANE ENDA HINNANGUL LÕPETAS?

Kõigist vastajatest 13% ei osanud hinnata, kas nad õppisid mooduli- või ainepõhises õppes. Sellest olulisem on aga suur vasturääkivus koolide ning vilistlaste hinnangutes oma õppekavade kohta (Joonis 45). Kõigist neist, kes kooli hinnangul oleksid pidanud lõpetama uue moodulipõhise õppekava, vaid 28% arvas ise end sellisel õppekaval õppinud olevat, mis absoluutarvudes annab kokku 65 vastajat.

JOONIS 45. MILLISE ÕPPEKAVA ÕPILANE LÕPETAS? KOOLIDE VS VILISTLASTE ARVAMUS

Olulisi vasturääkivusi koolide ja vastajate esitatud andmetes on keeruline selgitada. Et EHISE andmetel on vaadeldud ajavahemikus uutel õppekavadel lõpetanud ainult 133 vastajat, siis on mõisteta, et uuringu valimisse sai neist sattuda tegelikult vaid mõni üksik. See ei tähenda, et koolid ei oleks võinud oma õppekavasid uuendada juba riiklike õppekavade väljatöötamise protsessi käigus, oluliselt varem kui riiklikud õppekavad tegelikkuses jõustusid. Samuti võidi ka moodulipõhise õppega eksperimenteerida juba varem. Seetõttu loeti analüüsis uute õppekavade lõpetajateks vastajaid, kes nii kooli kui iseenda kinnitusel uuel moodulipõhisel õppekaval õppisid.

Uuel õppekaval lõpetamise tunnuse mõju püüti tuvastada mitmete statistiliste testide ning analüüside abil. Ainsa märkimisväärse seosena kerkis esile uute moodulipõhiste õppekavade lõpetajate keskmisest kõrgem hinnang oma võtmepädevustele, mida kinnitasid korrelatsioon- ja ANOVA analüüside tulemused. Samas ei osutunud õppekava tüüp oluliseks regressioonanalüüsi käigus, mistõttu ei saa kinnitada põhjusliku seost, mille kohaselt moodulipõhisel õppekaval õppimine arendaks võtmepädevusi rohkem. Statistiliselt olulised erinevused keskmistes hinnangutes enda võtmepädevustele on esitatud Tabel 5.

TABEL 5. HINNANG VÕTMEPÄDEVUSTELE, ÕPPEKAVA TÜÜBI ALUSEL

Väide	Vana õppekava	Uus õppekava
Sain koolist teadmised, kuidas tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana ***	3,3	3,8
Olen valmis end õpitud erialal täiendama ***	4,2	4,6
Olen kursis oma erialast tööd puudutavate õigusaktidega ***	3,8	4,1
Tean, kuidas teha oma tööd enda ja teiste jaoks turvaliselt ning tulla toime ohuolukordades ***	4,5	4,7
Oskan erinevates töösituatsioonides rakendada iseseisvalt oma kutse- ja erialateadmisi ning -oskusi **	4,2	4,5
Tean, kuidas töötada ümbritsevat keskkonda säästes **	4,3	4,5
Kasutan arvutit oskuslikult nii töö, meelelahutuse kui ka suhtlemise eesmärgil *	4,6	4,7
Pean kvaliteeti oma erialases töös väga tähtsaks *	4,7	4,8

Tärnid tähistavad gruppidevahelise erinevuse statistilist olulisust: *** $p < 0,01$; ** $p < 0,05$; * $p < 0,1$.

Uuringu raames intervjueritud vilistlastest ei olnud enamus moodulipõhise õppega kokku puutunud. Neil, kellel osad ainetest õppemoodulitesse koondatud, oli etteheiteid süsteemi läbipaistvusele. Et hindamisprotsess venis väga pikale, ei olnud selge, kuidas ning mille alusel lõplik hinne tegelikult välja kujuneb. Samuti polnud õpilastele selge, mis on moodulipõhise õppe eelised võrreldes tavapärase ainepõhise õppega.

Mul olid ka need moodulid, aga need olid nii segased, et ma ei saanud lõpuni aru, et mis moodi see käib. Kaks aastat kestis arvutiõpe, seal olid erinevad nimetused iga viie nädala tagant. Ja ma sain aru, et lõpuks pannakse lõputunnistuse peale kokku see hinne, aga tegelikult pandi tunnistusele esimese aasta esimese veerandi hinne. Mul olid kõik ülejäänud viied, aga esimene töö oli 4 ja siis lõputunnistusele pandi see 4. Ma nägin seda siis kui tunnistuse kätte sain, aga ei viitsinud enam nendega vaidlema minna ja mingit seletust nõuda. Võib-olla see oli nii uus süsteem, et nad ise ei saanud ise ka sellest väga täpselt aru, mis kuidas käib.

Uuringu teostajad eeldasid vilistlaste vähest informeeritus uutest moodulipõhistest õppekavadest juba uuringu algaasis. Seetõttu kavandati uuringusse intervjuud õppekavadega lähemalt seotud ekspertidega, kelleks olid kutseeksamite vastuvõtmisega seotud isikud ning haridusametnikud.

Intervjueritud ekspertide arvamused olid selgelt ühtivad. Hetkel on kutsestandardid enamikes valdkondades uuendamisel või just uuendatud, sellest tulenevalt on ümbertegemisel ka õppekavad ja kutseksamid. Praegune hetk on vale aeg õppekavade mõjude hindamiseks.

Vaadake, uut õppekava ei ole veel päris läbitud, selles ongi see asi praegu. Et uus õppekava alles käib / ... / sellel aastal tulevad esimesed lõpetajad.

... ma arvan, et selline uurimustöö on pisut enneaegne. Võib-olla tal on rohkem mõtet siis, kui uus kutsestandard kinnitatakse ja selle alusel muutub õppekava ja kindlasti muutuvad siis ka kutseeksami tingimused.

Kui uus standard saab valmis, siis võtab aega aasta või rohkem, et saada vastavalt standardile kokku panna uus õppekava ja siis võtab veel kolm aastat aega, et see õppekava jõuaks niikaugele, et see jõuab lõpetajateni ja siis hakkaks selle järgi kutseeksamit tegema. Praegune praktika näitab, et selle aja peale, kui see lõpetaja

jõuab nii kaugele, on muudetud uuesti kutsestandard. Praegu on nii juba kolmas kord. Ja nüüd kujutate siis ette, kuidas me teeme kokkuvõtteid selle järgi, kuidas kutsestandard muutub ja kuidas vastav õppekava muutub. See muutus ei ole veel lõppenud, kui tuleb uus muutus.

(Kas on võimalik uute õppekavade mõju hinnata) Ma arvan, et mitte. Ma ütlen esimesed olid, 2007 tulid esimesed õppekavad riiklikud ja seal oli kaubandus näiteks, kellel on tõesti nüüd lõpetajad olemas. Aga neil on üks aasta lõpetajaid olnud ainult, nüüd tuleb teine alles.

Kokkuvõtteks

EHSe andmetel on vaatlusalusel perioodil, 2008 – 2010, uutel riiklikel õppekavadel lõpetanud vaid 133 õpilast. Valdav osa neist lõpetas kutseõppeasutuse 2009/10. õppeaastal ning enamjaolt keskhariduse järgsel õppekaval. Kutsekeskharidusõppes lõpetasid esimesed 54 õpilast õpingud alles 2010/11. õppeaastal. Õppeasutustest oli 2009/10. õppeaasta seisuga uutel õppekavadel lõpetajaid kõige enam Kaitseväge Võru Lahingukoolis, kellele järgnesid Kuressaare Ametikool ning Sisekaitseakadeemia. Tulenevalt suurest lõpetajate arvust Võru lahingukoolis, oli ka õppekavarühmade poolest kõige rohkem uute õppekavade lõpetajaid militaarõppes. Kõrge oli lõpetajate arv ka sotsiaaltöö ja nõustamise õppekavarühmas, täpsemalt hooldustöötaja erialal. Lõpetajaid oli veel ka päästekorraldaja, puidupingitöölise, lapsehoidja ja küüntehniku erialal. Et küsitluse andmeid ei olnud võimalik EHSe andmetega ühendada, paluti küsitluse korraldamisel uute õppekavade tuvastamiseks abi koolidelt, kes uuringus osalemise kutset edastades eristasid uute ja vanade õppekavade lõpetajaid. Koolide hinnangul osutus uuel õppekaval lõpetanuks koguni 24% vastajatest. Et koolide poolt teostatud liigituses kindel olla, esitati sarnane küsimus ka vastajatele, mille tulemusena nimetas samuti 24% end moodulipõhise õppekava lõpetanuks. Paraku olid koolide ja vilistlaste ütlused vastukäivad: vaid 28% kooli hinnangul uue õppekava lõpetanutest arvas ise end sellisel õppekaval õppinud olevat. Samuti ei osanud märkimisväärne osa vastajatest hinnata, kas nad õppisid mooduli- või ainepõhises õppes. Vasturääkivuste tõttu käsitleti analüüsis uute õppekavade lõpetajatena vastajaid, kes nii kooli kui iseenda kinnitusel uuel moodulipõhisel õppekaval õppisid. Moodulipõhiste õppekavade mõju püüti tuvastada mitmete statistiliste testide ning analüüside abil. Ainsa märkimisväärse seosena kerkis esile uute moodulipõhiste õppekavade lõpetajate keskmisest kõrgem hinnang oma võtmepädevustele, mida kinnitasid korrelatsioon- ja ANOVA analüüside tulemused. Õppekava tüüp ei osutunud aga oluliseks regressioonanalüüsi käigus, mistõttu ei saa kinnitada seost, mille kohaselt moodulipõhisel õppekaval õppimine arendaks võtmepädevusi rohkem. Intervjueeritud vilistlased, kes olid moodulipõhise õppega kokku puutunud, olid kriitilised süsteemi läbipaistvuse osas. Mitme aine ühte koondamist ning hindamist peeti keeruliseks nii õpilaste kui koolide jaoks. Samuti polnud õpilastele selge, mis on moodulipõhise õppe eelised võrreldes tavapärase ainepõhise õppega. Intervjueeritud hariduseksperdid olid kriitilised uuringu ajastuse osas: kutsestandardid on enamikes valdkondades uuendamisel või just uuendatud, sellest tulenevalt on ümbertegemisel ka õppekavad ja kutseeksamid. Praegune hetk on vale aeg õppekavade mõjude hindamiseks. Seetõttu saab käesolevat uuringut saab kasutada hetkeolukorra hindamiseks kutsehariduses, uute õppekavade mõju õpilastele see tuvastada ei võimalda.

Kokkuvõte

Millised on lõpetanute eriala- ja koolivalikuga seonduvad tegurid?

Vilistlased peavad kõige enam erialavalikut mõjutanud teguriks eriala huvitavust, mis ühtib varasemate uuringute tulemustega. Kõrgelt hinnati ka eriala ning kooli maine valikute mõjutajana. Et kutseõppeasutuste sisseastujate jaoks viimased tegurid kuigi olulised ei ole, võib nende väärtustamine peegeldada üldist suhtumist õpingutesse. Tõstes esile eriala ja kooli head mainet, vastandutakse negatiivsele kuvandile kutseharidusest, mida vahel avalikkuses luua armastatakse, ning kinnitatakse nii endale kui teistele, et omandatud haridus on kvaliteetne. Nooremate vastajate jaoks oli erialavalik sageli ka juhuslike kokkusattumus: kutse otsustati omandada kindluse mõttes. Keskhariduse järgne kutseharidus pakub konkurentsi kõrgharidusele, peamiselt just hinna osas. Paljud populaarsed erialad on kõrghariduses tasulised, mistõttu materiaalselt vähemkindlustatud noored, kes ei pääse kõrgkoolis riiklikule õppekohale, kasutavad võimalust omandada sarnasel erialal tasuta kutseharidus.

Kuivõrd on lõpetajad rahul omandatud eriala, kooli ja selle õpikeskkonna eri tahkudega?

Valdav enamus lõpetajatest on oma õpingutega väga rahul. Eriti avaldub see vanemate vastajate puhul, kelle jaoks õppimine kutsekoolis oli vaheldus rutiinsest tööelust. Kõige positiivsema aspektina toodi välja sotsiaalset keskkonda: abivalmis koolikaaslasid ning häid õpetajaid. Sama oluliseks peeti ka koolist saadud kasulikke teadmisi. Paljude jaoks oli positiivne õpingute paindlik korraldus. Negatiivse poole pealt toodi kõige sagedamini välja õpingute lihtsust: võimekamate õpilaste jaoks on kutseõppeasutuste tase kohati liialt kerge. Sellega seonduv probleem on distsipliinirikkumised koolis. Madalate sisseastumistingimuste tõttu pääseb kutseõppeasutustesse ka väheste õpimotivatsiooniga noori, kes teiste õppetööd segavad ning peagi õpingud katkestavad.

Kas lõpetajatel esines õpiprobleeme, kuidas need lahenesid ja milline oli koolipoolne tugi?

Pea pooled vilistlastest puutusid kooli ajal kokku mõne õpinguid takistanud või raskendanud probleemiga. Teistest enam esines probleeme noortel, põhihariduse baasil õppinud vastajatel. Õpiprobleemidest sagedaseim oli raskused mõnes konkreetses õppeaines, millega puutus kokku pea kolmandik kõigist vilistlastest. Hoolimata kõrge hinnangust õpetajatele oli esinemissageduselt teisel kohal konfliktid õpetajatega. Raskusi valmistasid ka terviseprobleemid, mis koolis käimist takistasid, samuti konfliktid kaasõpilastega. Harvemini esines õppijatel majanduslikke ning transpordiprobleeme, vähestel muresid majutusega. Kui konkreetne õppeaine, konfliktid ning tervis olid suuremaks probleemiks noorematele õppuritele, siis majanduslike probleemide esinemine oli põhi- kui keskhariduse baasil õppinute seas suhteliselt sarnane ning transpordi- ning majutusprobleemide osas statistiliselt olulisi erinevusi ei esinenud. Kuigi majutusprobleeme esines õpilastel suhteliselt vähe, siis oli see samas probleem, millega kõige sagedamini kooli poole pöörduti ning mille osas kool õpilast ka aidata sai. Õpilasi aidati ka majanduslike probleemide, õpiraskuste ning transpordiprobleemide korral. Konfliktide korral kaasõpilaste või õpetajatega oli koolist vähem abi, kuid sageli ei soovinud vastajad ka ise, et kool sellesse sekkunud oleks. Õpi- ning terviseprobleemide korral aitas kool õpilasi järeleaitamistundide, individuaalse õppekava või paindliku õppekorraldusega. Majanduslike probleemidega õpilastele maksti võimalusel õppe- ning eritoetusi. Lisaks kompenseeriti ka sõidukulusid ning vähendati ühiselamumakset. Mitmed vastajad tõid välja, et majanduskriis kahandas märgatavalt ka koolide võimalusi õpilasi majanduslikult toetada. Teistest halvemas seisus olid keskhariduse järgses kutseõppes õppijad, kellele ei rakendu mitmed põhihariduse baasil õppivatele õppuritele ette nähtud toetuskeemid. Transpordiprobleemide puhul oldi mõistvad, kui bussiajad ei

ühildunud hästi tunniplaaniga. Majutusprobleemid lahendati ühiselamukoha pakkumisega kaugemalt pärit õpilastele. Keskhariduse baasil õppinud täisealiste valmistasid probleeme aga ühiselamu reeglid, mis olid paika pandud alaealiste õpilaste jaoks, kuid millele pidid alluma kõik selle elanikud.

Milline on lõpetanute hinnang praktika korralduslikule ja sisulisele küljele ning praktika tulemustele?

Kutseõppeasutuste vilistlased on oma praktikaga üldiselt rahul, neisse suhtuti praktikakohas hästi ja nende oskustega jäädi rahule. Madalamalt hinnati väiteid, mille kohaselt sai töökohas rakendada palju koolis õpitust ning kooli huvi õpilase käekäigu vastu praktikakohas. Peamine ettepanek, mille vilistlased praktikakorralduse parandamiseks tegid, on soov saada praktikakoha otsimisel rohkem kooli tuge. Kuigi mitmetel koolidel on olemas nimekirjad ettevõtetest, kus on võimalik praktika sooritada, ei ole kõik koolid olnud koostöösuhete üles ehitamisel võrdsest edukad. Praktika läbimist takistavad oluliselt geograafilised piirangud: tömbekeskustest kaugel asuvate koolide õpilastel on ümbruskonnas praktikakoha leidmine väga keeruline, suuremasse linna praktikale minek on aga kallid ja keerulised. Kuigi praktikaga jäädi üldiselt rahule, tõdesid mitmed vastajad, et koolis õpituga jäi ühisosa sageli väheks ning rakendada sai väheheid omandatud oskustest. Olukorda annaks vilistlaste arvates parandada tööandjale mõeldud praktikajuhendi koostamisega ning ettevõtte poolse juhendaja parem ettevalmistamisega. Vilistlaste arvates võiks parandada ka praktika ajalist planeerimist. Lühikesed praktikaperioodid peale teatud õppeainete läbimist peaksid kinnistama koolis õpitud teadmisi, kuid ei võimalda tegelikkuses töökohal sisse elada. Pikem praktika võiks soodustada ka töökoha leidmist samas ettevõttes, sest tööandjale jääks rohkem aega õpilase oskuste ja võimete tutvumiseks.

Millised on hinnangud koolis omandatud oskustele ja teadmistele (sh võtmepädevused ja erialased oskused)?

Riiklikes õppekavades nõutud pädevustest tähtsustavad kutseõppeasutuste vilistlased kõige enam oma töö kvaliteeti. Vilistlased hindasid kõrgelt ka oma võimekust olla edukas meeskonnatöös. Võtmepädevustest hindasid vastajad kõrgelt enda arvutialaseid oskusi, samas vanemad vastajad oma infotehnoloogia alastes oskustes nii kindlad ei olnud. Suhteliselt madal on vilistlaste hinnang õpitud eriala perspektiivikusele, mida võib mõjutada madal palk või kogetud raskused töökoha leidmisel. Koolis omandatud oskusi ja teadmisi näevad kõige positiivsemas valguses tervise ja heaolu ning põllumajanduse valdkonna vilistlased, kes on keskmisest vanemad ning omavad sageli juba pikka erialast töökogemust. Vilistlased ei ole üldjuhul enam kursis erialast tööd puudutavate õigusaktidega. Kuigi paljudel erialadel on valdkondlikud õigusaktid osa õppekavast, siis tõenäoliselt kipuvad seaduseparagrahvid ka kiirelt ununema. Veel madalam oli hinnang koolist saadud teadmistele tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana. Kasinad oskused ettevõtjana tegutsemiseks on murettekitavad, sest kutseõppest saadud praktilisi oskusi on kutsehariduse omandanutel ehk isegi lihtsam ettevõtluses kasutada kui akadeemilise kõrgharidusega inimestel.

Kui edukas oli lõpetanute sisenemine tööturule ja millised probleemid sellega kaasnesid?

Uuringu tulemused näitavad, et paljudel juhtudel ei saa rääkida tööturule sisenemisest peale kooli lõpetamist, sest lausa 44% vastajatest töötas juba enne kooli lõpetamist. Kutseõppeasutustes õpib aina enam töötavaid inimesi, kes on kooli tulnud end täiendama või uut kvalifikatsiooni omandama. Kutseharidus tundub osaliselt täitvat ka hobihariduse rolli. Mitmed erialad on lisaks tööturule kasulikud ka isiklikus majapidamises toimetamisel. Praxisse varasemad uuringud (2011) on näidanud, et tööandjad on varasema töökogemuse osas nõudlikud ja õpilaste majanduslikud olud nigelad,

mistõttu tööle asutakse võimalikult varakult, kui õppekoormus seda vähegi lubab. Vilistlaste hinnangul mõjutas nende töökoha leidmise kiirust eelkõige varasem praktika läbimine samas ettevõttes ning tutvused. Töökoha leidmise kiirust negatiivses mõttes mõjutanud tegurina nimetati sagedasemalt rasket olukorda tööturul, kuid ka kogemustega töötajate eelistamist värsquete lõpetajate asemel.

Kas lõpetaja töökoht vastab õpitud erialale, milline on rahulolu oma ameti ja tehtava tööga?

Küsitluse ajal töötas 71% vastajatest, neist kaks kolmandikku erialasel tööl. Mitte-erialasele tööle on vilistlased sattunud eelkõige seetõttu, et õpitud erialal ei leitud sobivat tööd. Suurt osa mängib selles piirkond, kus vilistlane elab – tõmbekeskustest kaugel elavate inimeste töökohavalikud on väga piiratud. Paljud vastajatest ei tööta erialases ametis ka madala palgataseme tõttu. Valdkondadest on suurim mitte-erialasel töökohal töötajate osakaal tehnika, tootmise ja ehituse ning sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse õppevaldkonna lõpetanute seas. Esimest neist mõjutas oluliselt majanduskriis ja hõive langus ehitussektoris. Sotsiaalteaduste, äriduse ja õiguse valdkonnas hariduse omandanutel on aga raske konkureerida samas õppevaldkonnas kõrghariduse omandanutega. Kuigi enamus vastajatest arvas, et tööandjad on nendega väga rahul, siis vähesed nõustusid väitega, et kutseharidusega töötajaid väärtustatakse nende ettevõttes teistest enam. Arenguvõimalustest töökohal rääkides peeti tõenäolisemaks, n-ö „sisemist“ arengut kui ametiredelil tõusmist. Kuigi oma töökohaga oldi üldiselt rahul, siis teiste jaoks peeti seda vähem atraktiivseks, mis peegeldab ka vähest rahulolu töötasuga.

Teisi olulisi tulemusi

Vilistlaste keskmine netopalk oli 646 eurot, samal tasemel riigi keskmisega. Kahetsusväärne on aga äärmiselt suur palgalõhe kutsehariduse omandanud meeste ja naiste vahel. Võttes arvesse kõik selgitavad tausttunnused nagu elukoharegioon, sektor, vanus jms jäi naissoost vilistlaste palk meeste omale 32% võrra alla, neid arvesse võtmata ületas meeste palk naiste oma aga lausa poole võrra. Seisukoht, et kutseõppeasutustes peaks leiduma erialasid nii meestele kui naistele on oma olemuselt vananenud. Kutsehariduse ideaal peaks olema olukord, kus pakutavad erialad on atraktiivsed nii meestele kui naistele. Naiste ja meeste koondumine eri õppevaldkondadesse ja hiljem eri sektoritesse soosib palgalõhe püsimist ja sotsiaalset ebavõrdsust.

Uuringu tulemuste põhjal tekib küsimus, kas kõik kutseõppeasutustes õpetatavad erialad on vajalikud ning kas kutseharidus peaks olema alati tasuta? Kutseõppeasutuste lõpetajate seas on märkimisväärne osa neid, kes ei tööta erialases ametis ja sageli ka ei soovinud õpitud alal töökohta leida. Näiteks aiandusalane haridus on abiks oma koduaias toimetamisel. Sarnaselt lähevad ärikorraldust või väikeettevõtlust õppima ka varasema töökogemuseta noored, kes ei plaani luua enda ettevõtet. Keskhariduse järgse kutseõppe lõpetanute seas oli mitmeid vastajaid, kes olid omandanud kaks järjestikust kutseharidust, sest polnud peale gümnaasiumi lõpetamist suutnud erialaeelistustes selgusele jõuda. Indiviidi tasandil on õppimine kahtlemata kasulik, tuues lisaks konkreetsete erialateadmiste kaasa ka rea muid positiivseid kaasmõjusid nagu aktiivsem osalus ühiskonnas, paremad sotsiaalsed oskused jpm. Samas on ressurside piiratuse tõttu mõistlik küsida, kas kutsehariduses leidub prioriteetsemaid tegevusi, mida selle rahaga ette võtta.

Järeldused ja soovitus

Uuringu tulemused näitavad, et kutseõppeasutused on olnud suhteliselt edukad õpilassõbraliku õppekeskkonna üles ehitamisel. Õpilased on omandanud kutseharidusega rahul, eriti just üldise koolikeskkonna ja õpetajate suhtumisega. Range tunniplaani ja üldainete keskse lähenemisega põhikooli või gümnaasiumi kõrval on õppekorraldus kutseõppeasutustes oluliselt paindlikum ja õppe sisu rakenduslikum. Praktiselt õpet akadeemilisele suunale eelistavate noorte jaoks on kutsehariduses õppima asumine nende võimete välja arendamiseks parim valik. Kutseõppeasutustesse satub praegu väga erineva tausta ja võimekusega õppijaid, nii neid, kes vajavad täiendavat järeleaitamist, kui neid, kelle jaoks õppimine lihtne ja tase seetõttu madal tundub. Kui järeleaitamist vajavate õpilastega tunduvad kutseõppeasutused suhteliselt hästi toime tulevat, siis akadeemiliselt võimekate jaoks on seatud latt sageli liiga madalal. Kutsehariduse eestvedajad rõhutavad, et kutseõppeasutus ei ole hariduslik tupiktee ja sinna oodatakse ka üldhariduskooli väga heade tulemustega lõpetanud õpilasi. Et võimekad õpilased kutseõppes ei pettuks, peaks kutsehariduse järgmiseks eesmärgiks saada talentide märkamine ja neile võimetekohaste ülesannete seadmine. Näitena võiks ülikoolis edasi õppida soovivate andekate õpilaste jaoks olla loodud paindlikumad võimalused lisatundide võtmiseks üldainetes kui praegune lisa-aasta süsteem, mis motiveeritumaid õpilasi täiendava aastaga koolis karistab.

Kutseõppeasutuste võrk on regionaalselt korrastatud ja kutseharidussüsteemi efektiivsust selle arvelt tõstetud. Samas on õppeasutuste eelarved endiselt pingelised ja õpetajate palgatase madal. Piiratud ressursside tõttu väärib edasist analüüsi küsimus, kas kõik praegu kutseõppes pakutavad erialad on vajalikud ja kas kutseharidus peaks alati olema tasuta? Uuringust selgus, et näiteks teeninduserialade vilistlased ei väärtusta oma eriala seetõttu, et tööandjate jaoks ei ole uute töötajate värbamisel erialase kutsehariduse olemasolu oluline. Kutseõppe eesmärk on pädevate töötajate ettevalmistamine, mistõttu on oluline, et lõpetajad õpitud erialal tööle asuks. Täiskasvanud õppijate lisandumine on küll elukestva õpe kontseptsiooni silmas pidades väga oluline, kuid kui tegemist on rohkem hobihariduse eesmärke täitva õppega, peaksid inimesed olema valmis selle eest ka ise maksma. Kaalumist vajab ka kahe järjestikkuse kutsehariduse omandamise otstarbekus. Kõrghariduses ei ole isikul, kes on omandanud hariduse riiklikul koolitustellimuse õppekohal, võimalik enne õppekava kolmekordse nominaalkestuse möödumist uuesti tasuta samal kõrgharidusastmel õppima asuda.

Kutsehariduse omandanud mehed teenivad naistest poole enam. Kutseõppeasutuste püüded olla tüdrukute jaoks atraktiivsemaks edasiõppimisvalikuks on tervitatavad, kuid selleks kasutatud meetodid on valed. Sihtgrupina spetsiaalselt naisi silmas pidavate erialade loomine ei ole õigustatud, sest see süvendab naiste ja meeste jagunemist eri sektoritesse tööturul, mis omakorda süvendab palgalõhet. Selle asemel tuleb koolidel vaeva näha, et nende erialad oleksid huvipakkuvad nii meestele kui naistele. Maailmas, kus füüsiline jõud mängib tööülesannete sooritamisel aina väiksemat rolli, ei ole objektiivseid põhjuseid, miks teatud töökohtadel peaksid töötama mehed ja teistel naised.

Eelnevast tulenevalt saab teha järgmised soovitus

- Kutseõppeasutused peaksid võtma tähelepanu alla lisaks järeleaitamist vajavatele õpilastele ka väga andekad õpilased, et pakkuda nende võimetele vastavat haridust.
- Kutseõppeasutused peaksid lõpetama erialade sihitatud turundamise meestele ja naistele ning võtma kasutusele meetmed, mis propageeriks sugudevahelist võrdsust kõigis kutseõppeasutuste poolt antavates ametites.

- Riik ja kutseõppeasutused peaksid analüüsima põhjalikumalt kutseõppes pakutavate erialade perspektiivikut tööturul ja vajadusel seda korrigeerima, tagades, et kutseõppeasutused ei koolitaks tööturule seal vähe hinnatud töötajaid. Vajadusel tuleks seejärel piirata riikliku koolitustellimust erialadel, mille lõpetajate seas on väga suur hulk mitte-erialasel tööl olevaid inimesi.
- Riik peaks valdkonna ressursside otstarbekama kasutamise eesmärgil kaaluma piirangute seadmist kahe sama taseme kutsehariduse järjestikkusele omandamisele riigieelarvelisel õppekohal.

Kasutatud kirjandus

Becker, G.S. Human capital: a theoretical and empirical analysis, with special reference to education. 3rd ed. Chicago: The University of Chicago Press, 1993, 390 p.

Blömeke, S., Herzig, B., Tulodziecki, G. Gestaltung von Schule: Eine Einführung in Schultheorie und Schulentwicklung. Bad Heilbrunn: Klinkhardt, 2007. läbi Learning outcomes approaches in VET curricula. A comparative analysis of nine European countries. Cedefop research paper No. 6, Cedefop, 2010. [http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/5506_en.pdf]

Cedefop. The shift to learning outcomes. Policies and practices in Europe. Cedefop Reference series Vol. 72, 2009. [http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3054_en.pdf]

Euroopa Komisjon. Ettevõtlusõpe kutsehariduses ja -koolituses. 2009, 42 lk. [http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/smes/vocational/entr_voca_et.pdf]

European Commission. Declaration of the European Ministers of Vocational Education and Training, and the European Commission, convened in Copenhagen on 29 and 30 November 2002, on enhanced European cooperation in vocational education and training. 2002. [http://ec.europa.eu/education/pdf/doc125_en.pdf]

Haridus- ja Teadusministeerium. Kutsehariduse valdkonna statistika põhinäitajad 2010/11. õppeaastal, 2011, 17 lk.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Tööjõuvajaduse prognoos aastani 2018, 2011.

Nestor, M. Inimkapitali väärtustamine tööturul: kutsehariduse mõju palgale, Tartu Ülikool, Majandusteaduskond, Rahvamajanduse instituut, 2011, 76 lk.

Praxis. Koolilõpetajad ja nende karjäärivalikud. Keskkaridusastme lõpetajate valikute uuring. Tallinn: Ecoprint, 2012, 120 lk.

Praxis. Üliõpilaste töötamise fenomen Eesti kõrghariduses. Tartu: Ecoprint, 2011, 80 lk.

Rajaleidja. Eesti formaalharidussüsteemi õppekava tasemete (ISCED 97) seos ametite klassifikaatori (ISCO 88) pearühmadega 2007. aastal. [http://www.rajaleidja.ee/public/Suunaja/ISCED_ISCO.pdf] 12.03.2012.

Rajaleidja. Praktika kutsekoolist. [<http://www.rajaleidja.ee/praktika-kutsekoolist-2/>] 27.02.2012

Rekkor, S. Kutsehariduse riikliku õppekava koostamise kontseptuaalsed alused. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 2011. [www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/r6k_kontseptuaalsed_alused.pdf]

Tamm, A. Riiklike õppekavade rakendamine kutseõppeasutustes. Klaris, 2011. [<http://www.ekk.edu.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=120287/uuring1.pdf>]

Executive Summary

The purpose of the study on vocational education graduates was to identify, how graduates themselves assess their education and transition to the labor market. The results of the study confirm that graduates are generally satisfied with their education. Older respondents, who were working and studying at the same time and had obtained their previous education many years ago, tended to be more satisfied with their experience in vocational education. The graduates were most satisfied with the social environment of the school: fellow students and teachers, from the negative perspective, the relative simplicity of the studies was mentioned. Experiencing problems in school was more frequent among younger students in post-primary level. The main problems were related to the difficulties in specific subjects and conflicts with teachers. In-company training that the students had to pass during their studies was considered to be very useful. Nevertheless, graduates encouraged schools to enhance cooperation with enterprises, in order to simplify the search for internships and to improve the quality of in-company training. From the perspective of the entrepreneurial development a negative phenomenon occurred: most of the graduates did not find their preparation from school sufficient for starting a business. Many of the vocational education students had found a job already before graduating. Finding a job was facilitated by previous training in the same enterprise as well as by having useful contacts. Getting a job was hindered by the volatile situation in the labor market and the fact that many employers prefer previous work experience to the professional education. One-third of employed graduates were not working in the same field they had studied, mainly because they could not find suitable vacancies. Graduates who were living away from the larger cities found their career opportunities to be seriously limited due to the scarcity of available jobs in the area. Working in a different field was also favored by the low wage levels, such as in the service sector. Vocational education does not seem to benefit women: medium salary of the male graduates was 50% higher than that of the female graduates. Vocational education may find opportunities for savings at the expense of students who do not plan to use their education in the labor market.

LISA 1. Regressioonanalüüs: netopalka mõjutavad tegurid

Selgitav muutuja	Koef.	Standard- viga	t-statistik	P>t	Usaldusnivoo piirid (95%)	
Vanus aastates	0,003	0,003	1,020	0,307	-0,003	0,008
Naine (vs mees)	-0,317	0,061	-5,170	0,000	-0,437	-0,196
Sinikrae (vs valgekrae)	0,170	0,082	2,070	0,039	0,009	0,331
Ei õppinud eelistatud eriala (vs õppis)	-0,033	0,095	-0,340	0,730	-0,220	0,154
Õppis RÕKle vastaval õppekaval (vs ei õppinud)	0,088	0,070	1,270	0,207	-0,049	0,225
Koolis esines probleeme (vs ei esinenud)	-0,084	0,054	-1,550	0,122	-0,190	0,022
Elab mujal Eestis (vs Põhja-Eestis)	-0,117	0,057	-2,050	0,041	-0,230	-0,005
Ei ela Eestis (vs elab Põhja-Eestis)	0,104	0,081	1,280	0,201	-0,056	0,264
Lõpetas 2009 (vs 2008)	-0,032	0,078	-0,410	0,684	-0,184	0,121
Lõpetas 2010 (vs 2009)	-0,019	0,077	-0,240	0,808	-0,170	0,133
Keskmine hinnang oma võtmepädevustele	0,134	0,059	2,270	0,024	0,018	0,250
Ei olnud sama tööandja juures varem praktikal (vs oli)	0,068	0,059	1,160	0,247	-0,047	0,184
Sooritas kutseeksami (vs ei sooritanud)	0,003	0,064	0,050	0,958	-0,123	0,129
Õppis keskhariduse baasil (vs põhihariduse)	0,106	0,068	1,560	0,120	-0,028	0,240
On ettevõtja (vs ei ole)	0,062	0,124	0,500	0,618	-0,181	0,305
Ei tööta erialasel tööl (vs töötab)	-0,002	0,063	-0,040	0,972	-0,127	0,122
Ehitus; Kinnisvaraala tegevus (vs avalik haldus)	0,181	0,163	1,110	0,268	-0,140	0,502
Haldus- ja abitegevused; Muud teenindavad tegevused (vs avalik haldus)	-0,094	0,121	-0,780	0,436	-0,332	0,143
Haridus, tervishoid ja sotsiaalhoolekanne (vs avalik haldus)	-0,362	0,095	-3,800	0,000	-0,550	-0,175
Info ja side, finantsteenused, kutse- ja teadustegevus, meelelahutus (vs avalik haldus)	-0,144	0,059	-2,450	0,015	-0,259	-0,028
Majutus ja toitlustus (vs avalik haldus)	-0,070	0,105	-0,670	0,506	-0,277	0,137
Töötlev tööstus ja	-0,170	0,095	-1,790	0,075	-0,358	0,017

põllumajandus (vs avalik
haldus)*

Veondus ja laondus (vs avalik haldus)	-0,039	0,159	-0,240	0,808	-0,352	0,274
--	--------	-------	--------	-------	--------	-------

$N = 382$

$R = 0,258$

$Root\ MSE = 0,463$

LISA 2. Küsitlusankeet

ÕPINGUTE TAUSTANDMED

1. Mis on selle kooli nimi, kus sa omandasid kutsehariduse?

.....

2. Mis aastal sa selle kooli lõpetasid?

2008. aastal | 1

2009. aastal | 2

2010. aastal | 3

3. Millisel erialal sa selle kooli lõpetasid?

.....

4. Mis keeles su õppetöö peamiselt toimus?

Eesti | 1

Vene | 2

5. Millise haridustaseme sa omandasid?

Põhihariduse nõudeta kutseõpe | 1

Kutseõpe põhihariduse baasil | 2

Kutsekeskharidusõpe | 3

Kutseõpe keskhariduse baasil | 4

Muu: | 5

RAHULOLU KOOLI JA ERIALAGA

6. Kui rahul sa oled, et omandasid just selle eriala?

Väga rahul | 5

Pigem rahul | 4

Nii ja naa | 3

Pigem ei ole rahul | 2

Ei ole üldse rahul | 1

7. Kas õppima asumine sellel erialal oli sinu esmane, eelistatuim valik?

Jah, soovisin õppida just seda eriala | 1

Ei, see ei olnud mu eelistatuim valik | 2

8. Mil määral mõjutasid järgmised tegurid sinu erialavalikut? Hinda palun nende tegurite olulisust viiepallisüsteemis (1 – ei mõjutanud üldse; 2 – pigem ei mõjutanud; 3 – nii ja naa; 4 – pigem mõjutas; 5 – mõjutas väga).

	Hinnang
Huvitav eriala	
Õpingutega seotud kulutused	
Minu varasem õppeedukus	
Kooli asukoht	
Tulevane töökoht	
Tulevane palk	
Kooli hea maine	
Eriala hea maine	
Sugulaste või tuttavate soovitus	
Minu hobi või huviala	
Perekondlikud traditsioonid	
Sobiv õppekeel	
Sissesaamise tõenäosus	
Muu:	

9. Kui sulle antaks praegu uuesti võimalus oma kooli ja eriala valida, siis kas sa teeksid sama otsuse?

Jah, ma ei muudaks oma valikut	1
Ei, valiksin sama eriala, kuid teises koolis	2
Ei, valiksin teise eriala samas koolis	3
Ei, valiksin nii teise eriala kui ka kooli	4
Ei, ma valiksin kutsekooli asemel gümnaasiumi	5
Ei, ma ei lähekski edasi õppima	6

10. Kui soovid, põhjenda palun oma vastust.

.....

11. Järgnevalt on esitatud mõned väited sinu kooli ja eriala kohta. Mil määral sa nendega nõustud? Hinda palun oma nõusolekut viiepallisüsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 2 – pigem ei ole nõus; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõus; 5 – täiesti nõus).

	Hinnang
Koolis õppimine oli minu jaoks huvitav	
Koolis õpitu oli minu jaoks kasulik	
Koolis õppimine oli minu jaoks lihtne	
Valdav hulk õppeainetest oli eriala omandamiseks vajalik	

Mul olid toredad koolikaaslased	
Mul olid head õpetajad	
Õppekorraldus oli minu jaoks sobilik	
Ma olen rahul, et käisin just selles koolis	
Minu haridus on mind elus palju aidanud	
Probleemide korral oli koolist võimalik abi saada	

12. Mis meeldis sulle enda kooli ja õpingute puhul kõige rohkem?

.....

13. Mis meeldis sulle enda kooli ja õpingute puhul kõige vähem?

.....

ÕPIPROBLEEMID

14. Kas sul esines õpingute jooksul järgmisi probleeme? Kas sa palusid nende esinemisel koolist abi ja kas sa said abi? Märgi palun linnukesega sinu kohta kehtivad variandid.

	Esines	Küsisin koolist abi	Sain koolist abi
Raskused mõnes õppeaines			
Konfliktid õpetajatega			
Konfliktid kaasõpilastega			
Majanduslikud probleemid, mis takistasid õpinguid			
Terviseprobleemid, mis takistasid õpinguid			
Transpordiprobleemid, mis takistasid kooliskäimist			
Majutusprobleemid, mis takistasid kooliskäimist			
Muu:			

15. Kuidas kool sind täpsemalt aitas või miks ta seda ei teinud?

.....

PRAKTIKAKORRALDUS

Õpingute jooksul pidid läbima ka praktika töökohas. Siin on esitatud mõned küsimused praktika kohta. Kui läbisid mitu praktikat, siis anna palun vastused selle praktika kohta, mis on sul kõige paremini meeles.

16. Kuidas sa praktikakoha leidsid?

Kool leidis mulle praktikakoha	1
Leidsin praktikakoha ise tutvuste kaudu	2
Leidsin praktikakoha ise, võttes ühendust huvitavate tööandjatega	3
Muu:	4

17. Järgnevalt on esitatud mõned väited sinu meeldejäävaima praktikaperioodi kohta. Mil määral sa nendega nõustud? Hinda palun oma nõusolekut viiepallisüsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 2 – pigem ei ole nõus; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõus; 5 – täiesti nõus).

	Hinnang
Sain praktika käigus rakendada palju koolis õpitut	
Pidin praktikakohas olema sama tubli kui tavatöötaja	
Praktikakorraldus oli minu jaoks sobiv	
Praktikakohas suhtuti minusse hästi	
Praktikast oli hiljem palju kasu töökoha leidmisel	
Kool tundis huvi minu käekäigu vastu praktikakohas	
Praktikast oli palju abi tööoskuste omandamisel	
Praktikakohas oldi rahul minu tööoskustega	
Praktikakohas oldi rahul minu suhtumisega töösse	

18. Mis sa arvad, kuidas oleks võinud praktikat paremini korraldada?

.....

19. Kas sa tahaksid oma praktikaperioodi kohta veel midagi öelda?

.....

VÕTMEPÄDEVUSED JA ÕPPEKORRALDUS

20. Järgnevalt on esitatud mõned väited sinu enda ja selle kohta, mida koolis õppisid. Mil määral sa nendega nõustud? Hinda palun oma nõusolekut viiepallisüsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 2 – pigem ei ole nõus; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõus; 5 – täiesti nõus).

	Hinnang
--	---------

Pean oma eriala perspektiivikaks	
Olen valmis end õpitud erialal täiendama	
Oskan hinnata, kas teiste inimeste tehtud töö minu erialal on sooritatud hästi või halvasti	
Oskan erinevates töösituatsioonides rakendada iseseisvalt oma kutse- ja erialateadmisi ning -oskusi	
Pean kvaliteeti oma erialases töös väga tähtsaks	
Tean, kuidas teha oma tööd enda ja teiste jaoks turvaliselt ning tulla toime ohuolukordades	
Tean, kuidas töötada ümbritsevat keskkonda säästes	
Olen kursis oma erialast tööd puudutavate õigusaktidega	
Kasutan arvutat oskuslikult nii töö, meelelahutuse kui ka suhtlemise eesmärgil	
Tean, kuidas olla edukas meeskonnatöös	
Tean, kust saada erialast teavet oma töö kohta	
Valdan vähemalt ühte võõrkeelt tasemel, mis võimaldaks mul oma tööd teha ka mõnes teises keeles	
Sain koolist teadmised, kuidas tegutseda oma valdkonnas ettevõtjana	

21. Olenevalt sellest, millal kooli lõpetasid, võidi sind õpetada ja hinnata kas mooduli- või ainepõhiselt. Moodulipõhises õppes on ühendatud mitu õppeainet ja koondhinne pannakse välja terve mooduli läbimise järel. Ainepõhises õppes õpetatakse aineid eraldiseisvatena ning iga läbitud õppeaine eest saab eraldi hinne. Kumb nendest õppevormidest iseloomustab paremini sinu õpinguid?

Moodulipõhine õpe	1
Ainepõhine õpe	2
Ei oska öelda	3

22. Kas õppetöö koolis oleks sinu arvates pidanud toimuma teisiti? Kuidas?

.....

KUTSEEKSAM JA VÄLISÕPINGUD

23. Kas sa oled sooritanud kutseeksami?

Jah, sooritasin kutseeksami kooli lõpueksamina	1
Jah, sooritasin kutseeksami pärast kooli lõpetamist	2
Olen kutseeksamil käinud, kuid mul ebaõnnestus see	3
Ei, ma ei ole kutseeksamil käinud	4

24. Kes maksis kutseeksami sooritamise tasu?

Mina ise | 1
 Minu kool | 2
 Minu tööandja | 3
 Muu: | 4

25. Kas kutsetunnistuse omandamine kutseeksami sooritamise kaudu on sinu arvates tööturul edukaks hakkamasaamiseks vajalik?

Väga oluline | 5
 Pigem oluline | 4
 Nii ja naa | 3
 Pigem ebaoluline | 2
 Ei ole üldse oluline | 1

26. Kui soovid, põhjenda palun oma vastust.

.....

27. Kas sa oled oma õpingute või praktikaga seoses veetnud vähemalt nädala välisriigis?

Jah | 1
 Ei | 2

28. Mil määral sa nõustud järgneva väitega: minu õpi- või praktikakogemus välismaal oli eriala omandamiseks väga kasulik.

Täiesti nõus | 5
 Pigem nõus | 4
 Nii ja naa | 3
 Pigem ei ole nõus | 2
 Ei ole üldse nõus | 1

29. Millist kasu (sh erialast) said sa välismaal õppimisest?

.....

TÖÖTAMINE

30. Kas sa töötad hetkel?

Jah, töötan erialasel või sellega sarnasel tööl | 1
 Jah, töötan, aga see ei ole seotud mu õpitud erialaga | 2
 Ei tööta, olen hetkel pühendunud ainult õpingutele | 3
 Ei tööta, aga otsin aktiivselt tööd | 4

Ei, ma ei tööta muudel põhjustel |5

31. Kas sa oled ise ettevõtja?

Jah, mul on oma ettevõtte |1

Jah, ma olen ettevõtte osanik |2

Jah, ma olen füüsilisest isikust ettevõtja (FIE) |3

Ei, kuid ma olen mõelnud ettevõtjaks hakkamise peale |4

Ei |5

32. Mis on peamine põhjus, miks sa ei tööta õpitud erialaga seotud ametis?

Ma ei leidnud õpitud erialal sobivat tööd |1

Mulle ei paku erialane töö huvi |2

Minu õpitud erialal on liiga madal palk |3

Minu piirkonnas on erialast tööd raske leida |4

Kandideerisin erialasele tööle, kuid mind ei valitud |5

Muu: |6

33. Kui kiiresti leidsid sa pärast kooli lõpetamist töökoha?

Töötasin selle tööandja juures juba enne kooli lõpetamist |1

Leidsin töökoha kohe pärast õppetöö lõppu |2

Leidsin töökoha mõne kuu jooksul pärast lõpetamist |3

Leidsin töökoha tükk aega pärast lõpetamist |4

34. Mis sa arvad, mis võis mõjutada sinu töökoha leidmise kiirust?

.....

35. Kas sa olid sama tööandja juures ka varem praktikal viibinud?

Jah |1

Ei |2

36. Järgnevalt on esitatud mõned väited sinu töökoha kohta. Mil määral sa nendega nõustud? Hinda palun oma nõusolekut viiepallisüsteemis (1 – ei ole üldse nõus; 2 – pigem ei ole nõus; 3 – nii ja naa; 4 – pigem nõus; 5 – täiesti nõus).

	Hinnang
Tänu mu haridusele oli töökoha leidmine minu jaoks lihtne	
Tänu mu isikuomadustele oli töökoha leidmine minu jaoks lihtne	
Koolis õpitu on mulle töökohal suureks abiks	

Töökohal oli enamik töövõtetest mulle koolist tuttav	
Olen oma töökohaga üldiselt rahul	
Minu töökoht vastab minu haridusele	
Minu töökoht vastab minu võimetele	
Minust peetakse töökohas lugu	
Arvan, et mulle ei makstaks mujal (samal ametialal töötades) kuigi palju rohkem palka	
Minu töö on üldiselt hästi tasustatud	
Minu töö on üldiselt huvitav	
Minu pere ja tuttavad arvavad, et mul on hea amet	
Arvan, et paljud sooviksid teha sama tööd mis mina	
Näen võimalusi, kuidas end oma töökohas arendada	
<i>Järgnevaid küsimusi ei küsita neilt, kes on iseenda tööandjad</i>	
Minu tööandja on rahul mu tööoskustega	
Minu tööandja väärtustab kutseharidusega töötajaid teistest enam	
Minu tööandja usaldab mind	
Näen võimalusi, kuidas oma töökohas ametiredelil tõusta	

37. Kas sa töötad Eestis või välismaal?

Töötan Eestis | 1
 Töötan välismaal | 2
 Töötan nii Eestis kui ka välismaal | 3

38. Mis valdkonnas sa töötad?

.....

39. Mis on su amet või tööülesanded?

.....

40. Kui suur on sinu tavaline netokuupalk (summa, mille saad iga kuu kätte)?

.....

ISIKUTUNNUSED

41. Kas sa oled mees või naine?

Mees | 1
 Naine | 2

42. Kui vana sa oled?

.....

43. Mis linnas või vallas sa hetkel elad?

.....